

KISEBBSÉGI SZEMLE

X. ÉVFOLYAM, 2025. 1. SZÁM

SZERKESZTŐK

KÁNTOR ZOLTÁN, GAZSÓ DÁNIEL

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ABLONCZY BALÁZS, FERENC VIKTÓRIA, GAZSÓ DÁNIEL, KÁNTOR ZOLTÁN,
TÁTRAI PATRIK, TORÓ TIBOR, TÓTH NORBERT, VÍZI BALÁZS

Kiadó: *Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.*

1016 Budapest, Gellérthegy u. 30–32.

Internetcím: www.bgazrt.hu

Felelős kiadó: *Erdélyi Rudolf Zalán*

Tel.: +36 1 795 2012

E-mail: vezerigazgato@bgazrt.hu

Szerkesztőség: *Nemzetpolitikai Kutatóintézet*

1016 Budapest, Gellérthegy u. 30–32.

Internetcím: www.npki.hu

Felelős szerkesztő: *Kántor Zoltán*

Szerkesztőségi titkár: *Mile Csilla*

Tel.: +36 1 795 4614

E-mail: csilla.mile@bgazrt.hu

Nyelvi lektor: *Tomka Eszter*

Borítóterv: *Kőfaragó Anna, Kőfaragó Zsuzsa*

A borítón megjelenített fénykép forrása:

Art and Picture Collection, The New York Public Library. „Hungarian Design.”

The New York Public Library Digital Collections. 1911.

<http://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e1-0219-a3d9-e040-e00a18064a99>

Nyomás és kötés: *Kapitális Nyomdaipari Kft.*

4002 Debrecen, Balmazújvárosi út 14.

A Kisebbségi Szemle egy szaklektorált (peer-reviewed) folyóirat

MTA-értékelés: A

HU ISSN 2498-8049

TARTALOM

KISEBBSÉGI ÉRDEKKÉPVISELET

ILLYÉS GERGELY: PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK ROMÁNIÁBAN: ELŐRETÖRT A SZÉLSŐJOBB, KORMÁNYRA KERÜLT AZ RMDSZ	7
HORVÁTH LÁSZLÓ: NEMZETISÉGI PARLAMENTI KÉPVISELET KOSZOVÓBAN	25

NÉPSZÁMLÁLÁS

PALUSEK ERIK: A VAJDASÁGI MAGYAROK DEMOGRÁFIAI HELYZETÉNEK ISMERTETÉSE A 2022-ES SZERBIAI NÉPSZÁMLÁLÁS ADATAINAK FELDOLGOZÁSÁN KERESZTÜL	55
--	----

RECENZIO

LINC ANNAMÁRIA: KERESZTEZETT SORSOK: A MAGYAR–UKRÁN KAPCSOLATOK TÖRTÉNELMI PERSPEKTÍVÁBAN	93
--	----

*FEDINEC CSILLA – TÓTH NORBERT: ROMANTIKUS JOG – FAPADOS GYAKORLAT.
A MAGYAR–UKRÁN SZERZŐDÉSES VISZONY. TK KISEBBSÉGGUTATÓ INTÉZET –
L'HARMATTAN KIADÓ: BUDAPEST, 2022.*

RESUME	97
--------	----

SZÁMUNK SZERZŐI	99
-----------------	----

ILLYÉS GERGELY

PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK ROMÁNIÁBAN: ELŐRETÖRT A SZÉLSŐJOBB, KORMÁNYRA KERÜLT AZ RMDSZ

Romániában 2024. december 1-jén rendezték meg a parlamenti választásokat, amelyekre rendhagyó körülmények között, az elnökválasztás után egy héttel került sor. Az elnökválasztást és a parlamenti választást a 2003-as alkotmánymódosítás óta nem ugyanabban az évben szervezték meg, mivel ekkor öt évre növelték meg az elnök mandátumát. Azóta most először, húsz év után esett egybe a két időpont, és erre azt a megoldást találta a kormány, hogy egy hét eltéréssel rendezik meg a két megmérettetést, majd egy héttel a parlamenti választás után kerül sor az elnökválasztás második fordulójára. Ez a megfontolás arra épült, hogy Marcel Ciolacu miniszterelnök a Szociáldemokrata Párt (PSD) jelöltjeként bejut az elnökválasztás második fordulójába, ez segíti a pártot a parlamenti megmérettetésén, majd az ott aratott győzelem tovább segíti Ciolacut elnyerni az államfői tisztséget. Ezt a tervet nagyon durván felülírta az élet, és miután Ciolacu be sem jutott a második fordulóba, teljesen kiszámíthatatlannál vált a pártok versenye.

Választási rendszer és kampány

Romániában a választásokat zárt pártlistás rendszerben rendezték, a mandátumokat két szinten osztották ki (először a megyékben, majd országos visszaosztás a töredékszavazatok alapján). A szenátorok számát 134-ben, a képviselőket 312-ben állapították meg (a gyakorlatban pedig utóbbihoz még maximum 19 speciális kisebbségi mandátum adódhat hozzá, annak függvényében, hogy hány kisebbségi szervezetnek sikerül bejutnia a parlamentbe).

A százalékos parlamenti küszöb 5%, amihez a választási koalíciók esetében progresszíven hozzá kell számolni 3%-ot a második szervezet után, illetve még 1-1%-ot három, illetve négy vagy több párt koalíciója esetén. Az ún. „alternatív küszöb” is létezik a rendszerben: ennek értelmében egy párt akkor is bejut a parlamentbe, ha országosan nem éri el az 5%-ot, viszont legalább négy megyében megszerzi a szavazatok 20%-át. Akárcsak a korábbi alternatív küszöb, ez is kimondottan az RMDSZ számára lett kitalálva.

A magyarországi szabályozás mintájára a levélszavazás lehetősége is adott a külföldön állandó vagy ideiglenes lakcímmel rendelkező román állampolgárok számára, de ezzel a 2016-os és 2020-as helyzethez hasonlóan 2024-ben is rendkívül kevesen éltek, azaz a szavazás eredményére semmilyen lényegi befolyása nem volt ennek a lehetőségnek.

Továbbra is tilos volt az óriásplakátok és molinók használata a kampányidőszakban, a jelöltek nem osztogathattak semmilyen, korábban nagy előszeretettel alkalmazott üzenet-hordozót a nevükkel és pártjuk logójával (pl. írószer, műanyag zacskó, öngyújtó), a plakátok és a szórólapok számát és méretét is meghatározták, továbbá szigorúan ellenőrizték a médiában megjelenő hirdetéseket is. Szintén nem lehetett költeni nagyszabású kampányrendezvényekre (koncert, mulatság), és az aktivisták közvetlen anyagi javadalmazását is megtiltották.

Ennek köszönhetően a parlamenti választási kampány megint atipikusnak volt mondható, a hivatalosan kijelölt kampányidőszakban (a választás előtti napot megelőző 30 napban) leginkább csak a közösségi oldalakon történt érdemi aktivitás, az utcákon pedig szinte csak a hivatalos plakátolóhelyeken látszott a nyoma annak, hogy hamarosan választások következnek (utóbbiakból pedig viszonylag keveset jelöltek ki). A korábbi kampányokhoz képest ugyanakkor előtérbe került a Facebook mellett a YouTube és a TikTok is, ami teljesen átalakította a pártok kommunikációs stratégiáját, továbbá a fősodorbéli média mellett sokkal nagyobb szerep jutott a podcastoknak, a fő politikai szereplők sok esetben nagyobb tömeghez tudtak elérni ezek segítségével, mint a sajtón keresztül.

Előzmények, politikai kontextus

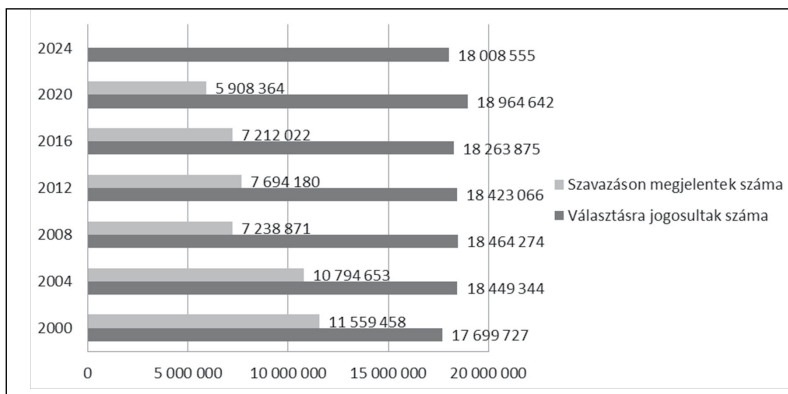
A parlamenti választásokra nyilvánvalóan rányomta a bélyegét az egy héttel korábban rendezett elnökválasztás első fordulója, amelyen óriási meglepetésre egy független jelölt kapta a legtöbb voksot, és a Szociáldemokrata Párt (PSD) elnöke nem jutott be a második fordulóba. A választási eredményt komoly társadalmi felháborodás kísérte, továbbá lemondott mindkét kormánypárt elnöke, így a román belpolitika évek óta nem látott válságba süllyedt. Ehhez adódott hozzá később, hogy Calin Georgescu TikTok-kampánya miatt felmerült a külföldi beavatkozás lehetősége és kampányának pénzügyi szabálytalanságai is napvilágra kerültek. Pár napra rá az Alkotmánybíróságnak az a döntése is értetlenséget szült, hogy a szavazatok újraszámolását rendelték el. Ilyen hangulatban fordultak rá a pártok a parlamenti választásokra, amely előtt egyetlen felmérés készült el, de a korábbiak megbízhatatlansága miatt ez sem sokat segített a választók orientációjában.

Az volt a fő kérdés, hogy Georgescu sikere nyomán az őt támogató erők, azaz a George Simion vezette Románok Egyesüléséért Szövetség (AUR), a Diana Sosoaca vezette SOS Romania és a Georgescu mögött álló Fiatal Emberek Pártja (POT) összesen a szavazatok hány százalékát szerzik meg, illetve az összes többi párt képes lehet-e velük szemben

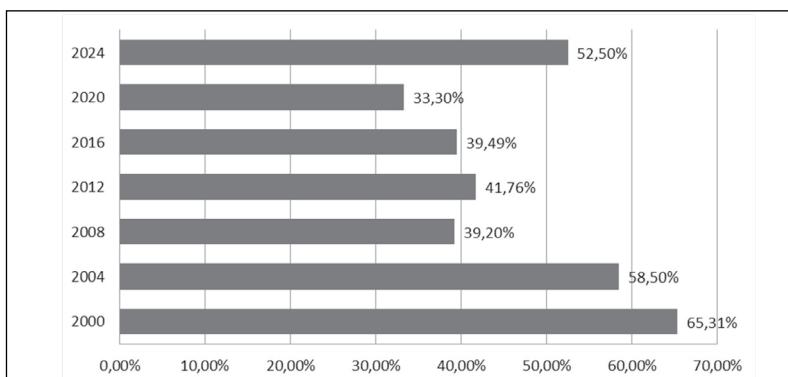
többséget összekovácsolni a parlamentben, ezáltal biztosítva a következő kormány támogatását.

Részvételi arány

A részvételi arány ilyen előzmények után nem meglepő módon magas volt, a legmagasabb azóta, hogy a parlamenti választásokat és az elnökválasztást külön évben rendezik meg. Az 52,5 százalékos részvételi arány ugyanakkor szinte teljesen megegyezik az elnökválasztás első fordulójában mérttel, ez ugyanakkor nem azt jelenti, hogy pontosan ugyanazok az emberek szavaztak a két egymást követő vasárnap, a jelek szerint ugyanis ebben komoly változás állt be. Ezzel együtt kijelenthető, hogy az elnökválasztás és a parlamenti választás összecsúsztatása újra felvitte a részvételt: 2004 óta nem mentek el ennyien szavazni parlamenti választáson.

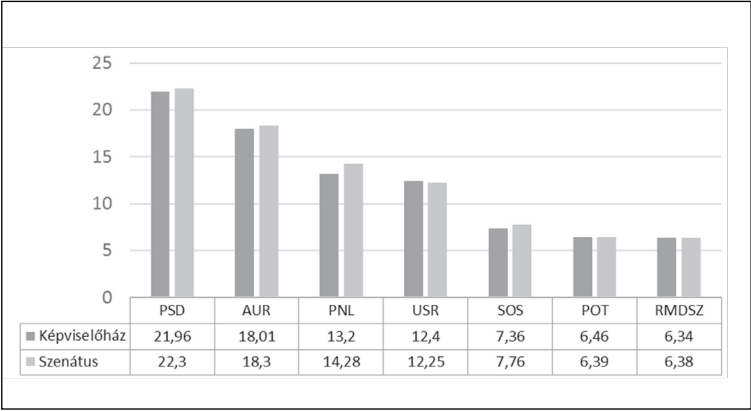
1. ábra: A szavazáson megjelentek száma a parlamenti választásokon
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

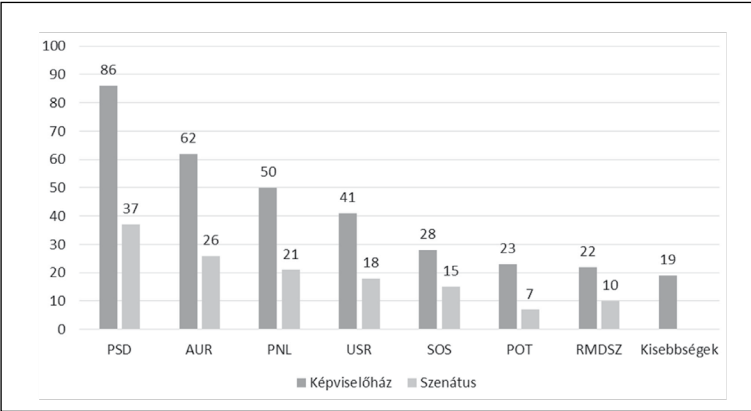
2. ábra: A hivatalos részvételi arány alakulása a parlamenti választásokon
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

A magyarlakta megyék részvételi aránya egyértelműen a megszokottól eltérően alakult, a legmagasabb részvétellel rendelkező megyék sorába léptek, ami soha korábban nem fordult elő. Hargita megye országosan is a legnagyobb részvételi arányt, 58,81 százalékot ért el, de Kovászna is 53,83 százalékkal az átlag fölött teljesített, ami mindenképpen szokatlan jelenség. Nyilvánvalóan a szélsőséges pártok előretörésének veszélye mobilizálta a magyar választókat, a felbolydult politikai helyzetben sok olyan romániai magyar szavazó vett részt a voksoláson, aki ezt talán évek vagy évtizedek óta nem tette meg.

Országos eredmények

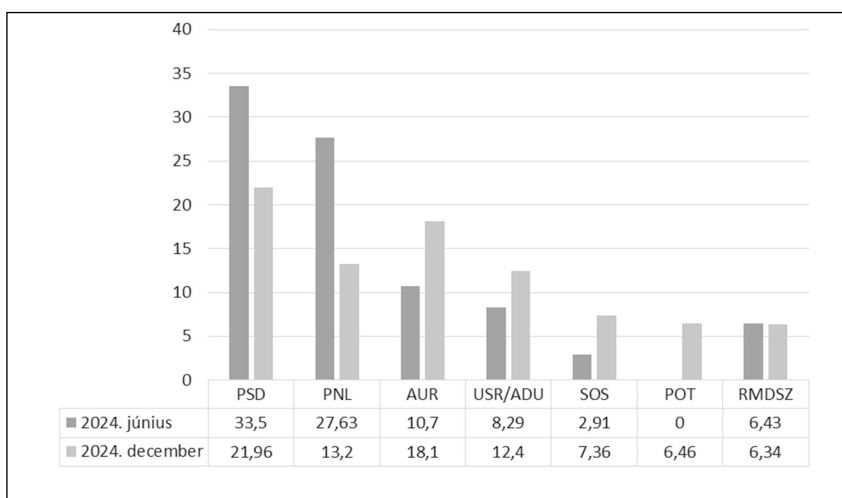

3. ábra: A 2024-es parlamenti választások eredménye
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

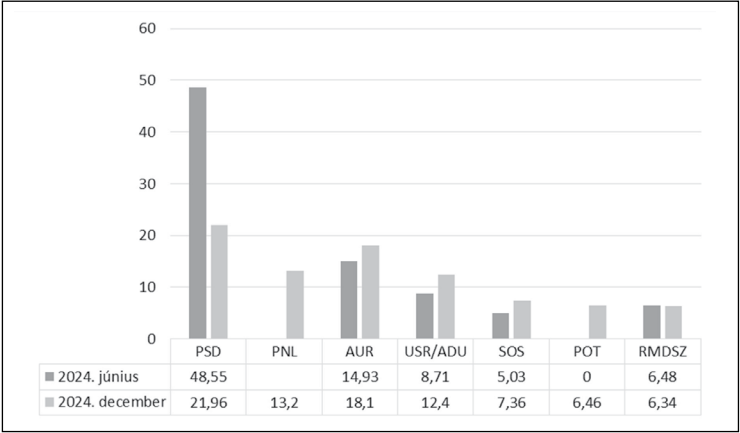
4. ábra: A mandátumok alakulása a parlament két házában
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

Az országos eredményekből kiolvasható, hogy a PSD valamelyest javított az elnökválasztási eredményéhez képest, újra a legnagyobb párttá vált a parlamentben, de jelentősen rosszabb eredménnyel, mint a korábbi választásokon. A PNL helyrehozta katasztrofális előző heti eredményét, és meg tudta előzni az USR-t, ez megerősíti az Ilie Bolojan fémjelzte új pártvezetést, és kijelenthető, hogy a kármentés sikeres volt. Az USR nem tudta kihasználni Elena Lasconi első forduló jó eredményét, ezért számukra ez most kudarc, de ők ekkor az elnöki tisztség megszerzésére készültek. A három szélsőséges párt összességében a szavazatok 31-32 százalékát szerezték meg, ez az AUR négy évvel ezelőtti eredményének három és félszerese, tehát óriási növekedés, szavazatszámban pedig még annál is több, közel hárommillió szavazóról beszélünk itt. A parlamenti erőviszonyok várható alakulásából viszont az látszott, hogy a szélsőségeket ki lehet zárni a kormányzásból, ha a másik négy párt meg tud egyezni egy koalícióban.

5. ábra: A 2024-es helyhatósági és parlamenti választások eredményének összehasonlítása
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

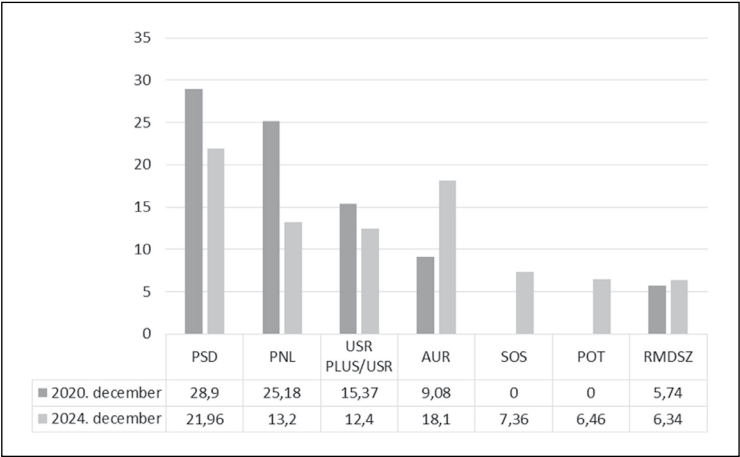
Látható, hogy a fél év különbséggel megrendezett két választás eredményei jelentősen eltérnek egymástól. Persze mindig nehéz összevetni a helyi választások eredményét a parlamenti választással, hiszen a kisebb pártok nem állítanak megyei tanácsosi listákat egyik megyében, ezért az országos eredményük gyengébb, mint ami egy parlamenti választáson megmutatkozik. A két nagy párt eredménye ezzel együtt is jelentősen visszaesett, 61 százalék helyett csak 35 százalékát kapták a voksoknak, ami óriási csökkenést jelent. A szélsőséges pártok mezőnye eközben Calin Georgescu feltűnésével hárompártivá bővült, és míg a helyi választásokon az AUR és az SOS 13,5 százalékot szerzett, decemberben a három párt összesített eredménye meghaladta a 32 százalékot. Az USR is bővíteni tudta táborát annak ellenére is, hogy nyáron egy hárompárti szövetségben indult a Népi Mozgalom Pártjával (PMP) és a Jobboldal Eredjével (FD) Egyesült Jobboldali Szövetség (ADU) néven.

6. ábra A 2024-es európai parlamenti és parlamenti választások eredményének összehasonlítása
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

Ha a nyári európai parlamenti választások eredményéhez hasonlítjuk a parlamenti választások eredményét, akkor is jelentős a két nagy kormányzópárt támogatottságának visszaesése, de a júniusi közös listájuk 48,55 százalékához képest az együttesen elért 35 százalék már kisebb veszteséget jelent. Az AUR és az SOS 20 százalékához képest a három szélsőséges párt 32 százaléka sem akkora növekmény, mint a helyhatósági eredmények esetében. Az USR valamelyest itt is növekedni tudott, az RMDSZ pedig itt is stagnált.

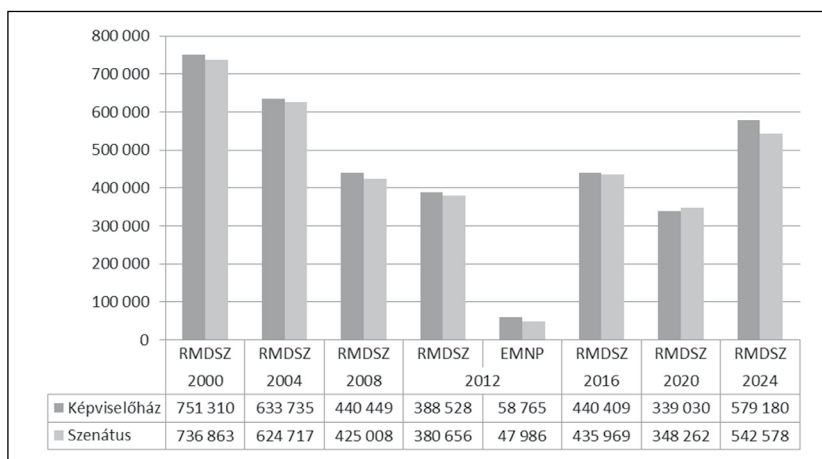
A 2020-as és a 2024-es parlamenti választásokat is összehasonlíthatjuk egymással, a részvételi arányok közötti különbség itt viszont óriási, négy éve 33,36%, most decemberben pedig 52,5% volt ez az adat.

7. ábra: A 2020-as és a 2024-es parlamenti választások eredményének összehasonlítása
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

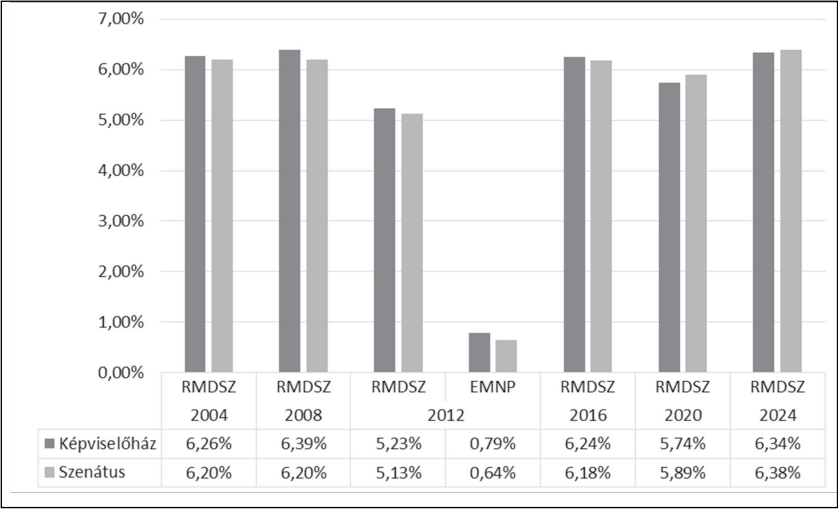
Ebből az összehasonlításból az eltérő részvételi arányok miatt inkább csak az látszik, hogy a szélsőséges pártok száma is megnőtt és támogatottságuk rendkívüli mértékben gyarapodott, miközben a hagyományos nagy pártok súlya csökkent, a két tömb között pedig ott van az USR nagyjából azonos erővel. Azt is el lehet mondani némi fenntartással, hogy a nagy pártok szavazóinak számottevő része átpártolhatott ezekhez a szélsőséges alakulatokhoz.

Magyar eredmények

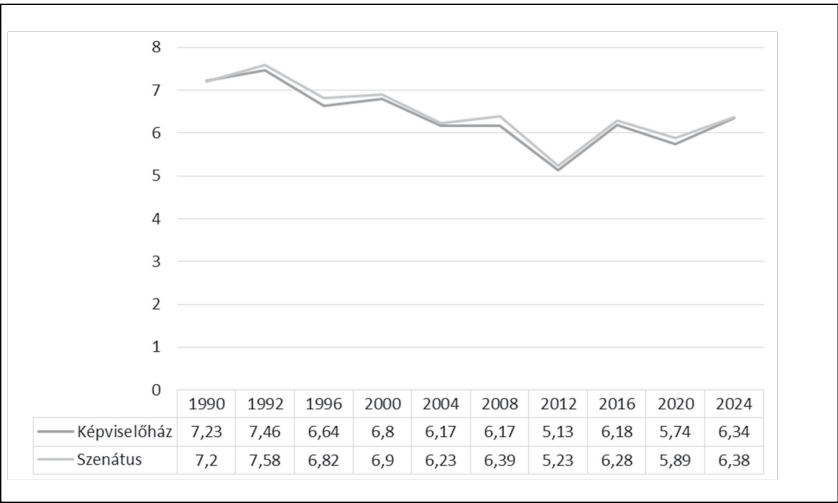

8. ábra Magyar pártokra leadott szavazatok száma
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

Szavazatszámban az eredmények meghaladták az RMDSZ 2024. júniusi EP-választási eredményeit, ezzel kijelenthető, hogy 2004 óta nem kapott annyi voksot a szövetség, ami egy parlamenti választáson még inkább figyelemreméltó. A húsz évvel ezelőtti eredmény nincs is annyira messze ettől a maitól, akkor persze egyrészt más volt az országos részvételi arány (58,5%), a szavazást egy napon rendezték az elnökválasztással, és a magyarság lélekszáma is más volt, tehát ez a mostani eredmény óriási részvételt jelent. A négy évvel ezelőtti eredményhez képest pedig az RMDSZ nagyságrendileg 250 ezerrel több szavazatot kapott, ami jelzi a különbséget a két választási helyzet között.

9. ábra Magyar pártokra leadott szavazatok aránya
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

10. ábra: Az RMDSZ eredményei az eddigi parlamenti választásokon
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

Szavazati arányban a nem végleges adatok szerint pedig a 2004-esnél is jobb lett az eredmény, legutóbb 2000-ben haladta meg az RMDSZ parlamenti aránya a mostanit.

Megye	2020, képviselőház	2024, képviselőház	Különbség
Hargita	83 819	134 485	+50 666
Kovászna	38 457	72 467	+34 010
Maros	54 108	91 373	+37 265
Szatmár	33 237	57 087	+23 850
Bihar	38 462	62 159	+23 697
Szilágy	16 769	24 822	+8 053
Kolozs	24 577	43 166	+18 589
Arad	6 814	12 850	+6 036
Brassó	8 099	14 693	+6 594
Máramaros	6 190	11 139	+4 949
Temes	4 731	9 131	+4 400
Beszterce-Naszód	2 935	5 643	+2 708
Fehér	3 050	5 719	+2 669
Hunyad	2 982	5 160	+2 178
Szeben	1 393	3 390	+1 997
Krassó-Szörény	422	1 113	+691

1. táblázat: A 2020-as és 2024-es parlamenti eredmények az RMDSZ szempontjából, megyék szerint
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

A megyei adatokból is látszik, hogy elképesztő mértékben megnőtt az RMDSZ-re leadott szavazatok száma, ugyanakkor az is szembeűnő, hogy a júniusi EP-választásokon kapott voksokhoz képest is javult az eredmény. Ez látható alább a legnagyobb megyékben:

Megye	EP-választás	Parlamenti választás, szenátus
Hargita	111 941	134 143
Kovászna	64 313	72 843
Maros	88 754	91 500
Szatmár	60 265	57 884
Bihar	59 579	62 857
Szilágy	24 584	25 185
Kolozs	43 334	43 791

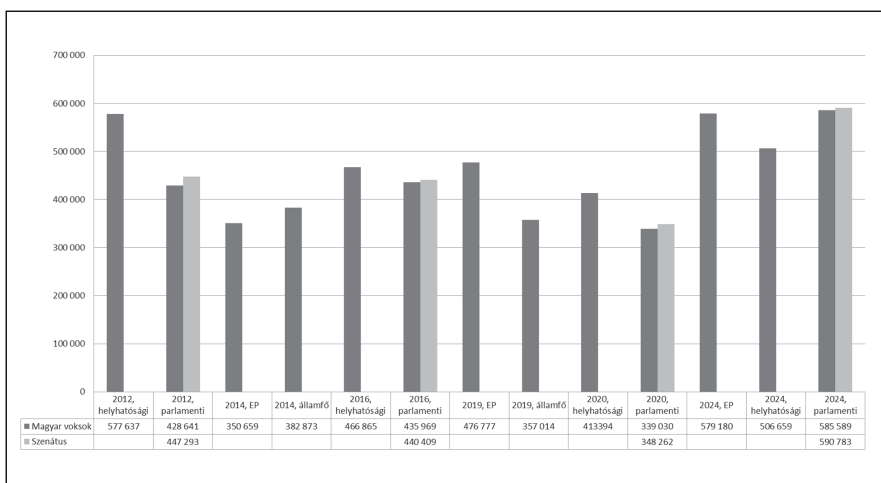
2. táblázat: Az RMDSZ szavazatainak száma a 2024-es EP-választásokon és a 2024-es parlamenti választások szenátusi listáin a legnagyobb magyarsággal rendelkező megyékben
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

	EP, 2024	Képviselőház, 2024	Különbség
Külföld	2 186	11 675	+9 489
Kárpátokon kívüli megyék	44 663	19 517	-25 146
Szörványmegyék	79 571	68 838	-10 733
Kolozs	43 334	43 166	-168
Partium	144 428	144 068	-360
Székelyföld	265 008	298 325	+33 317

3. táblázat Az RMDSZ szavazatainak száma a 2024-es EP-választásokon és a 2024-es parlamenti választások képviselőházi listáin tájegységek szerint
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

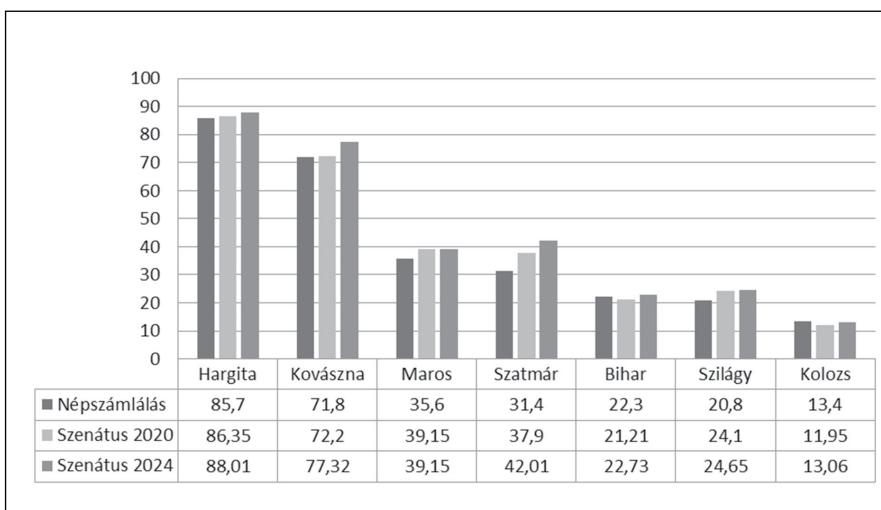
Az látszik a fenti táblázatból, hogy az RMDSZ jelentősen kevesebb szavazatot kapott a Kárpátokon kívüli megyékben, mint a nyári EP-választásokon, továbbá a szörványmegyékben is kevesebb voksot tudott gyűjteni, mint júniusban. Ezt a mintegy 35 ezres veszteséget azonban kompenzálták a Székelyföldön szerzett többletszavazatok, továbbá külföldről is jelentősen több voksot kapott a szövetség.

Az RMDSZ adatainak értelmezéséhez fontos látni, hogy az elnökválasztás első fordulójának eredményei után kézzelfogható közelségbe került, hogy a szélsőséges, magyarellenes pártok hatalomra jutnak, ez pedig olyan szintű félelmet generált a magyar közösség soraiban, amelynek köszönhetően sokan mentek el szavazni olyanok, akik talán évtizedek óta nem voltak. Főként az idősebbek és középkorúak körében nőtt meg a szavazási hajlandóság, ez azt mutatja, hogy tényleg érezték a veszélyt és a voksolás tétjét, azt, hogy vagy ott lesz az RMDSZ a parlamentben és a kormányban, vagy az AUR–Sosoaca–Georgescu-féle pártok kormányra kerülhetnek. Mindazonáltal az látszik, hogy a szélsőséges pártok a parlamentben a mandátumok egyharmadát kapták, tehát a következő évek román közéleté és politikálása nagyon más lesz, mint az eddigi.

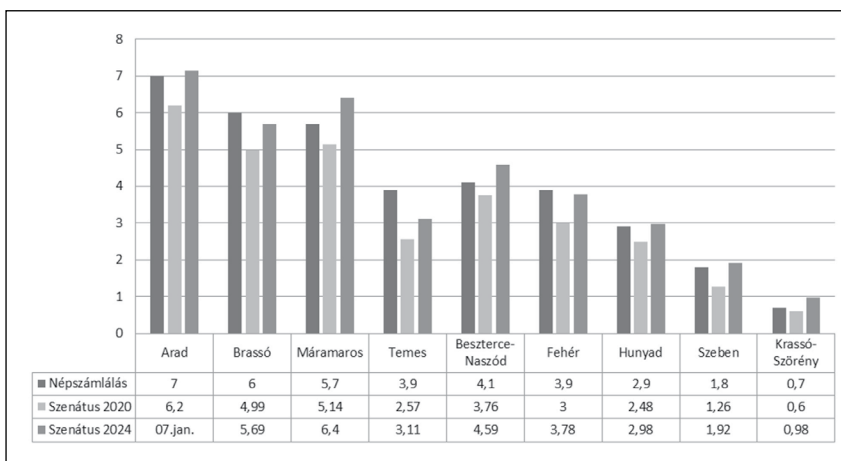
11. ábra: Az összes magyar politikai alakulat eredménye az elmúlt évek választásain
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

A fenti ábrán az látszik, hogy a magyar alakulatokra leadott vokok száma utoljára a 2012-es helyhatósági választásokon haladta meg az 500 ezret, amikor az RMDSZ ellenzéki pártjai még sokkal több szavazatot szereztek és erősebbek voltak, mint most. Azóta most sikerült először ezt a számot meghaladni. Az EP- és a parlamenti választások tekintetében pedig látványos és jelentős szavazatszám-bővülés következett be.

12. ábra: Az RMDSZ eredménye a jelentős magyar lakosságú megyékben a 2020-as és a 2024-es parlamenti választásokon, valamint a magyarok aránya az adott megyékben a 2021-es népszámlálás szerint
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

A fenti ábrán az egyes megyék etnikai arányához viszonyítjuk az RMDSZ eredményeit, és az látszik, hogy míg Hargita, Kovászna és Szatmár megyékben jelentős javulás következett be, Maros és Szilágy megyékben inkább stagnálás látszik. Bihar és Kolozs megyékben is volt javulás a négy évvel ezelőtti eredményekhez képest, de ennek mértéke kisebb volt, és ebben a két megyében csak most tudták megközelíteni vagy elérni az etnikai arányokat. Szilágy megye rendszeresen jó eredményeket produkál, most is meghaladták az etnikai arányt, és ez kismértékben Hargita, Kovászna és Maros megyékben is sikerült. Szatmár megye szerepelt a legjobban ebből a szempontból, ott magasan az etnikai arány fölött teljesített az RMDSZ, ami visszavezethető a nyári helyhatósági választások sikerére is: úgy tűnik, hogy Szatmár megyében nem csak arról van szó, hogy a magyar közösség jobban mozgósított, mint a román, hanem itt rendre képes a szövetség román szavazatokat is szerezni.

13. ábra: Az RMDSZ eredménye a jelentős magyar lakosságú megyékben a 2020-as és a 2024-es parlamenti választásokon, valamint a magyarok aránya az adott megyékben a 2021-es népszámlálás szerint

Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

Összehasonlítva az RMDSZ erdélyi megyékben elért eredményeit az adott megyében élő magyarok arányával – a 2021-es népszámlálás adatai¹ szerint –, az látszik, hogy az RMDSZ a szórványmegyékben számottevően jobban teljesített, mint négy évvel ezelőtt. A legtöbb megyében az etnikai arányt is sikerült ezúttal meghaladni, csak Brassó, Temes és Fehér megye képez kivételt, ahol enyhén ez alatt teljesített az RMDSZ listája. A legnagyobb különbség az etnikai arány és az RMDSZ eredménye között Temes megyében állt fenn, érdekesség, hogy éppen ebből a megyéből a visszaszavazás után mandátumot a szövetség.

¹ A népszámlálás eredményeit az RMDSZ korrigált adatai alapján használtuk: <https://rmdsz.ro/aktualis/hirek/11-millio-magyar-lehet-Romaniaban>

Megye	2020, képviselőház	2024, képviselőház	Különbség, %
Hargita	83 819	134 485	+160
Kovászna	38 457	72 467	+188
Maros	54 108	91 373	+169
Szatmár	33 237	57 087	+172
Bihar	38 462	62 159	+161
Szilágy	16 769	24 822	+148
Kolozs	24 577	43 166	+175
Arad	6 814	12 850	+188
Brassó	8 099	14 693	+181
Máramaros	6 190	11 139	+180
Temes	4 731	9 131	+193
Beszterce-Naszód	2 935	5 643	+192
Fehér	3 050	5 719	+187
Hunyad	2 982	5 160	+173
Szeben	1 393	3 390	+243
Krassó-Szörény	422	1 113	+263

4. táblázat: A 2020-as és 2024-es parlamenti eredmények az RMDSZ szempontjából, megyék szerint
Forrás: saját számítás hivatalos statisztikákból

Összegzés, következtetések

A választási eredmények értelmezését nem lehet elválasztani az utóbb eltörölt elnökválasztás első fordulós eredményétől. Ennek fényében nagy sikerként értékelték a hagyományos pártok – amelyek a választás előtti egy hétben Európa-barátként utaltak magukra –, hogy megszerezték a parlamenti mandátumok többségét, ezzel megnyílt az út egy stabil kormány felállítása előtt. Ezzel együtt persze látszik, hogy a szélsőséges pártok jelentősen megnövelték táborukat és parlamenti súlyukat, a mandátumok több mint egyharmadát birtokolják, és esélyesként indulnak el majd a megismételt elnökválasztáson.

A választások után a PSD, a PNL, az USR és az RMDSZ látszólag megállapodott egy kormány támogatásáról, amely teljesen elszigetelné a parlamentben a szélsőségeket, az elnökválasztások eltörlése után azonban a tárgyalások gyorsan zátonyra futottak, és világgossá vált, hogy az USR nem lesz része a kormánykoalíciónak, ezzel nem hagyják egyedül ellenzékben a szélsőségeket. A kormányalakításról végül a PSD, a PNL, az RMDSZ és a nemzeti kisebbségek képviselőcsoportja állapodott meg, amelyet hétfős többséggel iktattak be a két ház együttes ülésén. Az új koalíció parlamenti többsége tehát meglehetősen törekény, ám fontos látni, hogy nem zárható ki a szélsőséges pártok honatyáinak átcsábítása a PSD-hez és a PNL-hez a továbbiakban – leginkább az elnökválasztás után –, ezzel tovább növelhetik a kormányzati stabilitást.

Az új kormány miniszterelnöke Marcel Ciolacu maradt, aki a kudarcos elnökválasztási eredménye után ezzel stabilizálta a helyét a pártjában, ha ugyanis egy másik miniszterelnök került volna a Victoria-palotába a PSD soraiból, azzal a pártelnök saját párton belüli hatalmát ásta volna alá, így ez most egy előremenekülésnek fogható fel a részéről. Persze azzal, hogy az államfő és a miniszterelnök személye sem változott a viharos decemberi hónap után, nem csillapodott a társadalmi elégedetlenség, a rendszerellenes szavazók felháborodása csak tovább növekedhetett.

A PNL-ben ellenben volt változás, Nicolae Ciucu elnökválasztási kudarca után nagyon gyorsan ideiglenes pártvezetés vette át a hatalmat, Ilie Bolojan pedig nem csak a korábbi pártelnököt távolította el, hanem a párt teljes addigi vezetését. Az első sorban tehát teljes csere volt, és a PNL már a parlamenti választás előtt így megújulva vágott neki a megméretetésnek. Az eredmények fényében a kármentés sikeres volt, a PNL visszatért a tíz százalék fölötti sávba, és ha kevéssel is, de megelőzte az USR-t a pártok versenyében.

Ez a tény pedig rossz hír az USR-nek, akinek a jelöltje bejutott a második fordulóba, és nagyon sokáig úgy tűnt, hogy Elena Lasconi lehet a romániai normalitás megmentője, aki megakadályozza a szélsőséges jelölt győzelmét az elnökválasztáson és aki mellett felsorakozott a teljes román nyugati orientációjú pártpaletta. A választás eltörlésével azonban mindez elpárolgott, a pártok gyorsan megértették, hogy új helyzet van, és már nem annyira létkérdés az USR beemelése a kormányba, mint abban az esetben lett volna, ha Lasconi lesz az új elnök. Az USR tehát kiszorult az új kormányból, mivel talán egyedül a PNL számára lett volna előnyös a jelenléte bizonyos értelemben, a többi politikai erő inkább nélküle képzelte el a kormányzást. Ezzel azonban az Elena Lasconi vezette párt lett az egyedüli Európa-barátnak nevezett alakulat ellenzékben, a kormánypártok – elsősorban a PNL – várható további népszerűségvesztésének tehát kedvezményezettje lehet.

Az RMDSZ jól szerepelt a választáson, és a kormányalakítási fejlemények tükrében nélküle nincsen parlamenti többség, azaz a szövetségnek erős pozíciója van a bukaresti politikában. Ennek megfelelően sikerült két nagyon fontos minisztérium vezetését megszereznie, a fejlesztési tárca jelentősége már bebizonyosodott a korábbi ciklus első felében, most pedig a pénzügyminisztérium vezetését is megkapta a Kelemen Hunor vezette alakulat, ezzel egy olyan tárca irányítását sikerült elnyerni, amelynek kötelező jóváhagyó szerepe van az

államigazgatási struktúrában – tehát minden tervezet átmegy a szűrőjén. További jelentős fegyvertény, hogy a román demokrácia történetében először kapott az RMDSZ egy olyan tárcát, amelynek vezetője a Legfelsőbb Védelmi Tanács (CSAT) tagja.

A szélsőséges pártok összességében szintén jól szerepeltek, az AUR számára mindazonáltal kudarcnak tekinthető, hogy egyrészt meg kell osztania ezt a térfelet most már nemcsak egy, hanem két másik alakulattal is, másrészt az, hogy George Simion nem jutott be az elnökválasztás második fordulójába. Ez utóbbi helyzeten még változtathat, ha a megismélt elnökválasztáson jól szerepel, de erre úgy tűnik, hogy csak akkor lesz esélye, ha Calin Georgescu és Diana Sosoacát nem engedi elindulni az alkotmánybíróság – amire minden esély meg is van.

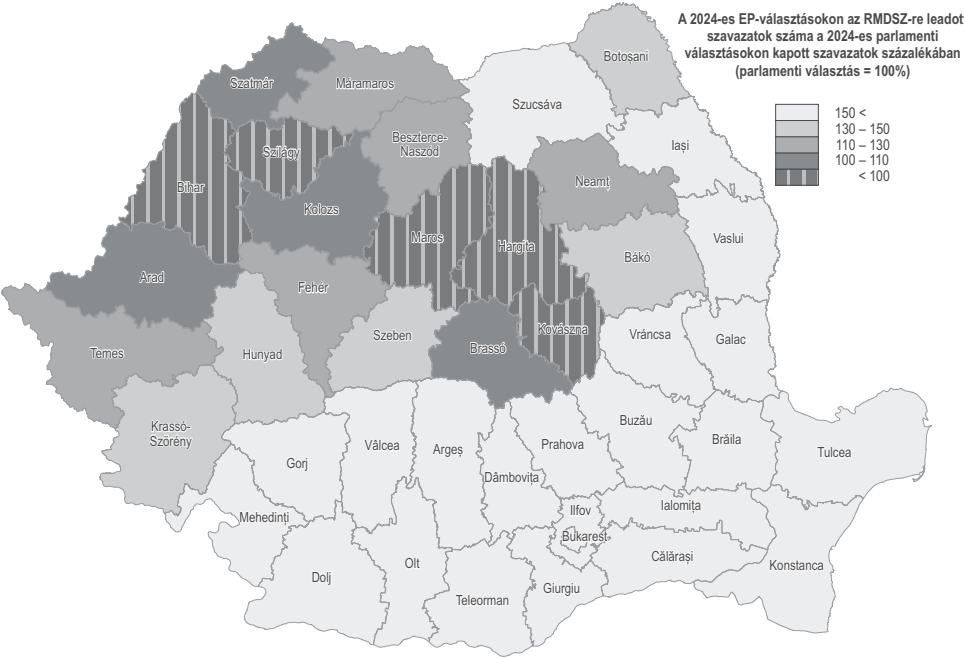
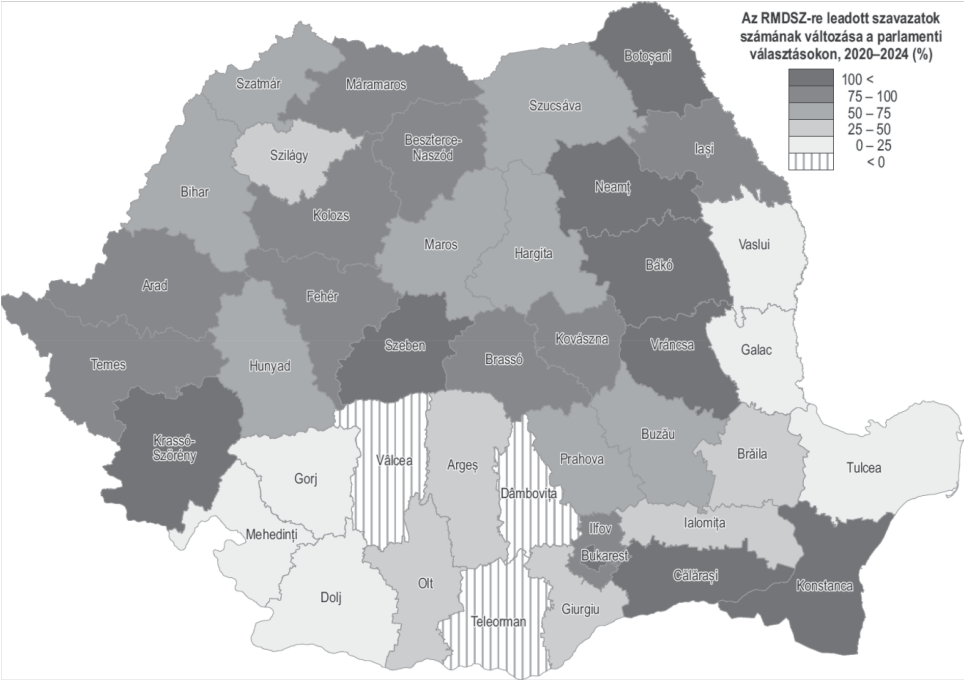
A választási év tehát véget ért, de a rendkívüli fejlemények miatt folytatódik a bizonytalanság: a kormánykoalíció a várakozásokkal ellentétben csak májusra – 4-ére és 18-ára – tűzte ki az elnökválasztás időpontját, ezzel nem a lehető legkorábbi márciusi dátumot választották, hanem a húsvét utáni időszakot. Ezzel az is eldőlt, hogy nem kell annyira sietni a jelöltek megnevezésével, és talán arra is több idő jut, hogy az állami intézmények tisztázzák az elnökválasztás eltörlésének bizonyítékokkal alátámasztott pontos okát.

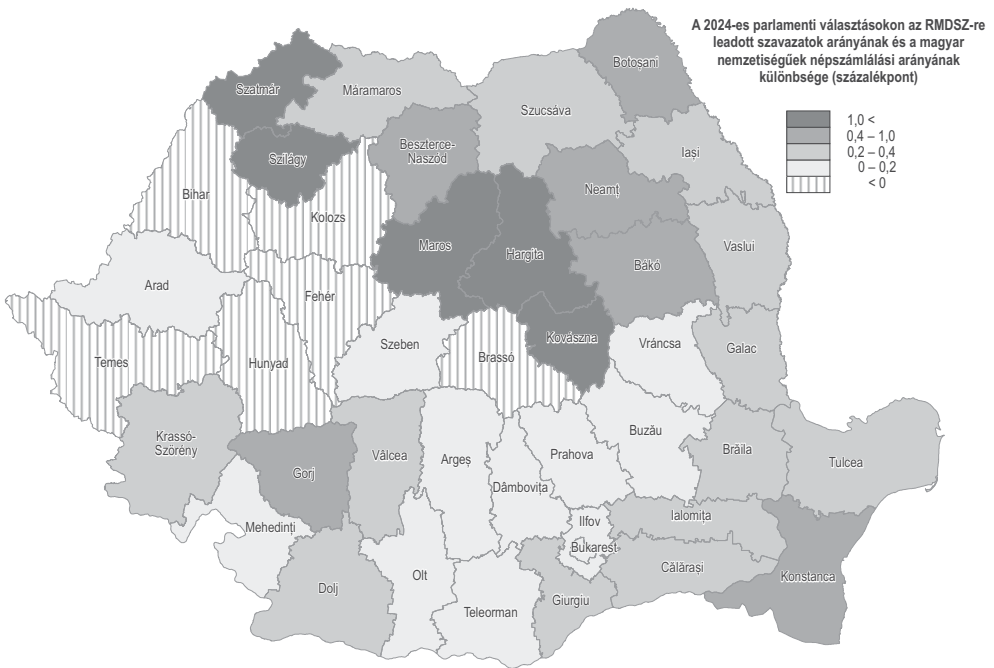
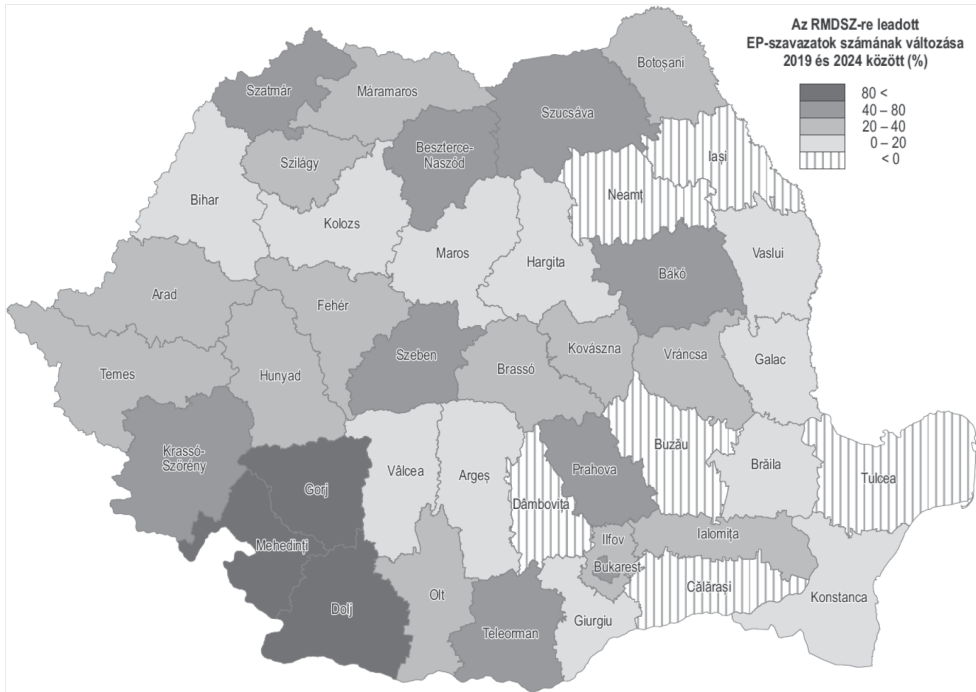
A kormánykoalíció pártjai viszonylag gyorsan megnevezték a közös elnökjelöltet Crin Antonescu személyében, bár ennek megerősítése továbbra is várat magára. Bejelentette azonban indulását függetlenként Nicusor Dan bukaresti főpolgármester, minden bizonytalansággal újraindul az USR színeiben Elena Lasconi, továbbá Daniel Funeriu volt oktatási miniszter is függetlenként méretti meg magát. A szélsőséges pártok oldaláról biztosan megpróbálkozik az indulással Calin Georgescu, de talán Diana Sosoaca is. George Simion egyelőre beállt Georgescu mögé, de ez minden bizonnyal csak stratégiai megfontolás, és a korábbi választás meglepetésjelöltjének várható visszaléptetése után ő maga is versenybe száll.

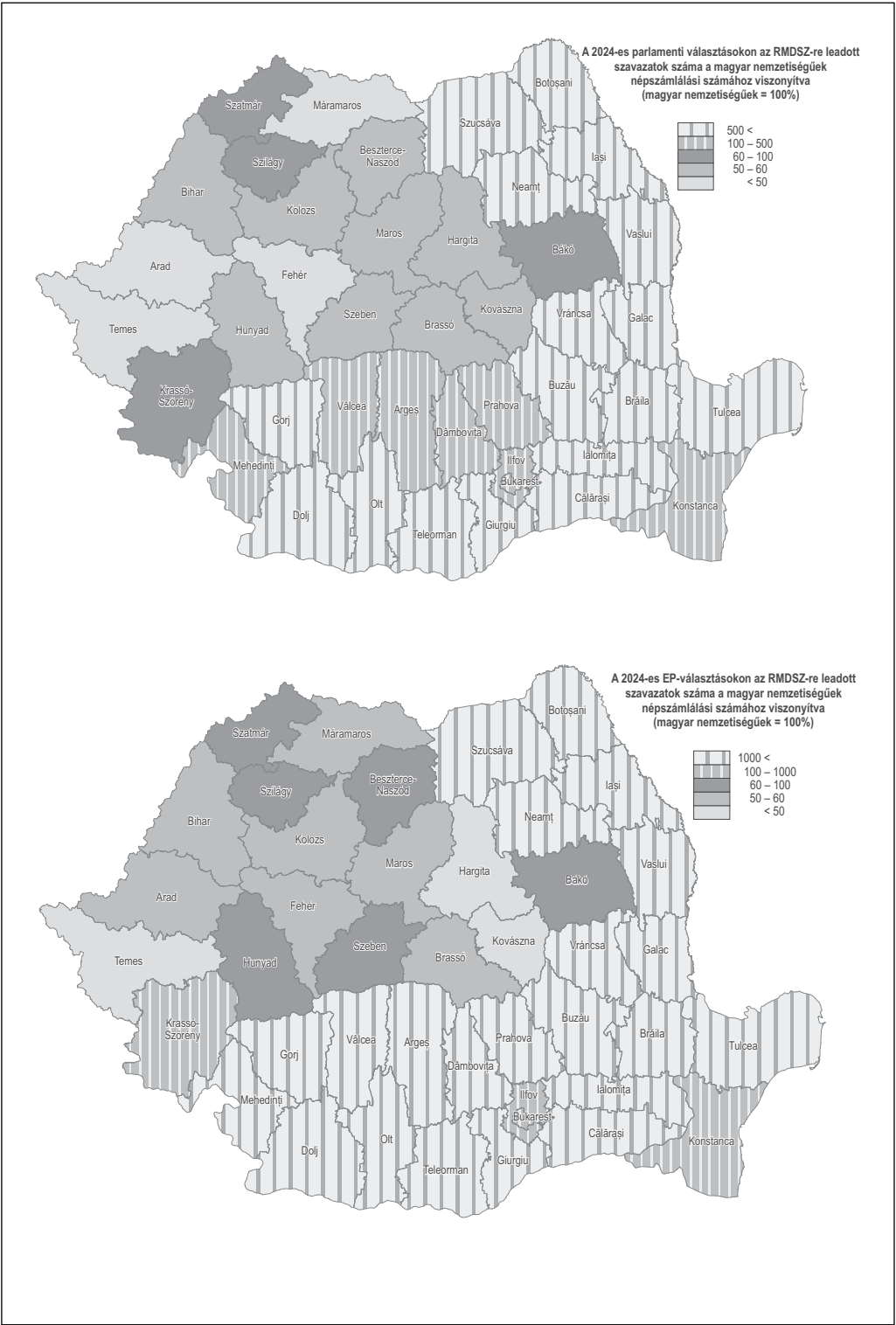
A kormány stabilitása ezzel együtt biztosított, a májusi elnökválasztásig Klaus Iohannis is hivatalában marad, a kabinet már meg is kezdte az államháztartás kiegyensúlyozásához kapcsolódó lépéseket. Az elnökválasztás eredményének függvényében a kormánykoalíció stabilitása is megkérdőjelezhető, de mégis az a valószínűbb, hogy egy olyan elnök kerül majd a Cotroceni-palotába, aki nem tud és nem is kíván változtatni a kormány összetételén.

Az RMDSZ jó eredménye kapcsán fontos megjegyezni, hogy minden mobilizációs kampánynál erősebb érvet szolgáltatott most az országos politikai helyzet a részvétellel, a magyarok joggal érezték úgy, hogy Calin Georgescu és a szélsőséges tábor vártnál is nagyobb ereje évtizedek óta nem látott veszélyt jelenthet, és rendkívül nagy számban járultak az urnákhoz. A politikai kérdések és a közélet iránti érdeklődés megnőtt ezeben a napokban, sok politikailag inaktív szavazó is részt vett a választáson és hozzájárult a jó eredményhez. Összességében ez a rendkívüli helyzet arra is rámutatott, hogy a romániai magyarság egészséges politikai immunrendszere még működik, ha nagy tétet érzékel a közösség, akkor képes az összehangolt cselekvésre, és nagy számban, a demokrácia játékszabályai szerint fejezi ki az akaratát.

Melléklet

HORVÁTH LÁSZLÓ

NEMZETISÉGI PARLAMENTI KÉPVISELET KOSZOVÓBAN¹

Jelen írás azzal a szándékkal készült, hogy a Koszovó 1999-es ideiglenes nemzetközi közigazgatás alá helyezését követő első parlamenti választásoktól kezdődően (2001) egészen napjainkig ismertesse, hogyan alakult a nemzeti kisebbségek parlamenti képviselete, effektív jelenléte. Ennek érdekében a tárgyalt időszakban végigkísérem a Koszovó választási rendszerét alakító törvényi szabályozásban bekövetkezett változásokat, különös tekintettel a nemzeti kisebbségeket érintő vonatkozásaira, továbbá feltárom, hogy a választási rendszer által biztosított előírások hogyan jelentek és jelennek meg a mindennapok, a gyakorlat szintjén. Konkrétan, hogy a választási rendszer változtatásai milyen mértékben segítettek elő, támogatták, esetleg nehezítették a nemzeti kisebbségek parlamenti képviseletének gyakorlati megvalósulását. Mindezt oly módon, hogy a parlamenti választási rendszer egyes elemeinek, a választási lista típusán, a választókerületek és kiosztható mandátumok számán, az általános bejutási küszöbön és a többségi pártok választási listáinak mandátumelosztása során használt választási formulák ismertetésén túl bemutatom a nemzeti kisebbségek parlamenti képviseletét biztosító sajátos eljárási módozatokat is. Részletesen megjelenítem továbbá az eddig lezajlott parlamenti választásokon induló és mandátumot szerző nemzeti kisebbségek által elért választási eredményeket. Végül, a valóság mélyebb feltárása érdekében, azoknak a nemzeti kisebbségi pártoknak a választási eredményei ismertetésére is vállalkozom, amelyek önállóan indultak ugyan egy-egy rendes vagy előrehozott parlamenti választás alkalmával, azonban nem szereztek elegendő szavazatot a parlamentbe való bekerüléshez.²

-
- 1 A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) 143523. számú, A kisebbségek parlamenti képviselete nemzetközi összehasonlításban: deskriptív vagy szubsztantív képviselet? című projektje keretében készült.
 - 2 Az elemzésnek kifejezetten a koszovói választási rendszerre vonatkozó elemei részben megegyeznek a szerzőnek korábban a *Kisebbségi Szemlé*ben megjelent (2020/2) A parlamenti választási rendszerek nemzeti kisebbségi vonatkozásai a Nyugat-Balkánon – harminc éve a demokrácia árnyékában? című írásában foglaltakkal. Jelen írás a nevesített alap kutatás Koszovóra vonatkozó részének a nemzetiségi mandátumokkal és konklúziókkal kiegészített, bővített változata.

Bevezetés

Az 1980-as évek elejétől folyamatossá váló³ és 1998–1999-re a végletekbe hajló koszovói–szerb szembenállásnak – a sikertelen nemzetközi közvetítéssel zajló béketárgyalásokat követően – az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organization, NATO) 1999. március 24. és június 9. közötti légitámadásai vetettek véget.⁴ Ezt követően az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának (United Nations Security Council, UN SC) 1244. számú, 1999. június 10-én kelt határozata⁵ ideiglenes nemzetközi közigazgatás alá helyezte Szerbia déli tartományát. A határozat által előírt ideiglenes polgári közigazgatásnak az Egyesült Nemzetek Ideiglenes Koszovói Közigazgatási Missziója (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UNMIK), a biztonság és a rend fenntartásának (a katonai közigazgatásnak) pedig a NATO parancsnoksága alá tartozó Koszovói Erő (Kosovo Force, KFOR) elnevezésű nemzetközi békefenntartó haderő adott intézményes keretet. E pillanattól kezdve Belgrád hivatalosan is elveszítette fennhatóságát Koszovó egésze felett, csupán az észak-koszovói szerbek által lakott négy szerb községben (Kosovska Mitrovica, Leposavić, Zubin potok és Zvečan) tudta megtartani befolyását.

Koszovó államépítési folyamatában a kezdeti, teljes mértékű nemzetközi befolyás fokozatosan került át a helyi politikai elithez. A részleges emancipáció⁶ kulcselemének számított az ENSZ-főtitkár helyi kinevezettje, a különleges képviselő (Special Representative of the Secretary General, SRSG) által 2001. május 15-én kihirdetett *Koszovói ideiglenes közigazgatás alkotmányos kerete* (Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo) elnevezésű dokumentum.⁷ A Keret 9. fejezete rendelkezett az ideiglenes közigazgatás átmeneti intézményeiről, amelyek között a parlamentet, a köztársasági elnököt, a kormányt, valamint az igazságügyi rendszert nevesítette. A dokumentum alapján a 2001. november 17-én megrendezett parlamenti választások után már – a koszovói államirányítás vegyes szakaszának következtében – egy nagyobb helyi önállóságú parlament alakulhatott meg.⁸

A kilencvenes évek végével, a koszovói válságot követően nemzetközi igazgatás alá kerülő, multietnikus Koszovóban a társadalmi-politikai stabilitás és a politikai integráció érdekében indokolt volt a nemzeti kisebbségek parlamenti képviselésének biztosítása.

3 Juhász József: A koszovói válság történelmi háttere. Letöltés helye: www.balkancenter.hu; letöltés ideje: 2024. 09. 15.

4 Az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának (ENSZ BT) a légitámadásokhoz szükséges felhatalmazása az orosz és a kínai fél hozzájárulásának hiányában nem volt meg.

5 United Nations Resolution 1244 (1999) Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999.

6 Halász Iván: A válságkezelő nemzetközi igazgatás Koszovóban. *Pro Minoritate*, 2005. 18 (1). 3–34, itt: 20.

7 UNMIK Regulation 2001/9.

8 Czifra Dóra: Humanitárius intervenció és államépítés Koszovóban. *International Relations Quarterly*, 2010. 1 (4). 1–37, itt: 26.

A 2001-ben elfogadott *Koszovói ideiglenes közigazgatás alkotmányos kerete* már ebben a szellemenben született meg, hiszen az országban élő nemzetiségek közül hét nemzeti közösséget, a szerbet, a törököt, a bosnyákot, a romát, az askálit, az egyiptomit és a goranit⁹ biztos parlamenti helyhez juttatta.

A *Nemzeti közösségek és azok tagjai jogainak védelme és előmozdítása Koszovó Köztársaságban* nevet viselő, 2008-ban elfogadott törvény szintén ezt a hét nemzeti közösséget nevesítette, amelyek számára a 2001-es ideiglenes, majd 2008-tól a rendes alkotmányos keret is biztosította a parlamenti jelenlétet. A többi nemzeti közösségre a nemzetiségi törvény az egyéb közösségek (other communities) kifejezést használta, nem részletezve, illetve pontosítva, hogy kik tartoznak ebbe a kategóriába. A törvény 2011-es módosítása két további nemzetiséget említett, a montenegróit és a horvátot, továbbra is meghagyva azonban az egyéb közösségek kifejezést.¹⁰ A hatályban lévő szabályozás értelmében a horvátoknak és a montenegróiaknak a jövőben sem lesznek garantált parlamenti helyeik, a nemzetiségi törvény módosítását követően azonban két-két képviselői tisztséget kaptak a koszovói elnök melletti közösségi konzultatív tanácsban.¹¹

A Koszovóban élő és a nemzetiségi törvény által nevesített kilenc nemzeti kisebbség közül nyolc rendelkezik egy vagy több politikai párttal. A legtöbbszel a szerb nemzeti közösség, míg a többi nemzetiség pártjainak száma egy és kilenc közé tehető. Az alább ismertetett népszámlálási adatokból kitűnik, hogy nemcsak a legnagyobb nemzeti közösségeknek, de a legcsekélyebb számúaknak is létezik politikai érdekvédelmi szervezete. Érthető módon, hiszen számukra, néhány közösséget leszámítva, a garantált parlamenti helyek intézményének köszönhetően – létszámuktól függetlenül – adott a lehetőség arra, hogy önállóan a parlamentbe kerüljenek.

Itt fontos megjegyezni, hogy az ENSZ Koszovó végső státusának meghatározása érdekében tett változó hatékonyságú erőfeszítéseinek eredményeként 2007 februárjában elkészült az Athisaari-terv. A tervből, a nemzetközi felügyelet mellett megvalósuló függetlenségi javaslatból az eltérő szerb–albán álláspont, valamint főképpen Oroszország és Kína vétója miatt nem születhetett ENSZ BT-határozat, de jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy 2008. február 17-én a koszovói parlament kikiáltta Szerbiától való függetlenségét. Koszovó magatartása komoly fejtörést okozott a hágai Nemzetközi Bíróságnak. A testület 2010-ben kelt tanácsadó véleményében olyan álláspontra helyezkedett, amely szerint a koszovói függetlenségi nyilatkozat nem sértette meg a nemzetközi jogot.¹²

9 Koszovói ideiglenes közigazgatás alkotmányos kerete 9.1.3. (b) (ii).

10 A Nemzeti közösségek és azok tagjai jogainak védelme és előmozdítása Koszovó Köztársaságban nevet viselő törvény (Law No. 03/L-047) 1. szakasza 1.4 és 12. szakasza 12.6 bekezdésének módosításáról szóló törvény (Law No. 04/L-020).

11 Uo.

12 Berkes Márton: A koszovói államiság dilemmái 2015-ben. *Külgügyi Szemle*, 2015. 14 (4). 52–75, itt: 64.

Etnikumok	A népszámlálás éve			
	1981	1991	2011	2024
	Lélekszám			
albán	1 226 736	1 596 072	1 616 869	1 454 963
szerb	209 498	195 301	25 532 ¹³	36 652 ¹⁴
muszlim/ bosnyák ¹⁵	58 562	57 408	27 533	26 841
török	12 513	10 838	18 738	19 419
roma	34 126	42 806	8 824	8 730
askáli	n. a.	n. a.	15 436	16 270
egyiptomi	n. a.	n. a.	11 524	10 581
gorani	n. a.	n. a.	10 265	9 140
montenegrói	27 028	20 045	n. a.	n. a.
horvát	8 718	8 161	n. a.	n. a.
macedón	1 056	n. a.	n. a.	n. a.
egyéb	7 260	12 498	2 352	2 051

1. táblázat: Koszovó lakosságának nemzetiségi megoszlása az 1981–2024 közötti időszakban
Forrás: a szerző gyűjtése Koszovó Statisztikai Hivatalának online adatbázisából (ask.rks-gov.net),
valamint további internetes forrásokból és tudományos publikációkból

Koszovó választási rendszerének fejlődése

Koszovóban a tartomány 1999. június 10-i nemzetközi közigazgatás alá helyezését követően napjainkig összesen nyolc, a 2008. február 17-i függetlenség kikiáltása óta pedig öt parlamenti választásra került sor 2024-ig.¹⁶

A 2001-es és a 2004-es parlamenti választásokon a 120 mandátumot zárt listás, arányos rendszerben, természetes küszöb mellett, a Sainte-Laguë formula segítségével osztották

13 A 2011-es népszámlálást bojkottálta a Koszovó területén élő szerbek többsége.
14 A koszovói szerbeket képviselő pártok felhívására a koszovói szerbek többsége a 2024-es népszámlálást is bojkottálta. Számukat különböző becslések napjainkban 90 000 és 130 000 közé teszik.
15 Az 1971-es jugoszláv alkotmány által létrehozott muszlim etnikai kategóriába tartozó népcsoport volt a bosnyák és a gorani (valamint a torbes és a pomák) is egészen 1993-ig. A 2011-es népszámlálás alkalmával a bosnyák és a gorani etnikumok már külön nemzetiségi státuszt élveztek.
16 2001, 2004, 2007, 2010 (előrehozott), 2014 (előrehozott), 2017 (előrehozott), 2019 (előrehozott), 2021 (előrehozott). (A szerző gyűjtése.)

ki három évre úgy, hogy az egész ország területét egy választókerületnek tekintették. A nem albán nemzeti közösségek részére a 2001 májusában kihirdetett *Koszovói ideiglenes önkormányzat alkotmányos kerete* az összesen 120 kiosztható helyből 20 fenntartott mandátumról rendelkezett.¹⁷ A 2008-ban elfogadott koszovói alkotmány 64. szakaszának 2. bekezdése viszont már 20 garantált helyet ír elő a nem albán nemzeti közösségek részére.

Az alkotmány Átmeneti rendelkezések a koszovói közgyűlés számára című 148. szakaszának 1. bekezdése az alább ismertetett módon rögzíti a 20 kisebbségi hely elosztását, azzal a megkötéssel, hogy az alkotmány elfogadásától számított első két parlamenti ciklusban – amelybe az alkotmány hatálybalépésekor élő mandátumot az első ciklusnak kell tekinteni, tehát a 2007-es és 2010-es parlamenti ciklusokban – fenntartott, az azt követő, 2014-es választásoktól pedig már az alkotmányban rögzített garantált helyekkel rendelkeznek a koszovói nemzeti kisebbségek. A fenntartott és a garantált helyek között az a különbség, hogy az első esetben a nemzeti kisebbségi politikai entitások a számukra fenntartott húsz biztos helyen felül, a leadott szavazatok mennyiségétől függően, küszöbérték nélkül nyerhettek további parlamenti mandátumokat. A 2014-es előrehozott parlamenti választásoktól bevezetett garantált helyek intézményével ez úgy változott meg, hogy azóta már csak a 20 garantált kisebbségi parlamenti mandátumért folyik a nemzeti kisebbségek közötti verseny, mivel azon túlmenően nincs lehetőség további parlamenti helyek megszerzésére, függetlenül a szavazatok számától.

2007-től egészen napjainkig a mandátumokat továbbra is az ország egész területéről, mint egy választókerületből osztják ki a Sainte-Laguë formula alapján, 5%-os bejutási küszöb mellett, változást csupán a nyílt listás rendszer bevezetése jelent. A nyílt lista a pártpreferencia kifejezése mellett lehetőséget biztosít arra, hogy a választópolgár az általa kiválasztott szavazólapon szereplő jelöltek között preferencia-sorrendet állítson fel. A 2007-es választások alkalmával tíz főben maximalizálták a preferencia-sorrendet, 2010 óta viszont már csak ötfős preferencia-sorrendet tesz lehetővé a szavazólap.¹⁸ A csökkentést egyrészt az indokolta, hogy a magas szám összezavarta a szavazókat, nőtt az érvénytelen szavazatok száma, másrészt visszaélésre adott lehetőséget azzal, hogy ha egy szavazó kevesebb jelöltet választott ki, azt a pártok utólag tetszés szerint egészíthették ki.¹⁹ 2007-ben választották utoljára három évre a parlamenti képviselőket, mivel 2010-től már négy évre szól a parlamenti képviselők megbízatása.²⁰

17 A Koszovói ideiglenes önkormányzat alkotmányos kerete 9.1.3. és 9.1.4. szakaszok.

18 Democracy for Development Institute: Electoral Reform Agenda – Towards Real Representation (Series: Election and Political Parties, No. 12, Pristina 2018. Letöltés helye: www.d4d-ks.org; letöltés ideje: 2024. 12. 12.

19 Elections for the Citizen: Evaluation of the Kosovo electoral system and recommendations for future elections, Review of previous KIPRED reports on electoral system, Kosovar Institute For Policy Research and Development (KIPRED), Policy Brief 2012/01. Letöltés helye: www.kipred.org; letöltés ideje: 2024. 12. 12.

20 A Koszovói Köztársaság alkotmánya 66. szakasz 1. bekezdés.

A koszovói alkotmány szerint a parlament 120 mandátumát a leadott szavazatoknak megfelelően, részarányosan osztják ki minden párt, koalíció, polgári kezdeményezés és független jelölt között,²¹ azzal, hogy a 120 helyből 20 garantált hely illeti meg a kisebbségi nemzeti közösségeket.²² A koszovói alaptörvény általános rendelkezését a választási törvény tovább pontosítva kiemeli, hogy 100 mandátum az albán többségi nemzeti közösséget képviselő politikai entitások, valamint a koszovói szerb és az egyéb, nem többségi nemzeti közösségek között oszlik el,²³ 5%-os²⁴ bejutási küszöb mellett.

A koszovói alkotmány 64. szakasza 2. bekezdésének 1. pontja értelmében a koszovói szerb közösséghez tartozó pártok, koalíciók, polgári kezdeményezések, illetve független jelöltek számára minimum tíz hely biztosított a törvényhozásban abban az esetben, ha az általuk elnyert mandátumok száma kevesebb, mint tíz. Ugyanezen szakasz 2. bekezdésének 2. pontja a fennmaradó garantált 10 hely vonatkozásában úgy rendelkezik, hogy azokat a más nemzeti vagy etnikai közösségekhez tartozó pártok, koalíciók, polgári kezdeményezések, illetve független jelöltek számára kell biztosítani.

Az alaptörvény szerint a roma, az askáli és az egyiptomi közösségeket egy-egy parlamenti hely illeti meg, valamint e három közösség közül a legtöbb szavazatot összegyűjtő további egy mandátumot kap. A bosnyák közösség három, a török kettő, míg a gorani közösség egy helyre jogosult, abban az esetben is, ha nem érik el az egy mandátumra feljogosító szavazatszámot.²⁵ A nemzeti kisebbségek részére garantált 20 (10-10) helyet az összes politikai entitásra leadott érvényes szavazat figyelembevételével osztják ki a Sainte-Laguë formula alapján, függetlenül attól, hogy hogyan alakult a 100 „alapmandátum” eloszlása.²⁶

A köztársasági szintű parlamenti választásokat Koszovóban a köztársasági elnök írja ki úgy, hogy a választásokat legkorábban a képviselők megbízatásának lejárta előtt 60, legkésőbb 30 nappal korábban meg kell tartani.²⁷

21 A Koszovói Köztársaság alkotmánya 64. szakasz 1. bekezdés.

22 A Koszovói Köztársaság alkotmánya 64. szakasz 2. bekezdés.

23 A Koszovói Köztársaság választási törvénye 111. szakasz 2. bekezdés a. pont.

24 Elections in Kosovo 2000-2014, Central Election Commission, 2017 Prishtina. Letöltés helye: www.kqz-ks.org; letöltés ideje: 2024. 09. 24.

25 A Koszovói Köztársaság alkotmánya 64. szakasz 2. bekezdés 2. pont.

26 A Koszovói Köztársaság választási törvénye 111. szakasz 3. bekezdés.

27 A Koszovói Köztársaság választási törvénye 4. szakasz 1-2. bekezdések.

Választás éve	A parlament létszáma	A választási rendszer és lista típusa	Választókerületek száma	A kiosztható mandátumok száma	Bejutási küszöb	A nemzeti kisebbségek parlamenti képviselőtét biztosító mechanizmus	Választási formula
2001	120	arányos, zárt listás	1	120	természetes küszöb	20 fenntartott helyen (10 szerb, 1 roma, 1 askáli, 1 egyiptomi, + 1 aki közülük a legtöbb szavazatot kapja, 3 bosnyák, 2 török, 1 gorani) túl további mandátumok a leadott szavazatok számának függvényében	Sainte-Laguë
2004	120	arányos, zárt listás	1	120	természetes küszöb	20 fenntartott helyen (10 szerb, 1 roma, 1 askáli, 1 egyiptomi, + 1 aki közülük a legtöbb szavazatot kapja, 3 bosnyák, 2 török, 1 gorani) túl további mandátumok a leadott szavazatok számának függvényében	Sainte-Laguë
2007	120	arányos, nyílt listás (10 fős pref. sorrend)	1	120	5%	20 fenntartott helyen (10 szerb, 1 roma, 1 askáli, 1 egyiptomi, + 1 aki közülük a legtöbb szavazatot kapja, 3 bosnyák, 2 török, 1 gorani) túl további mandátumok a leadott szavazatok számának függvényében	Sainte-Laguë
2010	120	arányos, nyílt listás (5 fős pref. sorrend)	1	120	5%	20 fenntartott helyen (10 szerb, 1 roma, 1 askáli, 1 egyiptomi, + 1 aki közülük a legtöbb szavazatot kapja, 3 bosnyák, 2 török, 1 gorani) túl további mandátumok a leadott szavazatok számának függvényében	Sainte-Laguë

Választás éve	A parlament létszáma	A választási rendszer és lista típusa	Választókerületek száma	A kiosztható mandátumok száma	Bejutási küszöb	A nemzeti kisebbségek parlamenti képviselőtét biztosító mechanizmus	Választási formula
2014	120	arányos, nyílt listás (5 fős pref. sorrend)	1	120	5%	20 garantált hely, 10 szerb, 1 roma, 1 askáli, 1 egyiptomi, + 1 aki közülük a legtöbb szavazatot kapja, 3 bosnyák, 2 török, 1 gorani	Sainte-Laguë
2017	120	arányos, nyílt listás (5 fős pref. sorrend)	1	120	5%	20 garantált hely, 10 szerb, 1 roma, 1 askáli, 1 egyiptomi, + 1 aki közülük a legtöbb szavazatot kapja, 3 bosnyák, 2 török, 1 gorani	Sainte-Laguë
2019	120	arányos, nyílt listás (5 fős pref. sorrend)	1	120	5%	20 garantált hely, 10 szerb, 1 roma, 1 askáli, 1 egyiptomi, + 1 aki közülük a legtöbb szavazatot kapja, 3 bosnyák, 2 török, 1 gorani	Sainte-Laguë
2021	120	arányos, nyílt listás (5 fős pref. sorrend)	1	120	5%	20 garantált hely, 10 szerb, 1 roma, 1 askáli, 1 egyiptomi, + 1 aki közülük a legtöbb szavazatot kapja, 3 bosnyák, 2 török, 1 gorani	Sainte-Laguë

2. táblázat: Koszovó választási rendszerének alakulása a 2001–2021 közötti időszakban

Forrás: a szerző gyűjtése

A nemzeti kisebbségek parlamenti képviseletének alakulása

Koszovóban a 2001. november 17-én megtartott parlamenti választásokon huszonhat választási lista indult (tizenkilenc többségi és hét nemzetiségi), amelyből tizennégy jutott be a parlamentbe.

A nemzetiségi pártok közül a Visszatérés Koalíció (Koalicija Povratak; a továbbiakban: KP)²⁸ elnevezésű szerb lista huszonkettő (89 388; 11,34%), a VATAN (Koalicija VATAN; a továbbiakban: VATAN) nevet viselő bosnyák/gorani közös lista négy (9030; 1,15%), a Koszovói Török Demokrata Párt (Kosova Demokratik Türk Partisi; a továbbiakban: KDTP) pedig három (7879; 1,00%) mandátumot szerzett. Az egyiptomi nemzeti közösség érdekvépviseletének céljával létrejött Koszovó Új Demokratikus Kezdeményezése (Iniciativa e Re Demokratike e Kosovës; a továbbiakban: IRDK) és az askáli közösség képvisellete érdekében szerveződött Koszovói Demokratikus Askáli Albán Párt (Partia Demokratike Ashkanli Shqiptare e Kosovës; a továbbiakban: PDASHK) egyaránt kettő (3976; 0,50% – 3411; 0,43%), míg a Koszovói Bosnyák Demokratikus Akciópárt (Bošnjačka Stranka Demokratske Akcije Kosova; a továbbiakban: BSDAK) és a Koszovói Egyesült Roma Párt (Partia Rome e Bashkuar e Kosovës; a továbbiakban: PREBK) egy-egy (2906; 0,37% – 2717; 0,34%) parlamenti helyhez jutott (hét nemzetiségi lista szerzett összesen harmincöt nemzetiségi mandátumot).²⁹

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
KP (szerb)	22 (10 + 12)	11,34	89 388
VATAN (bosnyák-gorani)	3 + 1	1,15	9 030
KDTP (török)	3 (2 + 1)	1,00	7 879
IRDK (egyiptomi)	2 (1 + 1)	0,50	3 976
PDASHK (askáli)	2 (1 + 1)	0,43	3 411
BSDAK (bosnyák)	1 (+ 1)	0,37	2 906
PREBK (roma)	1	0,34	2 717
Összesen	35	15,13	119 307

3. táblázat: A 2001-es parlamenti választásokon önállóan induló és mandátumot szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei

Forrás: a szerző gyűjtése

28 A Visszatérés Koalíció polgári kezdeményezést több mint húsz különböző csoport támogatta, köztük politikai pártok és civil szervezetek. A koszovói szerb pártok, amelyek korábban egyéni kérelmeket nyújtottak be a hitelesítésre, egyesültek az új polgári kezdeményezésben. A helyi szerb induló pártok a Szerbiában kormányzó Szerbia Demokratikus Ellenzékben (Demokratska Opozicija Srbije, DOS) tömörülők közül a Szerbiai Demokrata Párt (Demokratska stranka Srbije, DSS), a Demokratikus Alternatíva (Demokratska alternativa, DA), valamint a Demokrata Párt (Demokratska stranka, DS) voltak.

29 A Központi Választási Bizottság adatközlése alapján. Letöltés helye: www.kqz-ks.org; letöltés ideje: 2024. 10. 20.

A 2004. október 23-án lebonyolított parlamenti választásokon harminchárom választási lista vett részt (huszonnégy többségi és kilenc nemzetiségi), amelyből tizenhét jutott be a parlamentbe.

A nemzetiségi pártok közül a Szerb Lista Koszovó és Metohijáért (Srpska Lista za Kosovo i Metohiju; a továbbiakban: SLKM) elnevezésű lista nyolc (1414; 0,20%), a török KDTP és a három bosnyák párt, a Bosnyákok Demokrata Pártja (Demokratska stranka Bošnjaka; a továbbiakban: DSB), a Demokrata Párt VATAN (Demokratska stranka VATAN; a továbbiakban: DSV), valamint a Koszovói Bosnyák Párt (Bošnjačka stranka Kosova; a továbbiakban: BSK) által alkotott VAKAT Koalíció (Koalicija VAKAT; a továbbiakban: VAKAT Koalíció) három-három (8353; 1,21% – 4972; 0,72%) mandátumot nyert. Az egyiptomi nemzetiséget képviselő IRDK és a Szerbia Polgári Kezdeményezés (Građanska inicijativa Srbija; a továbbiakban: GIS) kettő-kettő (2658; 0,39% – 369; 0,05%) mandátumot szerzett. A Koszovói Demokratikus Askáli Párt (Partia Demokratike e Ashkalive të Kosovës; a továbbiakban: PDAK) és a bosnyák Demokratikus Akció Párt (Stranka demokratske akcije; a továbbiakban: SDA) egy-egy (2555; 0,37% – 2520; 0,37%) mandátummal kerültek be a törvényhozásba. A Gorani Polgári Kezdeményezés (Građanska Inicijativa Gore; a továbbiakban: GIG), továbbá a roma érdekekért síkra szálló PREBK szintén egy-egy (1358; 0,20% – 1049; 0,15%) mandátumot nyertek (kilenc nemzetiségi lista szerzett összesen huszonkettő nemzetiségi mandátumot).³⁰

A bosnyák BSDAK (2555; 0,37%) és az askáli PDASHK lista (1452; 0,21%) ezúttal nem került be a parlamentbe.³¹

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
SLKM (szerb)	8	0,20	1 414
KDTP (török)	3 (2 + 1)	1,21	8 353
VAKAT koalíció (bosnyák)	3	0,72	4 972
IRDK (egyiptomi)	2 (1 + 1)	0,39	2 658
GIS (szerb)	2	0,05	369
PDAK (askáli)	1	0,37	2 555
SDA (bosnyák)	1 (+ 1)	0,37	2 520
GIG (gorani)	1	0,20	1 358
PREBK (roma)	1	0,15	1 049
Összesen	22	3,66	25 248

4. táblázat: A 2004-es parlamenti választásokon önállóan induló és mandátumot szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei
Forrás: a szerző gyűjtése

30 A Központi Választási Bizottság adatközlése alapján. Letöltés helye: www.kqz-ks.org; letöltés ideje: 2024. 10. 26.

31 Uo.

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
BSDAK (bosnyák)	–	0,37	2 555
PDASHK (askáli)	–	0,21	1 452
Összesen	–	0,58	4 007

5. táblázat: A 2004-es parlamenti választásokon önállóan induló, de mandátumot nem szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei
Forrás: a szerző gyűjtése

A 2007. november 17-én megszervezett parlamenti választások alkalmával huszonhat választási lista indult (tíz többségi és tizenhat nemzetiségi), amelyből tizennyolc jutott be a parlamentbe.

A bosnyák VAKAT Koalíció (5428; 0,95%), a török KDTP (4999; 0,87%) valamint az askáli PDAK (3443; 0,60%) ezúttal egyaránt három mandátumot nyertek. A szerb Koszovó és Metohija Szerb Demokrata Pártja (Srpska Demokratska Stranka Kosova i Metohije; a továbbiakban: SDS KiM) és a szintén szerb Független Liberális Párt (Samostalna Liberalna Stranka; a továbbiakban: SLS) szintén három-három (939; 0,16% – 855; 0,15%) mandátummal kerültek be a központi törvényhozásba. A bosnyák SDA ezúttal kettő (3661; 0,64%), míg az egyiptomi IRDK (2121; 0,37%), a gorani GIG (1227; 0,21%), valamint a roma szerveződésű PREBK (600; 0,10%) egy-egy mandátumot nyertek.

A további egy mandátumot szerző szerb induló pártok között találjuk a Koszovó és Metohijai Független Szociáldemokraták Szövetségét (Savez Nezavisnih Socijaldemokrata Kosova i Metohije; a továbbiakban: SNSD KiM) (447; 0,08%), a Szerb Koszovó és Metohijai Pártot (Srpska Kosovsko Metohijska Stranka; a továbbiakban: SKMS) (317; 0,06%), az Új Demokráciát (Nova Demokratija; a továbbiakban: ND) (256; 0,04%), valamint a Szerb Néppártot (Srpska Narodna Stranka; a továbbiakban: SNS) (224; 0,04%) (tizenhárom nemzetiségi lista szerzett összesen huszonnégy nemzetiségi mandátumot).³²

A koszovói török politikus Cemil Luma nevét viselő török formáció (1261; 0,22%), a szerb PSS Koszovó és Metohijáért – Bogoljub Karić (PSS za Kosovo i Metohiju – Bogoljub Karić; a továbbiakban: PSS KiM) és a szintén szerb Koszovó Pomoravlje Túlélése (Opstanak Kosovskog Pomoravlja; a továbbiakban: OKP) (123; 0,02%) nemzetiségi listák nem jutottak be a parlamentbe.³³

32 A Központi Választási Bizottság adatközlése alapján. Letöltés helye: www.kqz-ks.org; letöltés ideje: 2024. 10. 27.

33 Uo.

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
VAKAT koalíció (bosnyák)	3	0,95	5 428
KDTP (török)	3 (2 + 1)	0,87	4 999
PDAK (askáli)	3 (1 + 2)	0,60	3 443
SDS KiM (szerb)	3	0,16	939
SLS (szerb)	3	0,15	855
SDA (bosnyák)	2 (+ 2)	0,64	3 661
IRDK (egyiptomi)	1	0,37	2 121
GIG (gorani)	1	0,21	1 227
PREBK (roma)	1	0,10	600
SNSD KiM (szerb)	1	0,08	447
SKMS (szerb)	1	0,06	317
ND (szerb)	1	0,04	256
SNS (szerb)	1	0,04	224
Összesen	24	4,27	24 517

6. táblázat: A 2007-es parlamenti választásokon önállóan induló és mandátumot szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei

Forrás: a szerző gyűjtése

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
Cemil Luma (török)	–	0,22	1 261
PSS KiM (szerb)	–	0,02	136
OKP (szerb)	–	0,02	123
Összesen	–	0,28	1 520

7. táblázat: A 2007-es parlamenti választásokon önállóan induló, de mandátumot nem szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei

Forrás: a szerző gyűjtése

A 2010. december 12-én lebonyolított előrehozott parlamenti választásokon huszonkilenc választási lista vett részt (hét többségi és huszonkettő nemzetiségi), amelyből tizenhét jutott be a parlamentbe.

A szerb SLS nyolc (14 352; 2,05%), a szintén szerb Egyedüli Szerb Lista (Jedinstvena srpska lista; a továbbiakban: JSL) négy (6004; 0,86%) a török KDTP három (8548; 1,22%), a VAKAT koalíció (5296; 0,76%) pedig két parlamenti helyet szereztek. Az askáli PDAK (2871; 0,41%), a bosnyák Új Demokrata Párt (Nova Demokratska Stranka; a továbbiakban: NDS) (2478; 0,35%), a szintén bosnyák BSDAK (1818; 0,26%), az egyiptomi IRDK (1690; 0,24%), az Askáli Párt az Integrációért (Partia Ashkalinjëve për Integrim; a

továbbiakban: PAI) (1386; 0,20%), a szerb SDS KiM (1008; 0,14%), a gorani GIG (787; 0,11%) és a roma PREBK (690; 0,10%) egyaránt egy-egy mandátumot nyertek (tizenkét nemzetiségi lista szerzett összesen huszonöt nemzetiségi mandátumot).³⁴

A bosnyák SDA (1602; 0,23%), a Koszovói Török Unió (Kosova Türk Birliği; a továbbiakban: KTB) (1364; 0,20%), a Koszovói Egyiptomiak Szövetsége (Lidhja e Egjiptianëve të Kosovës; a továbbiakban: LEK) (1010; 0,14%), a Szerb Szociáldemokrata Párt (Srpska Socijaldemokratska Stranka; a továbbiakban: S.SDS) (829; 0,12%), a Montenegrói Demokrata Párt (Crnogorska Demokratska Stranka; a továbbiakban: CDS) (771; 0,11%), a szerb SNS (749; 0,11%), a gorani Szociáldemokrata Párt Gore (Socijaldemokratska Stranka Gore, SDSG) (598; 0,09%), a szerb SKMS (505; 0,07%) és a szintén szerb SNSD KiM (486; 0,07%), valamint a multietnikus Nép Szárnya Polgári Kezdeményezés (Građanska Inicijativa Krilo Naroda; a továbbiakban: GIKN) (205; 0,03%) nem szereztek mandátumot.³⁵

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
SLS (szerb)	8	2,05	14 352
JSL (szerb)	4 (2 + 2)	0,86	6 004
KDTP (török)	3 (2 + 1)	1,22	8 548
VAKAT koalíció (bosnyák)	2	0,95	5 296
PDAK (askáli)	1	0,41	2 871
NDS (bosnyák)	1	0,35	2 478
BSDAK (bosnyák)	1 (+ 1)	0,26	1 818
IRDK (egyiptomi)	1	0,24	1 690
PAI (askáli)	1	0,20	1 386
SDS KiM (szerb)	1 (+ 1)	0,14	1 008
GIG (gorani)	1	0,11	787
PREBK (roma)	1	0,10	690
Összesen	25	6,89	46 928

8. táblázat: A 2010-es előrehozott parlamenti választásokon önállóan induló és mandátumot szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei
Forrás: a szerző gyűjtése

34 A Központi Választási Bizottság adatközlése alapján. Letöltés helye: www.kqz-ks.org; letöltés ideje: 2024. 11. 2.

35 Uo.

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
SDA (bosnyák)	–	0,23	1 602
KTB (török)	–	0,20	1 364
LEK (egyiptomi)	–	0,14	1 010
S.SDS (szerb)	–	0,12	829
CDS (montenegrói)	–	0,11	771
SNS (szerb)	–	0,11	749
SDSG (gorani)	–	0,09	598
SKMS (szerb)	–	0,07	505
SNSD KiM (szerb)	–	0,07	486
GIKN (multietnikus)	–	0,03	205
Összesen	–	1,17	8 119

9. táblázat: A 2010-es előrehozott parlamenti választásokon önállóan induló, de mandátumot nem szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei

Forrás: a szerző gyűjtése

A 2014. június 8-án megtartott előrehozott parlamenti választásokon harminc választási lista indult (kilenc többségi és huszonegy nemzetiségi), amelyek közül tizenöt jutott be a parlamentbe. A Szerb Lista (Srpska lista; a továbbiakban: SL) kilenc (38 199; 5,22%), a török KDTP és a bosnyák VAKAT koalíció két-két (7424; 1,02% – 6476; 0,89%) mandátumot szereztek. A szerb Progresszív Demokrata Párt (Progresivna Demokratska Stranka; a továbbiakban: PDS) (5973; 0,82%), az askáli PDAK (3335; 0,46%), a bosnyák NDS (2837; 0,39%), az Egyiptomi Liberális Párt (Partia Liberale Egiptiane; a továbbiakban: PLE) (1960; 0,27%), a szintén askáli érdekek mentén szerveződő PAI (1583; 0,22%), a gorani Koalíció Goráért (Koalicija za Gora; a továbbiakban: KzG) (1193; 0,16%) és a roma Koszovói Új Roma Párt (Kosovaki Nevi Romani Partia; a továbbiakban: KNRP) (645; 0,09%) egy-egy mandátumot nyertek (tíz nemzetiségi lista szerzett összesen húsz nemzetiségi mandátumot).³⁶

A török Koszovói Török Igazságosság Pártja (Kosova Türk Adalet Partisi; a továbbiakban: KTAP) (2349; 0,32%), a szerb Mozgalom a Demokratikus Jólétért (Pokret za demokratski prosperitet; a továbbiakban: PDP), az egyiptomi IRDK (1456; 0,20%), a bosnyák Demokratikus Unió Központja (Centar demokratske unije; a továbbiakban: CDU) (1298; 0,18%), a szintén bosnyák SDA (1095; 0,15%) és az Egyetlen Bosnyák Lista (Bošnjačka jedinstvena lista; a továbbiakban: JBL) nem szereztek mandátumot. A gorani Mozgalom Goráért (Pokret za Gora; a továbbiakban: PG) (754; 0,10%), a bosnyák BSDAK (702; 0,10%), a roma PREBK (642; 0,09%), a szerb SLS (379; 0,05%), valamint a szintén

³⁶ A Központi Választási Bizottság adatközlése alapján. Letöltés helye: www.kqz-ks.org; letöltés ideje: 2024. 11. 3.

szerb Szociáldemokrácia (Socialdemokratija; a továbbiakban: SD) nem szereztek mandátumot.³⁷

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
SL (szerb)	9	5,22	38 199
KDTP (török)	2	1,02	7 424
VAKAT koalíció (bosnyák)	2	0,89	6 476
PDS (szerb)	1	0,82	5 973
PDAK (askáli)	1	0,46	3 335
NDS (bosnyák)	1	0,39	2 837
PLE (egyiptomi)	1	0,27	1 960
PAI (askáli)	+1	0,22	1 583
KG (gorani)	1	0,16	1 193
KNRP (roma)	1	0,09	645
Összesen	20	9,54	69 625

10. táblázat: A 2014-es előrehozott parlamenti választásokon önállóan induló és mandátumot szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei

Forrás: a szerző gyűjtése

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
KTAP (török)	–	0,32	2 349
PDP (szerb)	–	0,24	1 787
IRDK (egyiptomi)	–	0,20	1 456
CDU (bosnyák)	–	0,18	1 298
SDA (bosnyák)	–	0,15	1 095
JBL (bosnyák)	–	0,12	860
PG (gorani)	–	0,10	754
BSDAK (bosnyák)	–	0,10	702
PREBK (roma)	–	0,09	645
SLS (szerb)	–	0,05	379
SD (szerb)	–	0,04	325
Összesen	–	1,59	11 650

11. táblázat: A 2014-es előrehozott parlamenti választásokon önállóan induló, de mandátumot nem szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei

Forrás: a szerző gyűjtése

³⁷ Uo.

A 2017. június 11-én lezajlott előrehozott parlamenti választásokon huszonhat választási lista vett részt (öt többségi és huszonegy nemzetiségi), amelyből tizenhárom jutott be a parlamentbe. A szerb SL ezúttal is kilenc (44 499; 6,11%), a török KDTP és a bosnyák VAKAT koalíció pedig két-két (7852; 1,08% – 6443; 0,89%) mandátumot szerzett. A bosnyák NDS (3652; 0,50%), a szerb SLS (3540; 0,49%), az askáli PDAK (2425; 0,33%), az egyiptomi PLE (2415; 0,33%), az Egyedüli Gorani Párt (Jedinstvena goranska partija; a továbbiakban: JGP) (2369; 0,33%), a szintén askáli PAI (2107; 0,29%) és a roma PREBK (955; 0,13%) pedig egy-egy parlamenti mandátumot nyertek (tíz nemzetiségi lista szerzett összesen húsz nemzetiségi mandátumot).³⁸

A szerb Koszovói Szerbek Pártja – Aktív Polgári Kezdeményezés (Partija kosovskih Srba – Aktivna građanska inicijativa; a továbbiakban: PKS) (2126; 0,29%), a szintén szerb PDS (1698; 0,23%), az egyiptomi IRDK (1521; 0,21%), a bosnyák SDA koalíció (1355; 0,19%), a török KTAP (1347; 0,19%), a gorani PG (1020; 0,14%), a roma KNRP (951; 0,13%), a szintén gorani GIG (813; 0,11%), a szerb Koszovó Fejlődéséért Polgári Kezdeményezés (GI. za Prosperitet Kosova; a továbbiakban: GPK) (311; 0,04%), a szintén roma Eromendje Alternatíva Polgári Kezdeményezés (GI. Eromendje Alternativa; a továbbiakban: GEA) (244; 0,03%), valamint a szintén szerb Koszovó Haladó Ereje (Napredna Snaga Kosova; a továbbiakban: NSK) (227; 0,03%), nem szereztek parlamenti mandátumot.³⁹

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
SL (szerb)	9	6,11	44 499
KDTP (török)	2	1,08	7 852
VAKAT koalíció (bosnyák)	2	0,89	6 443
NDS (bosnyák)	1	0,50	3 652
SLS (szerb)	1	0,49	3 540
PDAK (askáli)	1	0,33	2 425
PLE (egyiptomi)	1	0,33	2 415
JGP (gorani)	1	0,33	2 369
PAI (askáli)	+ 1	0,29	2 107
PREBK (roma)	1	0,13	955
Összesen	20	10,48	76 257

12. táblázat: A 2017-es előrehozott parlamenti választásokon önállóan induló és mandátumot szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei
Forrás: a szerző gyűjtése

38 A Központi Választási Bizottság adatközlése alapján. Letöltés helye: www.kqz-ks.org; letöltés ideje: 2024. 11. 9.

39 Uo.

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
PKS (szerb)	–	0,29	2 126
PDS (szerb)	–	0,23	1 698
IRDK (egyiptomi)	–	0,21	1 521
SDA koalíció (bosnyák)	–	0,19	1 355
KTAP (török)	–	0,19	1 347
PG (gorani)	–	0,14	1 020
KNRP (roma)	–	0,13	951
GIG (gorani)	–	0,11	813
GPK (szerb)	–	0,04	311
GEA (roma)	–	0,03	244
NSK (szerb)	–	0,03	227
<i>Összesen</i>	–	1,59	11 613

13. táblázat: A 2017-es előrehozott parlamenti választásokon önállóan induló, de mandátumot nem szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei
Forrás: a szerző gyűjtése

A 2019. október 6-án megtartott előrehozott parlamenti választásokon huszonöt választási lista vett részt (nyolc többségi és tizenhét nemzetiségi), amelyből tizennégy jutott be a parlamentbe.

A szerb SL megszerezte mind a tíz (53 861; 6,4%) szerbeknek járó helyet, míg a bosnyák VAKAT koalíció és a török KDTP két-két (7075; 0,84% – 6788; 0,81%) mandátumot nyertek. Az egyiptomi PLE (4887; 0,58), a bosnyák NDS (3935; 0,47%), az askáli PAI (3113; 0,37%), a szintén egyiptomi IRDK (1755; 0,21%), a gorani JPG (1159; 0,14%) és a roma PREBK (1078; 0,13%) egy-egy parlamenti mandátumhoz jutottak (kilenc nemzetiségi lista szerzett összesen húsz nemzetiségi mandátumot).⁴⁰

Az askáli PDAK (1963; 0,23%), a szerb SLS (1859; 0,22), a bosnyák SDA (834; 0,10%), a szerb PKS (816; 0,10%), a gorani GIG (785; 0,09%), a szintén gorani PG (695; 0,08%), a szerb Szabadság (Sloboda) (672; 0,08%) valamint a roma KNRP (289; 0,03%) nem szereztek mandátumot.⁴¹

⁴⁰ A Központi Választási Bizottság adatközlése alapján. Letöltés helye: www.kqz-ks.org; letöltés ideje: 2024. 11. 10.

⁴¹ Uo.

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
SL (szerb)	10	6,4	53 861
VAKAT koalíció (bosnyák)	2	0,84	7 075
KDTP (török)	2	0,81	6 788
PLE (egyiptomi)	1	0,58	4 887
NDS (bosnyák)	1	0,47	3 935
PAI (askáli)	1	0,37	3 113
IRDK (egyiptomi)	+1	0,21	1 755
JGP (gorani)	1	0,14	1 159
PREBK (roma)	1	0,13	1 078
Összesen	20	9,95	83 651

14. táblázat: A 2019-es előrehozott parlamenti választásokon önállóan induló és mandátumot szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei

Forrás: a szerző gyűjtése

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
PDAK (askáli)	–	0,23	1 963
SLS (szerb)	–	0,22	1 859
SDA (bosnyák)	–	0,10	834
PKS (szerb)	–	0,10	816
GIG (gorani)	–	0,09	785
PG (gorani)	–	0,08	695
Sloboda (szerb)	–	0,08	672
KNRP (roma)	–	0,03	289
<i>Összesen</i>	–	0,93	7 913

15. táblázat: A 2019-es előrehozott parlamenti választásokon önállóan induló, de mandátumot nem szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei

Forrás: a szerző gyűjtése

A 2021. február 14-én lebonyolított előrehozott parlamenti választásokon huszonnyolc választási lista vett részt (hét többségi és huszonegy nemzetiségi), amelyből tizennégy jutott be a parlamentbe.

A szerb SL ezúttal is tíz (44 407; 5,09%), a török KDTP pedig két (6496; 0,75%) mandátumot nyert. A bosnyák VAKAT koalíció (5366; 0,62%), az egyiptomi IRDK (3305; 0,38%), a Roma Kezdeményezés (Romani inicijativa; a továbbiakban: RI) (3172; 0,36%), a bosnyák

NDS (2885; 0,33%), a szintén bosnyák Szociáldemokrata Unió (Socialdemokratska unija; a továbbiakban: SDU) (2549; 0,29%), a gorani JGP (2161; 0,25%), az askáli PAI (2138; 0,25%) és a Koszovói Romák Progresszív Mozgalma (Lëvizja Përparimtare e Romëve të Kosovës; a továbbiakban: LPRK) (1208; 0,14%) egyaránt egy-egy parlamenti mandátumot nyertek (tíz nemzetiségi lista szerzett összesen húsz nemzetiségi mandátumot).⁴²

Az egyiptomi PLE (2430; 0,28%), a bosnyák Egyesült Közösség (Ujedinjena zajednica; a továbbiakban: UZ) (2217; 0,25%), az askáli PDAK (1960; 0,22%), a szerb Civil kezdeményezés „A szabadságért, az igazságosságért és a túlélésért” (Građanska inicijativa “Za slobodu, pravdu i ostanak”; a továbbiakban: GI SPO) (1508; 0,17%), a szintén szerb Mi kezdeményezésünk (Naša inicijativa – Naša; a továbbiakban: Naša) (1375; 0,16%), az askáli Mozgalom az Integrációért (Lëvizja Për Bashkëveprim; a továbbiakban: LPB) (1261; 0,14%), a török Innovatív Török Mozgalom Párt (Yenilikçi Türk Hareket Partisi, a továbbiakban: YTHP) (1243; 0,14%), a roma PREBK (1074; 0,12%), a gorani Együtt Koalíció (GIG-PG) (1010; 0,12%), a szintén roma KNRP (600; 0,07%) és a Szerb Demokratikus Szövetség (Srpski Demokratski Savez, a továbbiakban: SDS) (476; 0,05%) nem szereztek mandátumot.⁴³

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
SL (szerb)	10	5,09	44 407
KDTP (török)	2	0,75	6 496
VAKAT koalíció (bosnyák)	1	0,62	5 366
IRDK (egyiptomi)	1	0,38	3 305
RI (roma)	1	0,36	3 172
NDS (bosnyák)	1	0,33	2 885
SDU (bosnyák)	1	0,29	2 549
JGP (gorani)	1	0,25	2 161
PAI (askáli)	1	0,25	2 138
LPRK (roma)	+1	0,14	1 208
Összesen	20	8,46	73 687

16. táblázat: A 2021-es előrehozott parlamenti választásokon önállóan induló és mandátumot szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei
Forrás: a szerző gyűjtése

42 A Központi Választási Bizottság adatközlése alapján. Letöltés helye: www.kqz-ks.org; letöltés ideje: 2024. 11. 16.

43 Uo.

Párt	Mandátum	%	Szavazatszám
PLE (egyiptomi)	–	0,28	4 430
UZ (bosnyák)	–	0,25	2 217
PDAK (askáli)	–	0,22	1 960
GI SPO (szerb)	–	0,17	1 508
Naša (szerb)	–	0,16	1 375
LPB (askáli)	–	0,14	1 261
YTHP (török)	–	0,14	1 243
PREBK (roma)	–	0,12	1 074
GIG-PG (gorani)	–	0,12	1010
KNRP (roma)	–	0,07	600
SDS (szerb)	–	0,05	476
<i>Összesen</i>	–	1,72	17 154

17. táblázat: A 2021-es előrehozott parlamenti választásokon önállóan induló, de mandátumot nem szerző nemzeti kisebbségi pártok eredményei
Forrás: a szerző gyűjtése

Választás éve	Az önállóan induló és mandátumot szerző nemzeti pártokra leadott szavazatok száma	Az önállóan induló, de mandátumot nem szerző nemzeti pártokra leadott szavazatok száma
2001	119 307	–
2004	25 248	4 007
2007	24 517	1 520
2010	46 928	8 119
2014	69 625	11 650
2017	76 257	11 613
2019	83 651	7 913
2021	73 687	17 154

18. táblázat: Az önállóan induló és mandátumot szerző és az önállóan induló, de mandátumot nem szerző pártokra leadott szavazatszámokat összesítő táblázat
Forrás: a szerző gyűjtése

	Önálló nemzeti kisebbségi listán szerzett mandátum							
Választás éve	Szerb	Bosnyák	Török	Roma	Askáli	Egyiptomi	Gorani	Összesen
2001	22 (10 + 12) (KP)	3 (VATAN) +1 (BSDAK)	3 (2 + 1) (KDTP)	1 (PREBK)	2 (1 + 1) (PDASHK)	2 (1 + 1) IRDK	1 (VATAN)	35
2004	8 (SLKM) 2 (GIS)	3 (VAKAT) + 1 (SDA)	3 (2 + 1) (KDTP)	1 (PREBK)	1 (PDAK)	2 (1 + 1) IRDK	1 (GIG)	22
2007	3 (SDS KiM) 3 (SLS) 1 (SNDK KiM) 1 (SKMS) 1 (ND) 1 (SNS)	3 (VAKAT) 2 (+ 2) (SDA)	3 (2 + 1) KDTP	1 (PREBK)	3 (1 + 2) (PDAK)	1 (IRDK)	1 (GIG)	24
2010	8 (SLS) 4 (+ 2) (JSL) + 1 (SDS KiM)	2 (VAKAT) 1 (NDS) + 1 (BSDAK)	3 (2 + 1) KDTP	1 (PREBK)	1 (PDAK) + 1 (PAI)	1 (IRDK)	1 (GIG)	25

	Önálló nemzeti kisebbségi listán szerzett mandátum							
Választás éve	Szerb	Bosnyák	Török	Roma	Askáli	Egyiptomi	Gorani	Összesen
2014	9 (SL) 1 (PDS)	2 (VAKAT) 1 (NDS)	2 (KDTP)	1 (KNRP)	1 (PDAK) + 1 (PAI)	1 (PLE)	1 (KzG)	20
2017	9 (SL) 1 (SLS)	2 (VAKAT) 1 (NDS)	2 (KDTP)	1 (PREBK)	1 (PDAK) + 1 (PAI)	1 (PLE)	1 (JPG)	20
2019	10 (SL)	2 (VAKAT) 1 (NDS)	2 (KDTP)	1 (PREBK)	1 (PAI)	1 (PLE) + 1 (IRDK)	1 (JGP)	20
2021	10 (SL)	1 (VAKAT) 1 (NDS) 1 (SDU)	2 (KDTP)	1 (RI) + 1 (LPRK)	1 (PAI)	1 (IRDK)	1 (JPG)	20

19. táblázat: A parlamenti választásokon önállóan induló nemzetiségi pártok által szerzett mandátumok
Forrás: a szerző gyűjtése

A választási rendszer és a nemzetiségi mandátumok összefüggései

Koszovó nemzetközi közigazgatás alá helyezése után, a 2001-ben megtartott első parlamenti választásokat megelőzően a többségi pártok mellett azok a nemzetiségek is létrehozták politikai szervezeteiket, amelyek számára az *Ideiglenes közigazgatás alkotmányos kerete* által fenntartott parlamenti mandátumok biztosítva voltak. Egy-egy nemzeti közösség esetében pártjaik számának fokozatos, választásról választásra történő növekedése tapasztalható. Annak ellenére azonban, hogy egyre szétforgácsoltabb nemzetiségi politikai tér jött létre,⁴⁴ a parlamenti helyeket megszerzők köre csupán csekély mértékben változott. Igaz, hogy 2014-ig a tíz szerb mandátumot elnyerő szerb pártok száma és kiléte is eltérő volt, azt követően azonban egy párt, a Szerb Lista a domináns. A tíznél kevesebb nemzetiségi mandátumot megszerzők között, néhány kivételtől eltekintve, ugyanazokat találjuk. A bosnyákoknak járó három mandátum többségét 2019-ig a VAKAT koalíció nyerte el, azzal, hogy más választások alkalmával a BSDAK, a SDA, az NDS és az SDU is szereztek egy-egy mandátumot. A török nemzeti közösség esetében letisztultabb a helyzet, mivel ott, attól függetlenül, hogy volt-e egyéb török résztvevő vagy sem, minden választás alkalmával a KDTP hozta el az e közösségnek járó két mandátumot.

Az egy, illetve az egy plusz egy mandátumra jogosult, csekélyebb lélekszámú nemzeti közösségek közül a gorani közösség első mandátumát a VATAN elnevezésű közös gorani–bosnyák listán szerezte meg.⁴⁵ Ezt követően a goraniak esetében három alkalommal a GIG, míg egyszer a KzG volt eredményes. A legutóbbi három parlamenti választás alkalmával azonban már a JGP hozta el az egy képviselői helyet. A románoknál 2010-ig a PREBK volt az egyetlen mandátumot begyűjtő entitás, ezt követően a KNRP, a RI és a LPRK is sikerrel járt egy-egy alkalommal. Az askáli nemzetiség két pártja, a PDAK és a PAI öt-öt, míg a PDASHK egy, az első választások alkalmával jutott parlamenti helyhez. Az egyiptomi közösség egyértelműen „domináns” pártja az IRDK hat, kihívója, a PLE pedig három alkalommal nyert mandátumot. A roma, az askáli és az egyiptomi (RAE)⁴⁶ nemzeti közösség közül a legtöbb szavazatot összegyűjtő, így a további egy helyre jogosultak körével

44 A szerbek esetében összesen 23, a bosnyákok esetében 9, a goraniaknál 6, a törököknél és a románoknál 5, az askáliaknál 4, az egyiptomiaknál pedig 3 különböző választási formációval találkozhatunk a 2001 és 2021 közötti időszakban (húsz év alatt a hét nemzetiségnek összesen 55 pártja vagy párszövetsége vett részt a választásokon, amelyből 32 volt eredményes. 12 szerb, 6 bosnyák, 1 török, 4 roma, 3 askáli, 2 egyiptomi és 4 gorani). A szerbek és a bosnyákok esetében e számban benne szerepelnek a választási koalíciók is. A szerbeknél 2014 óta annyiban letisztultabb a helyzet, hogy az akkor megjelenő Szerb Lista, amely számos korábbi szerb pártot olvasztott magába, már nem teszi lehetővé a szerb mandátumok szétaprózódását, mivel rajta kívül maximum egy mandátum megszerzésére van esélye egy másik szerb pártnak.

45 A nemzetiségek közös listán szereplése nem jellemző a vizsgált időszakra. Arra csupán ekkor, egyetlen alkalommal került sor.

46 Lángné Petruska Szidónia: *Koszovó biztonságföldrajzi értékelése*. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola: Budapest, 2023.

kapcsolatban az elmúlt több mint húsz évben változó kép rajzolódik ki. A roma egy (2021; LPRK), az askáli öt (2001, PDASHK; 2007, PDAK; 2010, 2014, 2017, PAI), míg az egyiptomi közösség három alkalommal (2001, 2004, 2019; IRDK) bizonyult eredményesnek.⁴⁷

2001-től egészen 2021 februárjáig áttekintve az előbbieken részletesen ismertetett parlamenti mandátumszerzésre vonatkozó adatokat, kitűnik, hogy a nemzeti kisebbségek önállóan induló listáinak száma az elmúlt két évtizedben hét és huszonkettő, a bejutóké pedig hét és tizenhárom között alakult. A vizsgált időszakban mindvégig biztosított volt mind a nemzetiségi pártok létrehozása, mind pedig azoknak a választásokon való részvétele. A lehetőséggel pedig, a biztos siker következtében, rendre éltek és élnek is e közösségek. Egyetlen olyan választás nem látható, amelyen ne indult volna nemzeti kisebbségi párt. Az összes leadott szavazat tekintetében kiemelkedő a 2001-es esztendő, mivel a nemzetközi közigazgatás bevezetése utáni első többpárti választások alkalmával a nemzeti kisebbségekre leadott és mandátumot eredményező szavazatszám 119 307 volt. Hasonló összesített eredményt azóta sem sikerült elérni, ami részben a kezdeti választási lelkesedés alábbhagyásával, a kisebbségi politikai tér szétforgácsolódásával, a természetes fogyással, a rendszeres választási bojkottal, valamint a gazdasági célú kivándorlással is magyarázható. A nemzeti kisebbségek pártjaira leadott összesített szavazatok száma az említett első kimagasló részvételi alkalmat követően 26 és 91 ezer közötti tartományban mozgott.

2001 és 2021 között az ország választási rendszerében egyetlen, a nemzetiségeket érintő jelentősebb változás történt. 2014-től a fenntartott helyek intézményét felváltotta a garantált helyek intézménye. Ez a gyakorlatban úgy nyilvánult meg, hogy attól függetlenül, hány szavazatot kapott egy-egy nemzetiségi párt, már csupán a garantált helyek voltak elérhetőek számukra. Koszovó választási rendszere a rendszerváltozást követően, néhány maroknyi létszámú nemzeti közösséget leszámítva (horvát, montenegrói), mindvégig biztosította és továbbra is biztosítja nemzeti kisebbségek önálló parlamenti jelenlétét. A 2001 és 2010 közötti időszakra, a fenntartott parlamenti helyek időszakára jellemző, hogy a nemzetiségek „túlnyerték” magukat, hiszen a társadalomban elfoglalt számarányukhoz képest (8–10%) jóval nagyobb mértékben voltak jelen (18–30%) a központi törvényhozásban⁴⁸ (2001-ben 35, 2004-ben 22, 2007-ben 24, 2010-ben pedig 25 helyet szereztek a 20 helyett).

⁴⁷ A 2010-ig fenntartott helyek intézményének fennállásáig, annak torzító hatása következtében fordulhatott elő, hogy a roma, az askáli és az egyiptomi közösség nem plusz egy, hanem plusz két helyet is szerezhetett.

⁴⁸ Márkus László: *Koszovó története Dardániától a brüsszeli dialógusig*. Ludovika Egyetemi Kiadó: Budapest, 2022.

NEMZETISÉGEK	PÁRTOK
Szerb	KP, SLKM, GIS, SDS KiM, SLS, SNSD KiM, SKMS, ND, SNS, JSL, SL, PDS, S.SDS, PSS KiM, OKP, PDP, SD, PKS, Naša, GI SPO, GPK, NSK, Sloboda
Bosnyák	VATAN, BSDAK, VAKAT, SDA, NDS, SDU, CDU, JBL, UZ
Török	KDTP, Cemil Luma, KTB, KTAP, YTHP
Roma	PREBK, KNRP, RI, LPRK, GEA
Askáli	PDASHK, PDAK, PAI, LPB
Egyiptomi	IRDK, PLE, LEK
Gorani	VATAN, GIG, KzG, JGP, SDSG, PG

20. táblázat: A parlamenti választásokon 2001 és 2021 között induló pártok nemzetiségek szerinti bontásban. A kiemeléssel szereplő indulók azok, amelyek mandátumot is szereztek

Forrás: a szerző gyűjtése

Zárszó

A koszovói nemzeti kisebbségeket érintő parlamenti választási szabályokról elmondható, hogy a Koszovóban élő, az Ideiglenes közigazgatás alkotmányos, majd 2008-tól a „rendes” alkotmányos keret révén is nevesített nemzeti közösségek egy rendkívüli módon támogató, a demokráciát erőteljesen az etnokrácia irányába eltoló speciális választójogi mechanizmusnak köszönhetően már az első parlamenti választástól kezdve eredményesen szerepelnek. A nemzetiségi törvény szerint 2011-ig az egyéb kategóriába tartozó, majd ekkor nevesített nemzetiségek (horvátok, montenegróiak) közül azonban csak egyszer, a 2010-es előrehozott parlamenti választások alkalmával indult egy montenegrói párt, eredménytelenül.

Leszögezhető tehát, hogy a koszovói választási rendszer megalkotásának pillanatától kezdve hangsúlyosan, eleinte fenntartott, majd garantált helyek révén adottak a nemzeti kisebbségek parlamenti képviseletét biztosító elemek, amelyek következtében Koszovóban az alkotmányos szinten nevesített nemzetiségeknél folyamatos parlamenti jelenléttel találkozhatunk. Ebben meghatározó szerepe volt annak, hogy közvetlenül a választási rendszer megalkotása előtt értek véget a szerb–koszovói albán etnikai, háborús konfliktusok. A nemzetek közötti, háborúvá fajult szembenállás a jogalkotót a konfliktust követően a pozitív diszkrimináció, a politikai/választási rendszer etnokratikus elemeinek megerősítésre ösztönözte.

Az alkotmány és a választási törvény rendelkezéseinek következtében az etnokratikus elemek⁴⁹ teljes mértékben átszövik, ha úgy tetszik, uralják Koszovó politikai rendszerét. A támogató alkotmányos környezet által azonban nemcsak a parlamenti jelenlét biztosított, hanem megkerülhetetlenné teszi a nemzetiségeket a számukra létfontosságú törvényhozási tárgykörökben is,⁵⁰ hiszen az alkotmány 81. szakasza előírja, hogy ilyen törvények elfogadásához, módosításához vagy hatályon kívül helyezéséhez a jelen lévő képviselők többségének szavazata mellett a nemzeti kisebbségek többségének szavazatára is szükség van. A koszovói alkotmány 65. cikkének 2. bekezdése értelmében pedig az ország alkotmányának módosítására az összes parlamenti képviselő kétharmada jogosult, olyan formában, hogy abba a garantált képviselői helyekkel rendelkező nemzetiségek kétharmadát is bele kell érteni.

A politikai rendszer etnokratikus elemeit erősíti továbbá az alkotmány 96. szakaszának 3. bekezdése, e szerint Koszovó mindenkori kormányában legalább egy miniszternek a koszovói szerb közösségből és további egy miniszternek egy másik nem többségi koszovói közösségből kell kikerülnie. Abban az esetben, ha a kormány több mint tizenkét miniszteriumból áll, további egy miniszteri pozíció illeti meg a nem többségi közösségeket. A 96. szakasz 4. bekezdése értelmében a koszovói szerb közösség és a további nem a többségi nemzethez tartozó nemzeti közösségnek is két-két miniszterhelyettesi tisztséggel kell rendelkeznie. Amennyiben tizenkét miniszternél több minisztere van a kormánynak, abban az esetben egy harmadik miniszterhelyettes képviseli a koszovói szerb közösséget és egy harmadik miniszterhelyettes egy másik koszovói nem többségi közösséget.⁵¹

A 2001-es *Koszovói ideiglenes közigazgatás alkotmányos kerete*, a 2008-as nemzetiségi törvény és a 2008-as koszovói alkotmány tehát egyaránt mérőföldkőnek számítanak a kisebbségvédelem és jogérvényesítés területén. Azon csekély létszámú, Koszovóban élő nemzeti közösség közül, amelyek rendre kimaradnak a parlamentből, a horvát és a montenegrói nemzetiséget a nemzetiségi törvény 2011-es módosítása beemelte a többi nemzeti kisebbség mellé. Számukra azonban továbbra sem elérhető a garantált parlamenti helyek intézménye, és nem láthatóak arra utaló jelek, hogy ez a jövőben megváltozna.

49 Szabó Zsolt: *A Nyugat-Balkán parlamentjei*. Gondolat Kiadó: Budapest, 2016.

50 A településhatárokat megváltoztató, településeket létrehozó vagy megszüntető, a települések hatáskörét és a települések közötti és határokon átnyúló kapcsolatokban való részvételét meghatározó törvények; A közösségek és tagjaik jogait végrehajtó törvények, az alkotmányban meghatározottakon kívül; A nyelvhasználatra vonatkozó törvények; A helyi választásokra vonatkozó törvények; A kulturális örökség és a különlegesen védett területek védelméről szóló törvények; A vallásszabadságról vagy a vallási közösségekkel kötött megállapodásokról szóló törvények; Az oktatásra vonatkozó törvények; A szimbólumok használatáról szóló törvények, beleértve a közösségi szimbólumokat és a munkaszüneti napokat. A 81. szakasz 2. bekezdése értelmében a létfontosságú érdekű törvények egyike sem bocsátható népszavazásra.

51 Popova, Zora: *Minority Participation in Kosovo Elections: Opportunities and Challenges*. European Centre for Minority Issues (ECMI) Working Paper #69, June 2013. Letöltés helye: www.ecmi.de; letöltés ideje: 2024. 08. 18.

Irodalomjegyzék

- Berkes Márton: A koszovói államiság dilemmái 2015-ben. *Külügyi Szemle*, 2015. 14 (4). 52–75.
- Czifra Dóra: Humanitárius intervenció és államépítés Koszovóban. *International Relations Quarterly*, 2010. 1 (4). 1–37.
- Halász Iván: A válságkezelő nemzetközi igazgatás Koszovóban. *Pro Minoritate*, 2005. 18 (1). 3–34.
- Horváth László: A parlamenti választási rendszerek nemzeti kisebbségi vonatkozásai a Nyugat-Balkánon – Harminc éve a demokrácia árnyékában? *Kisebbségi Szemle*, 2020. 5 (2). 7–35.
- Juhász József: A koszovói válság történelmi háttere. Letöltés helye: www.balkancenter.hu; letöltés ideje: 2024. 09. 15.
- Lángné Petruska Szidónia: *Koszovó biztonságföldrajzi értékelése*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola: Budapest, 2023.
- Márkusz László: *Koszovó története Dardániától a brüsszeli dialógusig*. Ludovika Egyetemi Kiadó: Budapest, 2022.
- Popova, Zora: Minority Participation in Kosovo Elections: Opportunities and Challenges. *European Centre for Minority Issues (ECMI) Working Paper* 69, June 2013.
- Szabó Zsolt: *A Nyugat-Balkán parlamentjei*. Gondolat Kiadó: Budapest, 2016.

PALUSEK ÉRIK

A VAJDASÁGI MAGYAROK DEMOGRÁFIAI HELYZETÉNEK ISMERTETÉSE A 2022-ES SZERBIAI NÉPSZÁMLÁLÁS ADATAINAK FELDOLGOZÁSÁN KERESZTÜL¹

Szerbiában az eredetileg 2021-re tervezett népszámlálás lebonyolítását a Covid–19-járvány miatt egy évvel elhalasztották, így 2022. október 1-én kezdték meg a lakosság-összeírást, és november 7-én fejezték be, legalábbis ami a terepmunkát illeti. A Köztársasági Statisztikai Intézet (szerbül: Republički zavod za statistiku) nem sokkal az éve vége előtt, december 21-én közölte az első friss adatokat, amelyekből kiderült, hogy az ország lakossága egy évtized (pontosabban 11 év) alatt több mint félmillió, egészen pontosan 539 859 fővel csökkent, 2011-ben 7 186 862, 2022-ben már csak 6 647 003 fő élt Szerbiában.²

Ezek az adatok nem tartalmazzák a Koszovóra vonatkozó számokat. A Szerbiában továbbra is az ország részeként kezelt, hivatalos nevén Koszovó és Metóhia Autonóm Tartomány (szerbül: Autonomna Pokrajina Kosovo i Metohija) 2008. február 17-én egyoldalúan kiáltotta ki a függetlenségét, és Koszovói Köztársaság (albánul: Republika e Kosovës, szerbül: Republika Kosovo) néven a továbbiakban önálló államként próbál meg létezni.³ Ez az egyes, Szerbia egészére vonatkozó adatsorok későbbi összehasonlításakor fontos tudnivaló, hiszen már az 1991-es népszámlálás óta nincsenek pontos, Koszovóra vonatkozó számok. Abban az évben a még (Jugoszlávián belül) Szerbiához tartozó Koszovó többségében albán lakosságának bojkottja miatt hiúsult meg a lakosság-összeírás, míg az 1998 és 1999 folyamán lezajló koszovói háborút lezáró NATO-bombázásokat követően a szerb hatóságok

-
- 1 Jelen tanulmány egy átdolgozott, bővített változata annak az angol nyelvű szövegnek, amely a *Hungarian Journal of Minority Studies* 2024. évi lapszámában megjelent. Lásd Palusek Erik: Demographic Changes Among Hungarians in Vojvodina: Insights from Serbia's 2022 Census. *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2024. 7. 91–120.
 - 2 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022. godine. Excel tabelle. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2023. Letöltés helye: <https://data.stat.gov.rs/?caller=3104&languageCode=sr-Latn>; letöltés ideje: 2024. 10. 11.
 - 3 Szerbiával egyetemben a világ számos országa a mai napig nem ismeri el Koszovót független államként annak ellenére, hogy a gyakorlatban (az Amerikai Egyesült Államok és nyugati szövetségeseinek jelentős támogatásával) Szerbiától független, önálló országgént működik, így a szerb hatóságoknak semmilyen befolyásuk nincs a terület felett.

hatalma a gyakorlatban megszűnt a déli országrész felett, így annak lakossága nem szerepel sem a 2002-es, sem pedig 2011-es népszámlálások adataiban. Koszovóban 2024 tavaszán tartottak népszámlálást. Az előzetes eredmények szerint Európa legfiatalabb országának 1 586 659 lakosa van, több mint 90 százaléka albán, néhány százaléknyi nemzeti kisebbséggel kiegészülve (ASK 2024). Az igazsághoz hozzátartozik, hogy ugyanúgy, ahogyan a koszovói albánok bojkottálták az 1991-es népszámlálást, ezúttal a Koszovó északi részén élő szerbek nem vettek részt a Koszovó szervezte lakosság-összeíráson.⁴ A koszovói szerbekről pontos szám adatok így nem állnak rendelkezésre, de a legtöbb becslés szerint ma már 100 000 fő alatti a létszámuk.

Szerbia másik, az ország északi részén található autonóm tartománya, Vajdaság a fentiekben tárgyalt Koszovóval ellentétben kiemelt figyelmet kap majd a tanulmányban, hiszen itt él a helyi magyar nemzeti kisebbség csaknem 99 (98,8) %-a. Egyértelműen megállapítható, hogy Szerbia egészének lakossága egy évtized alatt jelentős mértékben, 7,5%-kal csökkent, a lakosságfogyás mértéke ugyanakkor Vajdaságban az országos átlagot is jóval meghaladta. Vajdaság Autonóm Tartománynak (szerbül: Autonomna Pokrajina Vojvodina) 2022-ben 1 740 230⁵ lakosa volt, ami 9,9%-os, abszolút számokban pedig 191 579 fős csökkenést jelent a 2011-ben összeírt 1 931 809⁶ lakoshoz képest. Az adatok lesújtóan hatottak a szerb társadalom egészére, ugyanakkor a szerbiai, azon belül pedig a vajdasági magyar kisebbséget valóságos sokként érték a frissen közölt számok, hiszen bár köreikben is várható volt, hogy folytatódik az elmúlt évtizedekben állandósuló csökkenő tendencia, eddig soha nem látott mértékben, országos és tartományi szinten egyaránt 27,4%-kal apadt a közösség lélekszáma. Bár a vajdasági magyarok demográfiai adataival (is) foglalkozó szakemberek korábbi becslései igencsak borúlátóak voltak, a helyi politikai vezetők többször hangoztatták azt, amiben a vajdasági magyarok is bíztak: az elmúlt évtizedben valószínűsíthető a további létszámcsökkenés, de Vajdaságban és Szerbiában még mindig több mint 200 000 ezer magyar nemzetiségű ember él. A számláló 2022-ben a 200 000 fős pszichológiai határt áttörve országos szinten 184 442, vajdasági szinten pedig 182 321 főnél állt meg,⁷ ami a 2011-ben Szerbiában összeszámolt 253 899 és azon belül Vajdaságban összeírt 251 136 magyarhoz képest 69 457, illetve 68 815 fős veszteséget jelent.⁸

4 Koszovó északi, Szerbiával határos részén, négy szerb többségű községben él a helyi szerbség legnagyobb hányada.

5 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022. godine. Excel tabelle. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2023. Letöltés helye: <https://data.stat.gov.rs/?caller=3104&languageCode=sr-Latn>; letöltés ideje: 2024.10.11.

6 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. Knjiga 1: Nacionalna pripadnost. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2012. Letöltés helye: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2012/Pdf/G201218001.pdf>; letöltés ideje: 2024.08.14.

7 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. Knjiga 1: Nacionalna pripadnost. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2012. Letöltés helye: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2012/Pdf/G201218001.pdf>; letöltés ideje: 2024.08.14.

8 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. Knjiga 1: Nacionalna pripadnost. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2012. Letöltés helye: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2012/Pdf/G201218001.pdf>; letöltés ideje: 2024.08.14.

A tanulmány célja, hogy részletesebben, ugyanakkor szerbiai és vajdasági, valamint (esetenként) történelmi kontextusba helyezve is bemutassa a vajdasági magyarok körében lejátszódó demográfiai folyamatokat.

A népszámlálási adatok szerbiai szintű áttekintése

Mivel Szerbiában az államalkotó nemzet mellett más etnikai csoportok is viszonylag nagy számban élnek (ez hatványozottan igaz Vajdaságra), a teljes kép kedvéért és azért, hogy a szerbiai és a vajdasági magyarság létszámának alakulását össze tudjuk hasonlítani más nemzeti kisebbségekével, illetve a szerbségével, elengedhetetlen egy (a teljesség igénye nélkül) Szerbia egészére vonatkozó, a legfontosabb adatsorokat bemutató áttekintés.

A következőkben tehát röviden ismertetem Szerbia lakosságának alakulását a 2011-től 2022-ig eltelt időszakban regionális és a legnagyobb nemzetiségi csoportok szerinti bontásban is.

Az alábbi, első ránézésre bonyolultnak tűnő, de rövid magyarázat után könnyen értelmezhető táblázat Szerbia lakosságának 2011 és 2022 közötti létszámbeli és százalékos változásának mértékét és arányait mutatja be részletesebb bontásban. Szerbia összesen öt NUTS 2 régióból áll, amelyek a következők: 1. Belgrád régió; 2. Vajdaság régió (ezek együttesen képezik a Szerbia-Észak nevű NUTS 1 régiót); 3. Sumádia- és Nyugat-Szerbia régió; 4. Dél- és Kelet-Szerbia régió; 5. Koszovó és Metóhia régió (amelyek a Szerbia-Dél NUTS 1 régióba tömörülnek).⁹ A táblázat oszlopaiban az országban élő legnépesebb hat etnikai csoport szerepel, az államalkotó szerb nemzetet is beleértve, míg a sorokban Szerbia összlakossága mellett az imént felsorolt öt NUTS régió lakosainak száma szerepel (az oszlopok szerinti nemzetiségi bontásban) 2011-ben és 2022-ben. A sorokban az abszolút számokban (főben) kifejezett lakosságszám alatt minden esetben százalékokban is ott áll, hogy az adott nemzetiség arányosan mekkora részét képezi Szerbia, illetve az adott régió összlakosságának.

9 Szügyi Éva: Régiók és regionalizmus Szerbiában. *DETEUROPE – The Central European Journal of Regional Development and Tourism*, 2013. 5 (3). 97–130, itt: 114–117.

		Összesen	Szerb	Magyar	Roma	Bosnyák	Horvát	Szlovák
Szerbia	2011	7 186 862	5 988 150	253 899	147 604	14 5278	57 900	52 750
	%	100,00	83,32	3,53	2,05	2,02	0,81	0,73
	2022	6 647 003	5 360 239	184 442	131 936	153 801	39 107	41 730
	%	100,00	80,64	2,77	1,98	2,31	0,59	0,63
Belgrád	2011	1 659 440	1 505 448	1 810	27 325	1 596	7 752	2 104
	%	100,00	90,72	0,11	1,65	0,10	0,47	0,13
	2022	1 681 405	1 449 241	1 386	23 160	1 515	4 554	1 656
	%	100,00	86,19	0,08	1,38	0,09	0,27	0,10
Vajdaság	2011	1 931 809	1 289 635	251 136	42 391	780	47 033	50 321
	%	100,00	66,76	13,00	2,19	0,04	2,43	2,60
	2022	1 740 230	1 190 785	182 321	40 938	718	32 684	39 807
	%	100,00	68,43	10,48	2,35	0,04	1,88	2,29
Sumádia- és Nyugat-Szerbia	2011	2 031 697	1 799 394	433	20 649	142 767	1 645	164
	%	100,00	88,57	0,02	1,02	7,03	0,08	0,01
	2022	1 819 318	1 54 7121	374	17 167	151 374	994	122
	%	100,00	85,04	0,02	0,94	8,32	0,05	0,01
Dél- és Kelet-Szerbia	2011	1 563 916	1 393 673	520	57 239	135	1470	161
	%	100,00	89,11	0,03	3,66	0,01	0,09	0,01
	2022	1 406 050	1 173 092	361	50 671	194	875	145
	%	100,00	83,43	0,03	3,60	0,01	0,06	0,01
Koszovó és Metóhia	2011	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
	%	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
	2022	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
		NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA

1. táblázat: Szerbia összlakosságának és hat legnépesebb etnikai csoportjának alakulása 2011 és 2022 között abszolút számokban és százalékos értékekben, országos és NUTS 2 régiók szintjén.

Forrás: a szerző gyűjtése

Az 1. táblázatból egyértelműen kiolvasható Szerbia lakosságának egy évtized alatti jelentős mértékű csökkenése. Az ország régiói közül egyedül Belgrád régió lakosainak száma tudott nőni, ami leginkább a főváros felé irányuló belső (és külső) migrációnak köszönhető,

hiszen Belgrád mellett, hogy főváros, az ország legnagyobb és legdinamikusabban fejlődő települése is, ahol több egyetem számos kara is várja a hallgatókat. A főváros tehát a fokozatosan elnéptelenedő, kiürülő vidék kárára tudta csak gyarapítani lakosainak számát. Az államalkotó szerb nemzet létszáma több mint 600 000 fővel csökkent, és az összlakosságon belüli aránya a 2011-es 83% felettihez képest 81% alatti értékre mérséklődött. A csökkenő tendencia, néhány kivétellel, a nemzeti kisebbségek esetében is megfigyelhető. A táblázatban felsoroltak közül csak a bosnyákok létszáma nőtt valamelyest, míg a táblázatban nem szereplő albán lakosság ugrásszerűen megnőtt, de 2022-ben többen vallották magukat jugoszlávnak is, mint 2011-ben, illetve az ismeretlen nemzetiségű kategóriába besoroltak száma is magasabb volt a legutóbbi népszámlálás alkalmával, mint tizenegy évvel korábban.

Megfigyelhető, hogy a romák kivételével a táblázatban szerepeltetett egyes nemzeti kisebbségek eloszlása nagy területi egyenetlenségeket mutat Szerbia régiói között. A már említett bosnyákok döntő többsége Sumádia- és Nyugat-Szerbiában koncentrálódik, míg a táblázatban feltüntetett többi etnikai csoport legnagyobb része inkább az ország északi részén, leginkább Vajdaságban, esetleg Belgrádban és környékén él. Ahogyan 2011-ben, úgy 2022-ben is a magyar volt az ország legnépesebb nemzeti kisebbsége, vagyis az államalkotó szerb nemzet után a magyar a második legnagyobb etnikai csoport. A két népszámlálás között eltelt időszakban ugyanakkor jelentősen csökkent az összlakosságon belüli arányuk, hiszen míg 2011-ben 3,53, 2022-ben már csak 2,77%-nyian voltak.

A még mindig többnemzetiségű, de multietnikus jellegéből egyre inkább veszítő Vajdaság összlakossága 2011-ben még 1 931 809 fő volt, ami 2022-re 1 740 230-ra csökkent, ez közel kétszázezer fős lakosságvesztés tizenegy év alatt. Az északi tartományban is legnépesebb szerbek létszáma bár csökkent, az összlakosságon belüli arányuk valamelyest nőtt, ami arra enged következtetni, hogy a Vajdaságban élő nemzeti kisebbségek fogyása még erőteljesebb volt, mint az államalkotó nemzeté. A legnagyobb nemzeti kisebbség a 2022-re először kétszázezer fő alá csökkenő (pontosan 182 321 fő) magyarság, amely az erőteljes fogyás dacára is még mindig kicsivel több, mint a tartomány összlakosságának 10%-át (10,48%) jelenti, szemben a 2011-es adatokkal, amikor a részarányuk kerekén 13%, a létszámuk pedig 251 136 fő volt. A tartományban élő további, hagyományosan nagyobb számban előforduló nemzeti kisebbségek, mint például a szlovákok, a horvátok, a bunyevácok, a ruszinok vagy a románok létszáma is erőteljesen csökkent az említett két népszámlálás között eltelt 11 év alatt.

Ezeket az adatokat érdemes kiegészíteni egy további táblázattal is, amely egyrészt azt mutatja meg, hogy számbelileg, másrészt azt, hogy százalékos arányban kifejezve milyen mértékű volt az összlakosság és a hat legnagyobb etnikai csoport csökkenése vagy növekedése. A következő táblázat ilyen bontásban ábrázolja a 2011-es és 2022-es népszámlálás közötti változásokat.

	Összesen	Szerb	Magyar	Roma	Bosnyák	Horvát	Szlovák
Szerbia (fő)	-539 859	-627 911	-69 457	-15 668	+8 523	-18 793	-11 020
Szerbia (%)	-7,51	-10,49	-27,36	-10,61	+5,87	-32,46	-20,89
Vajdaság (fő)	-191 579	-98 850	-68 815	-1 453	-62	-1 4349	-10 514
Vajdaság (%)	-9,92	-7,66	-27,40	-3,43	-7,95	-30,51	-20,89

2. táblázat: Szerbia és Vajdaság összlakosságának, valamint az országos szinten legnépesebb hat nemzetiség létszámának változása 2011 és 2022 között, abszolút számokban, illetve százalékos arányokban kifejezve
Forrás: a szerző gyűjtése

A 2. táblázat az 1. táblázatból indul ki, az abban bemutatott 2011-es és 2022-es adatok közötti különbségeket, változásokat mutatja be. Az oszlopokban minden esetben az összlakosság, illetve az országban/tartományban élő hat legnépesebb etnikai csoport létszámának változása szerepel abszolút számokban és százalékokban, a változás irányával (pozitív vagy negatív) együtt, míg a sorok azt mutatják meg, hogy az egyes adatok Szerbiára vagy Vajdaságra vonatkoznak-e.

Szerbia összlakossága tizenegy év alatt közel 540 000 fővel, 7,5%-kal csökkent. A fogyás aránya Vajdaságban jóval az országos átlag felett alakult, és csaknem 10 (9,92) %-os volt. Amennyiben az egyes etnikai csoportok létszámának változásait hasonlítjuk össze, még nagyobb eltéréseket tapasztalhatunk. A szerbiai horvátok száma csaknem harmadával csökkent az országban és Vajdaságban is, hozzájuk hasonlóan a magyarság fogyása is erőteljesnek mondható, hiszen az meghaladja a 27%-ot, ami közel 70 000 fős vesztséget jelent. A szlovák közösség is tagjainak több mint 20%-át elveszítette egy évtized alatt, míg a kismértékű fogyást mutató romák mellett a bosnyákok száma országosan még nőni is tudott, leginkább a betelepülőknek köszönhetően. Az államalkotó szerb nemzet közel 10,5%-os fogyása meghaladja az országos átlagot, de Vajdaságban a tartományi átlag alatt maradt

7,66%-kal, ami ismét arra enged következtetni, hogy az etnikailag vegyes régió a homogenizálódás útját járja, hiszen az összlakosságon belül így is megnőtt a szerbek aránya, míg a jelentősebb nemzeti kisebbségeké tovább csökkent.

A népszámlálási adatok alakulása Vajdaságban és a vajdasági magyarság köreiben

Tanulmányom innentől kezdve már leginkább a 2022-es népszámlálás Vajdaságra és a vajdasági magyarságra vonatkozó adatainak bemutatására és elemzésére fog koncentrálni. Időnként itt is szükséges lesz a szerbiai kitekintés a teljesebb kép és kontextus kedvéért, de a fókuszban az ország északi tartománya és az ott élő magyar kisebbség lesz. A következőkben Vajdaság Autonóm Tartomány rövid bemutatásán túl a 2011-es népszámlálástól régebről indító történelmi áttekintés mellett részletesebb, községi és települési szintű elemzéseken keresztül is értelmezem a terület lakosságára és leginkább magyar lakosságára vonatkozó adatokat.

Vajdaságról és lakosságáról általánosságban

Vajdaság Autonóm Tartomány Szerbia északi részén található, területe 21 506 km² lakosainak száma 2022-ben 1 740 230 fő, 845 739 férfi (48,6%) és 894 491 nő (51,4%).¹⁰ A lakosság átlagéletkora 43,64 (a férfiaké 42,03, míg a nőké 45,16) év, ami csaknem megegyezik az országos átlaggal, amely 43,85 év. Vajdaság székvárosa és legnépesebb városa a 260 438 lakost számláló Újvidék (szerbül Novi Sad), míg a város közvetlen vonzáskörét jelentő Újvidék községnek összesen 368 967 lakosa van.¹¹ További jelentősebb települések még Szabadka (szerbül: Subotica) 88 752, Pancsova (szerbül: Pančevo) 73 401, Nagybecskerek (szerbül: Zrenjanin) 67 129 és Zombor (szerbül: Sombor) 41 814 lakossal. A tartomány három nagyobb tájegységre osztható, Bácskára, Bánátra és Szerémségre, amelyeket a területükön átfolyó három nagy folyó, a Tisza, a Duna, illetve a Száva határolnak, illetve választanak el egymástól. Közigazgatási értelemben hét körzetre oszlik a tartomány: Dél-bácskai körzet, Dél-bánsági körzet, Észak-bácskai körzet, Észak-bánsági körzet, Közép-bánsági körzet, Nyugat-bácskai körzet és a Szerémségi körzet. Bár mindegyik körzetben élnek magyarok, legtöbben, tömbben az Észak-bácskai, illetve az Észak-bánsági körzetben,

10 Palusek Erik, Trombitás Tímea: Vajdaság demográfiai és migrációs jellemzői. In: Ördögh Tibor: *Vajdaság társadalmi és gazdasági jellemzői*. Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete, Szabadka, 2017. 41–72, itt: 42.

11 Popis 2022: Excel táble: Ukupan broj stanovnika po naseljima. *Republički zavod za statistiku*. Beograd, 2023. Letöltés helye: <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Latn/popisni-podaci-eksel-tabele/>; letöltés ideje: 2024. 09. 12.

annak is a Tisza folyó melletti (földrajzilag Bácskához tartozó) területein. A szerb közigazgatásban, így az ország északi tartományában is, a körzetek alatt találhatóak a legkisebb területi egységek, a községek és városok, Vajdaság területét összesen 45 község és város alkotja.¹² A többnyire síkvidéki jellegű Vajdaság Szerbia legjobb és Európa egyik legjobb, kiváló minőségű termőföldekkel rendelkező agrárvidéke.¹³

Ahogy az már korábban is említettem, Vajdaság multikulturális, multietnikus régió, ahol jelenleg is több mint húsz etnikai csoport tagjai élnek egymás mellett, ezentúl 34 vallási közösség is képviselteti magát a tartományban.¹⁴ A sokszínűség kialakulásában jelentős szerepet játszott a terület viharos történelme, hiszen az elmúlt néhány évszázadban (de az elmúlt egy évszázadban is) több impériumváltást, háborús konfliktust is megélt, amelyeket általában jelentős népességmozgások is követtek. A sokszínűség elveszőben van, ugyanis a tartományban egyre kisebb számban élnek azok a nem államalkotó nemzethez tartozó etnikai csoportok, amelyek korábban a helyi összlakosság jelentős hányadát tették ki, és egyre inkább a szerbség dominál Vajdaság lakosságának etnikai összetételében. A későbbiekben közölt táblázatok és a hozzájuk fűzött magyarázatok segítségével többek között ez az etnikai homogenizáció irányába tartó folyamat is követhető lesz. Mindennek ellenére a multikulturális tudat továbbra is tetten érhető Vajdaságban, amit az is jól példáz, hogy a tartománynak összesen hat hivatalos nyelve van, amelyek Szerbia hivatalos nyelve, a szerb mellett a következők: magyar, horvát, ruszin, román és szlovák.¹⁵

Vajdaság lakosságának etnikai összetétele és a helyi magyarság 2022-ben

Mivel Vajdaságban és Szerbiában nem minden esetben ugyanazok a legjelentősebb nemzeti kisebbségek, az alábbiakban külön is bemutatom Vajdaság lakosságának 2022-ben megállapított nemzetiségi összetételét, a 2011-es számokkal is összehasonlítva. Ez követi majd a vajdasági magyarságra vonatkozó 2022-es adatok részletesebb ismertetése.

A következő táblázatokban ismertetem Vajdaság lakosságának etnikai összetételét 2011-ben és 2022-ben, azzal, hogy az egyes csoportokat érintő változások mértékét és irányát a két említett népszámlálás között eltelt 11 évben abszolút számokban (főben) és százalékokban

12 Szerb Köztársaság, Vajdaság Autonóm Tartomány, Tartományi Kormány. Letöltés helye: <https://www.vojvodina.gov.rs/hu/vojvodina/o-vojvodini>; letöltés ideje: 2024. 10. 05.

13 Palusek Erik, Trombitás Tímea: Vajdaság demográfiai és migrációs jellemzői. In: Ördögh Tibor: *Vajdaság társadalmi és gazdasági jellemzői*. Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete: Szabadka, 2017. 41–72, itt: 42.

14 Gábrity Molnár Irén: Vajdasági egyházak, vallásgyakorlási nehézségek. In: Gábrity Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa: *Közérzeti barangoló*. Magyarságkutató Tudományos Társaság: Szabadka, 2005. 91–106, itt: 91.

15 Szerb Köztársaság, Vajdaság Autonóm Tartomány, *Tartományi Kormány*. Letöltés helye: <https://www.vojvodina.gov.rs/hu/vojvodina/o-vojvodini>; letöltés ideje: 2024. 10. 05.

is feltüntettem. A táblázatokban a 2022-es népszámlálás adatai között említett összes etnikai csoport szerepel, a létszámuknak megfelelő (csökkenő) sorrendben.

	Összesen	Szerb	Magyar	Roma	Szlovák	Horvát
2011	1 931 809	1 289 635	251 136	42 391	50 321	47 033
2022	1 740 230	1 190 785	182 321	40 938	39 807	32 684
Számbeli különbség	-191 579	-98 850	-68 815	-1 453	-10 514	-14 349
Százalékos különbség	-9,92%	-7,66%	-27,40%	-3,43%	-20,89%	-30,51%

3.1. táblázat: Vajdaság lakosságának változása abszolút számokban és százalékokban 2011 és 2022 között (a 30 000 főt meghaladó etnikai csoportok esetében).

Forrás: a szerző gyűjtése

A 3.1. táblázatban többnyire már korábbról is ismerős számok szerepelnek, amelyek egyrészt Vajdaság összlakosságának, illetve a 30 000 főt meghaladó etnikai csoportjainak a 2011 és 2022 közötti lakosságváltozásait mutatja be. Az összlakosság esetében megállapítható csökkenő tendencia minden egyes 30 000 főt meghaladó etnikai csoportra jellemző, de annak mértéke jelentős eltéréseket mutat az egyes csoportok között. A nagyobb etnikai csoportok közül a legnagyobb veszteséget a vajdasági horvátok szenvedték el, akiknek 30,51%-kal csökkent a létszámuk, míg a magyarok alig néhány százalékponttal lemaradva a szomorú lista második helyén állnak 27,4%-os létszámcsökkenéssel. A szlovákok körében is nagymértékű, 20,89%-os volt a fogyás mértéke 2011 és 2022 között, miközben az államalkotó szerbek (-7,66%) és a romák (-3,43%) népességfogyása valamivel mérsékeltebb volt és alatta maradt a tartomány összlakosságának csökkenését jelentő 9,92%-os értéknek.

A 2011-ben még 30 000-nél kevesebb (de 20 000-nél több) lelket számláló vajdasági etnikai csoportok létszáma 2022-ben már jellemzően 20 000 fő alatt maradt, tehát a tizenegy évvel korábbi eredményekkel ellentétben a tartomány területén 2022-ben már nem beszélhetünk olyan kisebbségekről, amelyeknek létszáma 20 és 30 ezer közötti.

	Román	Jugoszláv	Montenegrói	Ruszin	Bunyevác
2011	25 410	12 176	22 141	13 928	16 469
2022	19 595	12 438	12 424	11 207	10 949
Számbeli különbség	-5 815	+262	-9717	-2 721	-5 520
Százalékos különbség	-22,88%	+2,15%	-43,89%	-19,54%	-33,52%

3.2. táblázat: Vajdaság lakosságának változása abszolút számokban és százalékokban 2011 és 2022 között (a 10 000–20 000 fő közötti etnikai csoportok esetében).

Forrás: a szerző gyűjtése

A Vajdaságban őshonosnak számító kisebbségek közül ebben a csoportosításban a bunyevácok szernvedték el a legnagyobb veszteséget, akik 2011-hez képest egyharmadnyival (-33,51%) lettek kevesebben, de a nem őshonos montenegróiak 43,89%-os csökkenése a bunyevácokét is felülmúlja. Jelentős, 22,88%-os, illetve 19,54%-os lakosságvesztést szenvedtek el a románok és a ruszinok is, ugyanakkor enyhén nőtt azoknak a száma, akik jugoszlávnak vallották magukat (+2,15%).

A 2022-ben 10 000 főnél kevesebb, de 2000 főnél több lelket számláló közösségek már jellemzően nem tartoznak az autochton kisebbségek közé, és időnként kiugróan nagyarányú változás tapasztalható létszámukban a két vizsgált népszámlálás adatait összehasonlítva.

	Macedón	Orosz	Ukrán	Muszlim
2011	10 392	1 173	4 202	3 360
2022	7 021	4 208	3 133	2419
Számbeli különbség	-3 371	+3 035	-1 069	-941
Százalékos különbség	-32,44%	+258,74%	-25,44%	-28,01%

3.3. táblázat: Vajdaság lakosságának változása abszolút számokban és százalékokban 2011 és 2022 között (a 2000–10 000 fő közötti etnikai csoportok esetében).

Forrás: a szerző gyűjtése

A táblázatot vizsgálva szembetűnő az oroszok létszámának ugrásszerű, 258,74%-os növekedése. Az abszolút számokban 4208 fős orosz populáció ugyan még mindig elenyésző a több mint 1,7 milliós vajdasági összlakosságon belül, a növekedés mértéke mégis meglepő lehet, amit az magyaráz, hogy az Ukrajnával 2022 februárja óta háborúban álló hazájukat elhagyó oroszok körében Szerbia kedvelt célországnak számít. Éppen ezért feltételezhető, hogy az országban és a Vajdaságban élő oroszok száma az azóta eltelt időszak alatt tovább nőtt. A táblázatban szereplő többi népcsoport mindegyikére a lakosságfogyás jellemző, így a Vajdaság területén élő macedónok 32,44%-kal, a muszlimok 28,01%-kal, az ukránok pedig 25,44%-nyival lettek kevesebben, mint 2011-ben.

A következő táblázatban már az egészen kis létszámú, 2000 fő alatti etnikai csoportok adatai szerepelnek.

	Albán	Német	Szlovén	Gorán	Bolgár	Bosnyák	Vlach
2011	2251	3272	1815	1179	1489	780	170
2022	1935	1985	1291	1283	1123	718	185
Számbeli különbség	316	1287	524	-104	366	62	-15
Százalékos különbség	14,04%	39,33%	28,87%	-8,82%	24,58%	7,95%	-8,82%

3.4. táblázat: Vajdaság lakosságának változása abszolút számokban és százalékokban 2011 és 2022 között (a 2 000 fő alatti etnikai csoportok esetében).

Forrás: a szerző gyűjtése

A 3.4. táblázat adataiból talán azt érdemes kiemelni, hogy a tartomány területén egykor nagy számban élő, de a második világháborút követően többnyire elűzött (és részben etnikai tisztogatás áldozatául esett), így egészen kis közösségként fennmaradó németiség jelentős mértékben tovább zsugorodott, hiszen egy évtized elteltével közel 40 (39,33) %-nyival kevesebben nyilatkoztak úgy, hogy ehhez az etnikai csoporthoz tartoznának.

A következő, Vajdaság összlakosságára vonatkozó utolsó táblázat a teljesség kedvéért szerepel a tanulmányban, de ez már nem konkrét etnikai csoportok, hanem az azokba egyértelműen be nem sorolhatók létszámaikat tünteti fel, így azokat, akik ismeretlen nemzetiségűek, nem nyilatkoztak nemzeti hovatartozásukról, regionális identitásúak vagy egyéb nemzetiségűek.

	Ismeretlen	Nem nyilatkozott	Regionális hovatarozás	Egyéb
2011	14 791	81 018	28 567	6 710
2022	73 433	70 339	9 985	8 024
Számbeli különbség	+58 642	-10 679	-18 582	+1 314
Százalékos különbség	+396,47%	-13,18%	-65,05%	+19,58%

**3.5. táblázat: Vajdaság lakosságának változása abszolút számokban és százalékokban
2011 és 2022 között (az etnikai csoportokba nem besorolható lakosok esetében).**

Forrás: a szerző gyűjtése

A fentiek összegzéseként elmondható, hogy Vajdaság összlakossága (néhány kivételtől eltekintve) jelentős mértékben csökkent, és ugyanez érvényes az azon belüli legjelentősebb őshonos etnikai csoportokra is. Az egyes kisebbségek létszámváltozásának mértékében nagy eltéréseket találhatunk, így a szerbek a (többi őshonos etnikai csoporthoz képest) mérsékeltebb fogyásuk ellenére is nagyobb hányadát teszik ki a tartomány összlakosságának 2022-ben, mint 2011-ben. A második legnagyobb vajdasági etnikai csoportot és a tanulmány elsődleges fókuszát jelentő magyarokat a 27,4%-os, közel 70 000 (68 815) fős népességsökkenéssel egyértelműen a többiekéhez képest sokkal jelentősebb veszteséget elszenvedők közé sorolhatjuk.

A fogyás több mint fél évszázados krónikája

A vajdasági magyarság nem az elmúlt egy évtizedben kezdett el fogyni, a csökkenő tendencia már több évtizede tart, és a számbeli fogyással együtt a tartomány összlakosságán belüli arányuk is népszámlálásról népszámlálásra egyre kisebb. Az elkövetkezőkben a második világháború és befejezésének (magyar szempontból különösen) zűrzavaros időszaka utáni népszámlálások azon adatait mutatom be, amelyek segítségével végigkövethető a vajdasági magyarok létszámának alakulása 1948-tól, a háború utáni első népszámlálásól egészen a legfrissebb, 2022-es lakosság-összeírásig. A táblázatokban a vajdasági magyarokra vonatkozó számok mellett viszonyítási alapként feltüntettem a Vajdaság összlakosságának, illetve a tartományban élő államalkotó szerb nemzet létszámának változásait bemutató adatokat is.

	Összesen	Magyar	Szerb
1948 (fő)	1 663 212	428 932	841 246
1948 (%)	100	25,79	50,58
1953 (fő)	1 712 619	435 345	874 346
1953 (%)	100	25,42	51,05
1961 (fő)	1 854 965	442 561	1 017 717
1961 (%)	100	23,86	54,86
1971 (fő)	1 952 533	423 866	1 089 132
1971 (%)	100	21,71	55,78
1981 (fő)	2 034 772	385 356	1 107 378
1981 (%)	100	18,94	54,42
1991 (fő)	2 013 889	339 491	1 143 723
1991 (%)	100	16,86	56,79
2002 (fő)	2 031 992	290 207	1 321 807
2002 (%)	100	14,28	65,05
2011 (fő)	1 931 809	251 136	1 289 635
2011 (%)	100	13,00	66,76
2022 (fő)	1 740 230	182 321	1 190 785
2022 (%)	100	10,48	68,43

4. táblázat: A vajdasági magyarság létszámának alakulása 1948 és 2022 között abszolút számokban (főben) és százalékos értékben a tartomány összlakosságán belül.

Forrás: a szerző gyűjtése

A második világháború utáni első népszámlálás után is bőven 400 000 (428 932) fő feletti vajdasági magyarság a tartomány lakosságának több mint negyedét (25,79%) adta, így a második legnagyobb etnikai csoport volt az akkor már (éppen hogy) abszolút többségben lévő szerbek mögött. Megfigyelhető, hogy a magyarok száma növekedett 1948 és 1953 között (435 345), ahogyan az 1953-tól 1961-ig eltelt időszak alatt is. Az 1961-es

lakosság-összeíráskor volt a legnépesebb a vajdasági magyar közösség, amikor is 442 561 lelket számlált. Meg kell jegyezni, hogy arányuk a tartomány összlakosságán belül a számbeli gyarapodás dacára is csökkent, hiszen a szerbek létszáma és aránya gyorsabb ütemben nőtt. Az 1961-es népszámlálást követően minden egyes összeíráskor kevesebb volt a magyar Vajdaságban, mint az azt megelőző alkalommal, ennek a legfőbb oka az, hogy a természetes szaporulat a múlt század hatvanas éveiben az addigi pozitívból negatívba váltott, vagyis azóta az élve születések száma kisebb, mint a halálozásoké. A hetvenes években egy ideig még stagnált a születésszám, de a nyolcvanas évektől már ismét egyértelműen csökkent, és ez a mai napig is tart.¹⁶ A múlt század hatvanas-hetvenes éveitől megfigyelhető csökkenés másik oka az, hogy a Tito által vezetett Jugoszlávia viszonylag nyitott külpolitikát folytatott, így már a hatvanas évek első felében megkezdődött a gazdasági típusú emigráció. Az ország lakói leggyakrabban a fejlettebb nyugat-európai (ritkábban a tengerentúli) államokba költöztek, hogy ott vállaljanak munkát. A kezdetben szevezetlen kivándorlás az 1965-ös gazdasági reformot követően már szervezett formában folytatódott.¹⁷ Ezekből a nyolcvanas évek végéig tartó emigrációs folyamatokból a vajdasági magyarok sem maradtak ki, így jelentős mértékben hozzájárultak a létszámuk csökkenéséhez. Az 1971-es népszámlálás alkalmával már közel 20 000 fővel kevesebben voltak (423 866 fő), ami az 1981-es összeírásig tovább csökkent, és 400 000 fő alá esett (385 356). A tendencia a nyolcvanas években is folytatódott, és az 1991-es lakosság-összeírás alkalmával már csak 339 491 főt számlált a közösség. Ezzel egy időben kezdődtek meg a Jugoszlávia széteséséhez vezető véres polgárháborúk (1991–1995, majd a Szerbiából és Montenegróból álló utódállam 1999-es NATO-bombázása), amelyek az addigi gazdasági motiváltságú elvándorlást felgyorsították a vajdasági magyarok körében. Ennek eredményeképpen a létszámuk 2002-re 290 207 főre csökkent, ez csaknem ötvenezres veszteség az 1991-hez képest. A Vajdaság összlakosságán belüli etnikai és vallási arányok ez alatt az időszak alatt erőteljesen átrendeződtek, hiszen míg a magyarok (és a többi őshonos nemzeti kisebbség) száma továbbra is csökkent, sőt a háború miatti kivándorlási hullám következtében gyorsuló ütemben csökkent, addig a szerbek száma jelentősen megnőtt, mert a fegyveres harcok miatt a jugoszláv utódállamokat, leginkább Bosznia-Hercegovinát és Horvátországot elhagyni kényszerülő szerbek jellemzően Szerbiába menekültek, egy jelentős részük pedig éppen Vajdaságban telepedett le. A Jugoszlávia széthullásához vezető polgárháború végétől néhány évvel későbbi NATO-légicsapások folyamán, illetve utána (a szerbek lényegében ekkorra elveszítették a felügyeletet Koszovó felett) pedig a koszovói szerbek kezdtek el jelentős számban Szerbia északabbi területeire áttelepülni, egy részük Vajdaságba. Goran Penev szerb demográfus adatai szerint 1991 és 1995 között összesen 157 084 fő telepedett le Vajdaságban, akiknek 94%-a a megszűnő

16 Népesedési akcióterv 2013–2017, Magyar Nemzeti Tanács. Letöltés helye: <http://www.mnt.org.rs/dokumentumok/strategiak/nepesedesi-akcio71terv-2013-2017>; letöltés ideje: 2015. 02. 28. (A népesedési akcióterv már nem elérhető a Magyar Nemzeti Tanács honlapján.)

17 Gábrity Molnár Irén: A vajdasági magyarok helyzetmegélése a migrációk közepette. In: Szónokné Ancsin Gabriella: *Magyarok a Kárpát-medencében* 2. Egyesület Közép-Európa Kutatására: Szeged, 2017. 37–56, itt: 42.

Jugoszlávia valamelyik tagköztársaságából érkezett. Az 1996 és 2002 között eltelt hat év alatt további 56 111 fő érkezett Szerbia északi tartományába, akiknek közel háromnegyede (72%-a) az egykori Jugoszlávia tagköztársaságaiból származott. A Vajdaságba betelepülők fennmaradó része mind 1991 és 1995, mind pedig 1996 és 2002 között Közép-Szerbiából, illetve egy elenyésző hányaduk (1000-2000 fő) külföldről érkezett. Az 1999-es NATO-bombázásokat követően Koszovó területéről 350 000 ember menekült Szerbiába, egy részük Vajdaságba. Pontos adatok nincsenek arról, hogy hány magyar hagyta el Vajdaságot a kilencvenes évek válságos időszaka alatt, de a számuk több tízezerre tehető. Penev szerint 1991 és 2002 között összesen 68 791 fő települt ki Vajdaságból.¹⁸ A polgárháborúk alatt a Szerbiát (és Montenegrót) sújtó embargók következtében kialakult kilátástalan gazdasági helyzet, majd az 1999-es NATO-bombázások erőteljesen gyengítették Slobodan Milošević néhai szerb elnök (akire gyakran Európa utolsó diktátoraként hivatkoznak) hatalmát, amit végül 2000. október 5-én döntöttek meg azt megelőző elcsalt választások miatt utcára vonuló elégedetlen polgárok. Ezzel az akkori (Szerbiából és Montenegróból álló kis) Jugoszláviában (2003. február 4-étől Szerbia és Montenegró az ország neve), illetve miután 2006. június 3-án Montenegró is kikiáltotta a függetlenségét, Szerbiában is megindult a pacifikálódás folyamata, az ország lassan nyitni kezdett a világ felé, és bekapcsolódott azokba a nemzetközi folyamatokba, amelyekből addig kirekesztették. A kétezres évek elejétől tehát már nem beszélhetünk a háború miatti kényszerű emigrációról, a motivációk ismét többnyire gazdasági, illetve tanulmányi jellegűek voltak. A természetes szaporulat továbbra is negatív tendenciákat mutatott, így 2011-re már csak 251 136 magyar maradt Vajdaság területén. A csökkenő tendencia megmaradt, de erőteljesen fokozódott 2011 és 2022 között, ezalatt közel hetvenezzerrel lettek kevesebben a vajdasági magyarok, és egy újabb lélektani határt átlépve először maradt a számuk kétszázézer fő alatt, ráadásul nem is kevéssel, hiszen a számláló ezúttal 182 321 főnél (Szerbia teljes területén pedig 184 442 fő) állt meg. Annak ellenére, hogy a vajdasági magyar közösség, legalábbis politikai vezetői mindenképpen, nagy reményeket fűztek a 2015-ben elindított gazdaságfejlesztési programhoz, amelynek keretein belül a magyar állam komoly anyagi támogatásokkal segítette a vajdasági magyar vállalkozókat, a magyar intézmények működését és infrastruktúrájának felújítását vagy a magyar párok házvásárlását, a negatív tendencia tovább folytatódott, sőt rohamosan gyorsult is. Maga a fogyás ténye alapvetően három fő okra, a negatív természetes szaporulatra, az elvándorlásra és az asszimilációra vezethető vissza a következő megoszlásban: a lakosságvesztés 45%-áért a természetes fogyás, 40%-áért az emigráció, 15%-áért pedig az asszimiláció tehető felelőssé.¹⁹ Bár igaz, hogy 2011-ben a szülőképes vajdasági magyar nők átlagosan 1,37, 2022-ben pedig 1,40 gyermeket vállaltak (tehát a gyermekvállalási kedvben

18 Penev, Goran: Vojvođanske migracije tokom 1990-ih godina: više doseljenih, manje odseljenih. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 2006. 12. 77–84, itt: 79.

19 Badis Róbert: A vajdasági magyarok demográfiai jövőképe című előadásának összefoglalója, amelyet a Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács által megszervezett 14. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozón (2024) tartott meg Szabadkán. Letöltés helye: <https://vmat.rs/2024/05/26/a-vajdasagi-magyarok-demografiai-jovokepe/>; letöltés ideje: 2024. 10. 14.

nem következett be további csökkenés), 2002 és 2022 között a felére csökkent a szülőképes magyar nők száma Vajdaságban,²⁰ ami megmagyarázza a természetes szaporulat negatív tendenciájának fokozódását. A szülőképes nők fogyatkozásának egyik oka az, hogy egyre kevesebb gyermek születik, akik felnőttként maguk is gyermeket vállalnának, a másik pedig az, hogy az elvándorlás leginkább éppen azokra a korosztályokra jellemző, amelyek számára aktuális a családalapítás kérdése (vagy már családos emberek és a családjukkal együtt vándorolnak ki). Pontos számok nem állnak rendelkezésre arról, hogy 2011 és 2022 között hány magyar vándorolt ki Vajdaságból, azt tudjuk, hogy a motivációik ezúttal is leginkább anyagi jellegűek voltak. Feltételezhetően erősítette a folyamatot a határon túli (így a vajdasági) magyarok számára 2011 óta egyszerűsített eljárással megszerezhető magyar állampolgárság, hiszen az európai uniós tag Magyarország által kiadott személyi igazolvánnyal vagy útlevéllel az addig csak szerbiai dokumentumokkal rendelkező vajdasági magyarok előtt is megnyíltak a más (fejlettebb) EU-s tagállamokban történő továbbtanulás, munkavállalás és letelepedés kedvezményes lehetőségei.

A magyarok körében tapasztalható fogyás 1971-től nemcsak állandósult, de népszámlálásról népszámlálásra a mértéke is fokozódott. A következő táblázat azt mutatja be, hogy az 1948-tól 2022-ig megtartott lakosság-összeírások között hogyan, milyen mértékben és milyen irányban változott a vajdasági magyarok lélekszáma abszolút számokban és százalékokban kifejezve.

	Fő	%
1948–1953	+6 413	+1,50
1953–1961	+7 216	+1,66
1961–1971	-18 695	-4,22
1971–1981	-38 510	-9,09
1981–1991	-45 865	-11,90
1991–2002	-49 284	-14,52
2002–2011	-39 071	-13,46
2011–2022	-68 815	-27,40

5. táblázat: A vajdasági magyarság létszámának növekedése, illetve csökkenése abszolút számokban (főben) és százalékos értékekben kifejezve 1948 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése

²⁰ Uo.

Míg az 1948 és 1953, illetve az 1953 és 1961 között eltelt időszakokban a vajdasági magyarság létszáma enyhén, 1,50, majd 1,66%-kal gyarapodott, addig 1971-re már 18 695 fővel lettek kevesebben. Ez az 1961-es létszámukhoz viszonyítva 4,22%-os fogyatkozást jelent. A következő, 1981-es népszámlálásra a fogyás mértéke több mint a kétszeresére nőtt, és 38 510 fővel, vagyis 9,09%-kal csökkent a közösség lélekszáma. Közel 12 (11,9) %-osra nőtt a fogyás 1991-re, ami mindössze tíz év alatt újabb 45 865 fős veszteséget jelentett, majd 2002-re további 49 284 fővel, 14,52%-nyival lettek kevesebben. A 2011-es népszámlálásra enyhe mértékben, 13,46%-osra mérsékelődött a fogyás sebessége, de ez így is 39 071 fős veszteséget jelentett az akkor már csak kicsivel több, mint 250 000 lelket számláló közösségnek. A legfrissebb adatokat szolgáltató 2011 és 2022 közötti időszak is a folytatódó lakosságvesztés jegyében telt el, de annak mértéke ugrásszerűen, 27,4%-osra emelkedett, aminek eredményeképpen minden eddiginél többel, 68 815 fővel zsugorodott a közösség létszáma. Az adatsorból, a 2002 és 2011 közötti időszak kivételével, gyakorlatilag az állapítható meg, hogy minél kevesebben lesznek a vajdasági magyarok, a fogyás mértéke annál inkább gyorsul. A legutóbbi, 27,4%-os fogyás minden eddiginél nagyobb sokkhatásként érte a közösséget, ami megpecsételheti a sorsát, hiszen ez azt is jelenti, hogy nagymértékben csökkent az óvodás- és iskoláskorú gyermekek száma, ahogyan a nemzőképes populációé is. Ebből az következik, hogy magyar nyelvű tagozatok vagy akár óvodák és iskolák szűnnek meg, kevesebb a munkaképes ember és kevesebb a magyar nemzetiségű szavazópolgár is, ami a vajdasági magyarok érdekképviselésének és érdekérvényesítésének jelentős gyengüléséhez, jól kiépített intézményrendszerének pedig a megroppanásához, és ha nem is a teljes összeomlásához, de leépüléséhez vezethet belátható időn belül.

A negatív természetes szaporulat és az asszimiláció

Korábban már szó esett arról, hogy a vajdasági magyarok körében tapasztalt népesség-fogyás jelentős részéért az elvándorlás tehető felelőssé. Az emigránsok számáról azonban nincsenek pontos adatok, legfeljebb csak becslések, ugyanakkor a lakosságvesztés legfontosabb oka a negatív természetes szaporulat, és egy kisebb részét az asszimilációs veszteségek teszik ki, amelyekről Badis Róbert zentai szociológus-demográfus munkásságának köszönhetően pontos számok is rendelkezésre állnak.

A következő táblázatban a magyar nemzetiségű újszülöttek számát és az ebből kiszámított nyers születési arányszámot (újszülöttek száma/1000 fő) láthatjuk 2002 és 2022 között.

	Születések száma (abszolút számokban)	Nyers születési arányszám (ezer főre)
2002	2817	9,7
2003	2839	9,9
2004	2861	10,2
2005	2490	9,0
2006	2489	9,1
2007	2333	8,7
2008	2236	8,5
2009	2164	8,3
2010	2175	8,5
2011	2092	8,3
2012	2030	8,3
2013	2028	8,5
2014	1966	8,5
2015	1822	8,1
2016	1731	7,9
2017	1807	8,5
2018	1708	8,2
2019	1601	8,0
2020	1569	8,1
2021	1499	7,9
2022	1333	7,3

6. táblázat: Születések száma a vajdasági magyar közösségben 2002 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése Badis Róbert: A vajdasági magyarok demográfiai jövőképe című előadásának összefoglalójában található adatok felhasználásával

Az adatsorból egyértelműen a születések számának és a nyers születési arányszámoknak a csökkenő tendenciája olvasható ki, hiszen ha a számok nem is minden esetben kisebbek évről évre, a trend teljesen egyértelmű. Míg 2002-ben összesen 2817 magyar baba született, ami azt jelentette, hogy ezer főre 9,7 újszülött jutott, addig 2011-ben ezek a számok 2092-re csökkentek az újszülöttek számának és 8,3%-ra a születési arányszám esetében. További rohamos csökkenés tapasztalható a 2022. évig terjedő adatok megvizsgálásakor is. Az említett esztendőre a születések száma 1333-ra csökkent, a nyers születési arányszám pedig már csak 7,3%-ot tett ki. Érdeemes megjegyezni, hogy 1953-ban még 85 000 körül alakult a magyar újszülöttek száma. Az adatok vizsgálatakor további fontos tudnivaló, hogy a születéseken az újszülött adatlapjára az anya nemzetiségét vezetik fel, hiszen a nemzeti identitás, amelyről az egyén már önállóan tud nyilatkozni, csak a későbbiek folyamán alakul

ki.²¹ Fontos kiemelni, hogy a vizsgált évek mindegyikében magasabb volt az elhalálozások száma, mint a születéseké, amelyeknek a különbségéből kapjuk meg a természetes szaporodás mértékét és irányát.

A természetes szaporodás vizsgálatakor további fontos mutató a termékenységi arányszám, amely azt mutatja meg, hogy a szülőképes nők átlagosan hány gyermeket vállalnak életük folyamán. A vajdasági magyarok körében az elmúlt évtizedekben ezek a számok rendszerint alatta maradtak a reprodukcióhoz szükséges 2,1-2,2-es átlagos értéknek.

	Termékenységi arányszám
2002	1,51
2003	1,55
2004	1,60
2005	1,42
2006	1,45
2007	1,39
2008	1,37
2009	1,35
2010	1,39
2011	1,37
2012	1,38
2013	1,43
2014	1,44
2015	1,38
2016	1,37
2017	1,49
2018	1,47
2019	1,44
2020	1,48
2021	1,49
2022	1,40

7. táblázat: A termékenységi arányszámok alakulása a vajdasági magyar közösségben 2002 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése Badis Róbert: A vajdasági magyarok demográfiai jövőképe című előadásának összefoglalójában található adatok felhasználásával

21 Uo.

A táblázatban felsorakoztatott adatokat megvizsgálva ugyan tapasztalható némi ingadozás, de sem csökkenő, sem pedig növekvő tendencia nem rajzolódik ki, a termékenységi arányszám nagyjából azonos szinten volt 2002 és 2022 között, ami azt jelenti, hogy a szülőképes vajdasági magyar nők szülési kedve nem változott jelentős mértékben az elmúlt két évtized alatt, hozzávetőlegesen ugyanannyi gyermeket vállalnak napjainkban is, mint a kétezres évek elején. A nagymértékű lakosságfogyást tehát ezek a számok további adatok hiányában még nem magyaráznák meg, de a következő táblázat áttanulmányozását követően már világossá válik, hogy mégis mi miatt csökken gyorsabban a vajdasági magyar újszülöttek és úgy általában a vajdasági magyarok száma, mint amit a tartósan negatív termékenységi arányszám önmagában indokolna.

	2011 (fő)	2022 (fő)	Csökkenés mértéke (fő)	Csökkenés mértéke (%)
0–14 éves	29 736	19 739	-9 997	-33,62
15–29 éves	41 387	23 238	-18 149	-43,85
30–49 éves	66 311	44 047	-22 264	-33,58
50–64 éves	60 034	42 837	-17 197	-28,65
65–84 éves	50 157	48 611	-1 546	-3,08
85 éves vagy idősebb	3 511	3 849	+338	+9,63

8. táblázat: A vajdasági magyarok korszerkezetének változása 2011 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése

A 8. táblázatból egyértelműen kiderül, hogy a vajdasági magyar közösség előregszik, a fiatalabb, gyermekvállalásra már érett generációk rohamos tempóban fogynak. A 2011 és 2022 között eltelt tizenegy év alatt a 0–14 évesek egyharmadnyival lettek kevesebben. Igaz, ők még nincsenek abban a korban, hogy gyermeket vállaljanak, de ők jelentik a jövő utánpótlását, így a körükben mért 33,62%-os csökkenés a teljes vajdasági magyarság további várható jelentős létszámvesztését vetíti előre. A legutóbbi és az azt megelőző népszámlálás közötti időszak folyamán a már szülőképes 15–29 és 30–49 éves korcsoportok is jelentős veszteséget szenvedtek el. Előbbi tagjainak száma csaknem megfeleződött (43,85%-os csökkenés), utóbbi pedig a 0–14 évesekéhez hasonló, egyharmados zsugorodást könyvelhetett el. Az 50 és 64 év közöttiek száma további 28,65%-nyival fogyatkozott, míg a 65–84 évesek körében kismértékű, 3,08%-os a fogyás. Csak a legidősebbek, azaz a 85 évesek és attól korosabbak tábora növekedett a 2011-ben mért létszámuk közel tizedével (9,63%). Mivel a 2002-es népszámláláskor a legidősebb korcsoportot a 2011-es és 2022-es összeíráskor követett besorolástól eltérően 75 éves kortól felfelé határozták meg, a legidősebbek

létszámai nem összevethetőek a táblázatban is szereplő két census adataival, de a tőlük fiatalabbaké igen, és ezekben az esetekben is egyértelmű a szülőképes korú vagy szülőképes kor előtti korcsoportok drasztikus csökkenése, hiszen a 0–14 évesek 2002-ben még 38 662-en voltak, ami 2011-re 23,09%-kal csökkent, a 15–29 évesek húsz éve még 51 909 fős tábora kilenc évvel későbbre 20,27%-nyival lett kisebb, a 30–49 évesek pedig 12,71%-nyit veszítettek a 2002-ben mért 75 971 főből. A legutóbbi egy évtizedhez képest jóval kisebb mértékben, de kerekén 63 000 főről már akkor is 4,71%-nyival csökkent az 50–64 évesek létszáma. Az ezektől idősebb korcsoportokat már nem tudjuk összehasonlítani, hiszen a 2002-es adatokból 60–74 évesekre és 75 évesekre valamint attól idősebbekre tagolható tovább az életkor szerinti besorolás.²² Az elvándorlás, a negatív természetes szaporulat és az asszimilációs veszteségek eredményeképpen tehát a szülőképes korosztályok létszáma fogyott rohamos tempóban, ami a húsz év alatt alig változó, de tartósan a reprodukciós érték alatt maradó termékenységi arányszámokkal együtt hozták el a teljes közösség további zsugorodását és elöregedését. Mindez természetesen a vajdasági magyarok átlagéletkorának alakulását vizsgálva is nyomon követhető.

2002 Vajdaság összlakossága	2002 vajdasági magyarok	2011 Vajdaság összlakossága	2011 vajdasági magyarok	2022 Vajdaság összlakossága	2022 vajdasági magyarok
39,8 év	43,1 év	42 év	45 év	43,64 év	48,50 év

9. táblázat: Vajdaság összlakosságának és a vajdasági magyarok átlagéletkorának alakulása 2002 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése²³

A vajdasági magyarság átlagéletkora húsz év alatt öt évvel nőtt, a 2002-es 43,1 évről 2011-re 45, majd 2022-re 48,5 évre emelkedett. Emellett az is megállapítható, hogy a vajdasági magyarság jellemzően öregebb, mint Vajdaság szintén egyre korosabb összlakossága.

Az asszimiláció a vajdasági magyar közösség fogyásának harmadik okozója, ami egyrészt a magyarok által kötött vegyes házasságokból, másrészt a leginkább a szórványban élőkre jellemző nyelvi asszimilációból ered. Badis szerint azok a gyerekek, akik olyan vegyes házasságból származnak, amelyben az anya a magyar, 80 százalékban az apa nemzeti identitását öröklik, viszik tovább, míg azokban az esetekben, amelyekben az apa a magyar és

22 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022. godine. Excel tabelle: Nacionalna pripadnost, starost i pol. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2023. Letöltés helye: <https://data.stat.gov.rs/?caller=3104&languageCode=sr-Latn>; letöltés ideje: 2024. 10. 11.

23 A 2011-es népszámlálás adatbázisában az átlagéletkorok egész számokra kerekítve szerepelnek, a tizedesjegy-pontosságú adatok nem elérhetőek.

az anya a más nemzetiségű, a gyermekek 50 százaléka lesz magyar.²⁴ Az alábbi táblázatban azt láthatjuk, hogy a 2020-ban, 2021-ben és 2022-ben magyar anyától született gyermekeknek hány esetben volt magyar, szerb és egyéb nemzetiségű az édesapja.

	Magyar anya	Szerb apa	Magyar apa	Egyéb nemzetiségű apa
2020	1569	349	998	222
2021	1499	341	951	207
2022	1333	353	799	181

10. táblázat: Az apák nemzetisége a magyar anyáktól született gyermekek esetében 2020 és 2022 között.
Forrás: a szerző gyűjtése Badis Róbert: A vajdasági magyarok demográfiai jövőképe című előadásának összefoglalójában található adatok felhasználásával

A fentiekben bemutatott három év adataiból arra következtethetünk, hogy a vegyes házasságokból eredő asszimiláció mértéke is nő, hiszen míg a magyar anyáktól évről évre egyre kevesebb gyermek születik, a szerb apák száma nagyjából azonos szinten marad, míg a magyar apák száma fokozatosan csökken.

A nyelvi asszimiláció is jelentős veszteségeket okoz a vajdasági magyar közösségnek, ugyanis a vonatkozó adatok arról tanúskodnak, hogy a vajdasági magyarok egy részének már nem a magyar az anyanyelve, hanem valamely más (az esetek döntő többségében szerb) nyelven gondolkodik, érez és fejezi ki magát a legkönnyebben. 2022-ben Szerbiában 184 442, Vajdaságban pedig 182 321 személy vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ehhez képest országos szinten csak 170 875, tartományi szinten pedig 169 518 fő nyilatkozott úgy, hogy a magyar az anyanyelve. A lenti táblázatból az derül ki, hogy 2022-ben a Szerbiában és Vajdaságban magukat magyaroknak valló lakosok közül hánynak volt magyar, hánynak volt szerb és hánynak volt egyéb nyelv az anyanyelve.

24 Badis Róbert: A vajdasági magyarok demográfiai jövőképe című előadásának összefoglalója, amelyet a Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács által megszervezett 14. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozón (2024) tartott meg Szabadkán. Letöltés helye: <https://vmat.rs/2024/05/26/a-vajdasagi-magyarok-demografiai-jovokepe/>; letöltés ideje: 2024. 10. 14.

	Magyar az anyanyelve (fő és %)	Szerb az anyanyelve (fő és %)	Egyéb nyelv az anyanyelve (fő és %)
Szerbia (184 442 magyar)	163 735 (88,77%)	18 558 (10,06%)	2 149 (1,17%)
Vajdaság (182 321 magyar)	162 588 (89,18%)	17 671 (9,69%)	2 062 (1,13%)

11. táblázat: A magyar nemzetiségű lakosok anyanyelve Szerbiában és Vajdaságban 2022-ben.

Forrás: a szerző gyűjtése

A fentiek értelmében országos szinten az összes magyar nemzetiségű személy 88,77%-ának a magyar, 10,06%-ának a szerb, 1,17%-ának pedig valamely másik nyelv az anyanyelve, míg tartományi szinten a magukat magyaroknak vallók 89,18%-ának egyezik meg az anyanyelve a nemzeti hovatartozásával, 9,69%-uk viszont a szerbet, 1,13%-uk pedig valamelyik egyéb nyelvet tartja az anyanyelvének.

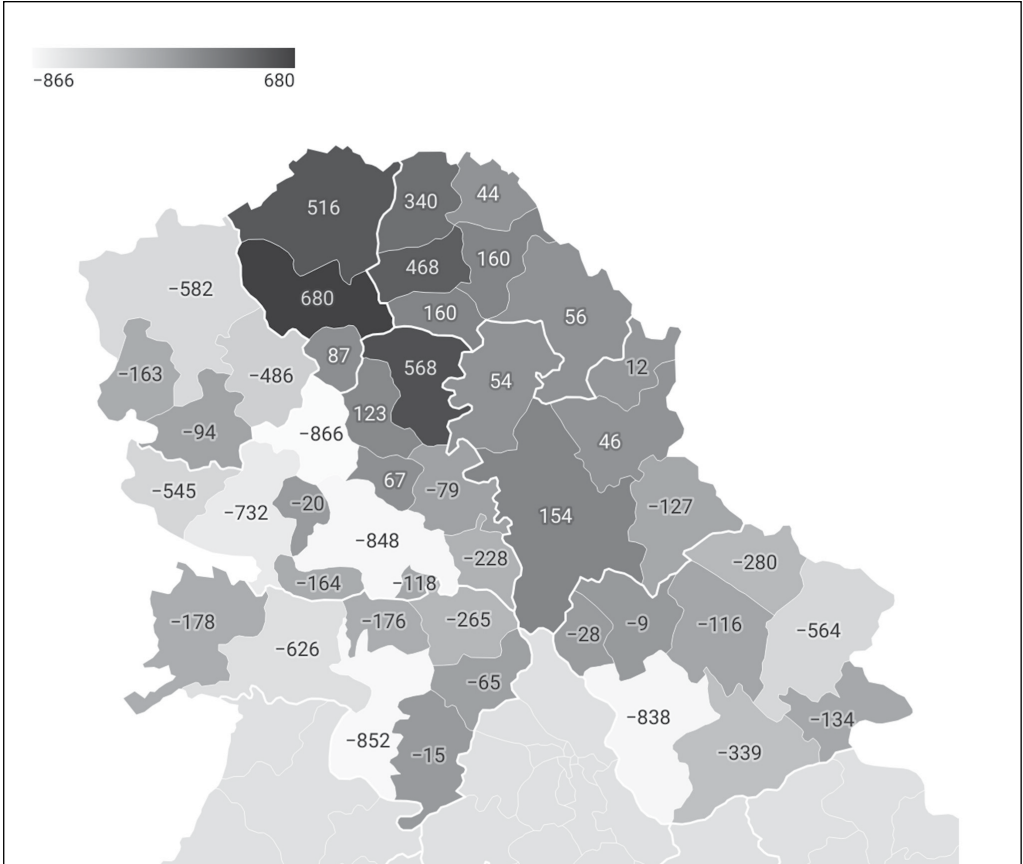
A 2002-es és a 2011-es népszámlálás adataiból nem érhető el olyan bontás, amely azt mutatja meg, hogy adott nemzetiségű lakosok közül hánynak mi az anyanyelve, az arra vonatkozó adatok viszont rendelkezésre állnak, hogy összesen hányan mondták azt, hogy egy bizonyos nyelv az anyanyelvük. A következő táblázatban ennek megfelelően azoknak a számát hasonlítom össze, akik magyar nemzetiségűeknek, illetve magyar anyanyelvűeknek vallották magukat Szerbiában és Vajdaságban 2002-ben, 2011-ben és 2022-ben.

	Magyar nemzetiségű (fő)	Magyar anyanyelvű (fő)	Magyar anyanyelvűek százalékos aránya a magyar nemzetiségűekhez képest
2002 Szerbia	293 299	286 508	97,68%
2002 Vajdaság	290 207	284 205	97,93%
2011 Szerbia	253 899	243 146	95,76%
2011 Vajdaság	251 136	241 164	96,03%
2022 Szerbia	184 442	163 735	88,77%
2022 Vajdaság	182 321	162 588	89,18%

12. táblázat: Magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvű lakosok száma Szerbiában és Vajdaságban 2020 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése

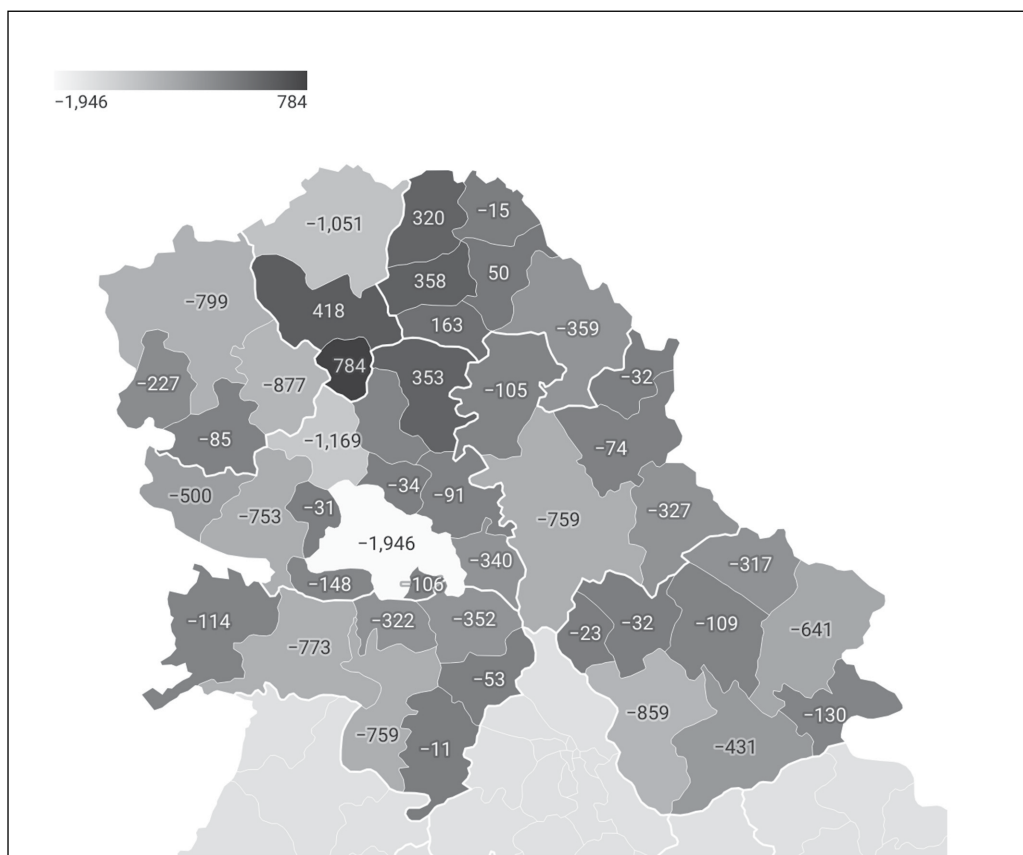
Természetesen Vajdaság egyes községei és leginkább a magyar tömb-, illetve szórványterületek között jelentős eltérések vannak abban, hogyan alakul a magyar nemzetiségű és a magyar anyanyelvű lakosok számának különbsége. Ezeket az eltéréseket, valamint a mértékük változását a 2002 és 2022 között eltelt húsz évben számszerű és grafikus formában is lekövethetjük a következő két térképen.

1.1. térkép: Az anyanyelvi többlet megoszlása Vajdaság községeiben a 2002-es népszámlálási adatok szerint.

***Amennyiben több magyar anyanyelvű található az adott településen mint magyar nemzetiségű, akkor az érték pozitív.**

Forrás: a szerző gyűjtése

1.2. térkép: Az anyanyelvi többlet megoszlása Vajdaság községeiben a 2022-es népszámlálási adatok szerint.

***Amennyiben több magyar anyanyelvű található az adott településen mint magyar nemzetiségű, akkor az érték pozitív.**

Forrás: a szerző gyűjtése

A fenti két térképet összehasonlítva jelentős különbségek rajzolódnak ki a 2002-es és 2022-es állapotok között. Míg 2002-ben az Észak-bácskai és az Észak-bánsági körzetek mindegyik községében, a Közép-bánsági körzet községeinek egy kivételével mindegyikében, a Dél-bácskai körzetnek pedig a tömbhöz tartozó vagy ahhoz közel eső községeiben (Óbecse és Szenttamás) beszélhetünk magyar anyanyelvi többletről, addig 2022-ben Észak-Bácskán belül Szabadka községben már magyar anyanyelvi hiányt tapasztalunk, és ehhez hasonlóan fordultak meg a viszonyok az Észak-bánsági két, valamint a Közép-bánsági körzet összes községében. A többi olyan községben, ahol megmaradt a magyar anyanyelvi többlet, rendszerint azt látjuk, hogy annak mértéke csökkent az elmúlt két évtized alatt. A nevesített körzeteken és községeken túl, Vajdaság-szerte magyar anyanyelvi hiányt tapasztalunk (vagyis kevesebb a magyar anyanyelvű, mint a magyar nemzetiségű lakos), amelynek mértéke jellemzően nőtt 2002 és 2022 között.

A vegyes házasságokból következő beolvadáshoz hasonlóan a nyelvi asszimiláció is egyre nagyobb méreteket ölt, hiszen 2002-ben még Szerbiában és Vajdaságban is 97% feletti volt a magyar anyanyelvűek aránya azoknak a számához képest, akik magyar nemzetiségűeknek vallották magukat, 2011-ben ez az érték már szerbiai és vajdasági szinten is nagyjából 96% környékén alakult, 2022-re pedig 89% körülire süllyedt. Ennek a tendenciának a folytatódása azt jelentheti, hogy (a magyarok fogyásának jelenlegi sebessége mellett) néhány évtized múlva Vajdaság területén ugyan még élni fognak olyan emberek, akik magyar nemzetiségűeknek tartják magukat, de az anyanyelvük már valamely más nyelv, legtöbbször a szerb lesz. Ezt úgy is értelmezhetjük, hogy amennyiben a fentiekben kirajzolódó trend a továbbiakban sem változik, a magyar nemzettudat három-négy generáción keresztül még megmaradhat majd azt követően, hogy a magyar gyakorlatilag eltűnik a beszélt nyelvek közül.

Vajdasági magyarok tömbben és szórványban

A vajdasági magyarok többsége a tartomány északabbi területein található tömbben él. A 2022-es népszámlálási adatok szerint az Észak-bácskai, illetve az Észak-bánsági körzetekben több mint százezer fős a magyar populáció, és itt találhatóak azok a községek is, amelyekben a magyarok az összlakosság abszolút vagy relatív többségét adják, de a Dél-bácskai körzetben is vannak jelentős számú magyar lakosságú községek és települések. A következő táblázatban a hét vajdasági körzet összlakosságát és azon belül a magyar, szerb és egyéb nemzetiségű lakosság számadatait tekinthetjük át.

	Összesen	Magyar (fő)	Magyar (%)	Szerb (fő)	Szerb (%)	Egyéb (fő)	Egyéb (%)
Dél-bácskai körzet	607 178	35 356	5,82	446 591	73,55	12 5231	20,63
Dél-bánsági körzet	260 244	8 782	3,37	187 253	71,95	64 209	24,67
Észak-bácskai körzet	160 163	56 973	35,57	48 672	30,39	54 518	34,04
Észak-bánsági körzet	117 896	50 643	42,96	51 848	43,98	15 405	13,07
Közép-Bánsági körzet	157 711	15 765	10,00	11 5815	73,43	26 131	16,57
Nyugat-bácskai körzet	154 491	11 846	7,67	102 406	66,29	40 239	26,05
Szerémségi körzet	282 547	2 956	1,05	238 200	84,30	41 391	14,65

**13. táblázat: Magyar, szerb és egyéb nemzetiségű lakosok száma és aránya
Vajdaság hét körzetében 2022-ben.
Forrás: a szerző gyűjtése**

Az Észak-bácskai körzetben durván a lakosság egyharmadát teszik ki a magyarok, egyharmadát a szerbek, egyharmadát pedig egyéb nemzetiségűek (legtöbbsen közülük horvátok és bunyevácok). Ez az egyedüli körzet a hét közül, amelyben a magyarok adják az összlakosság relatív többségét. A százalékos értékeket tekintve az Észak-bánsági körzetben a legnagyobb a magyarok aránya (42,96%), itt azonban már a szerbeké a relatív többség 43,98%-os részaránnyal. A Közép-bánsági körzetben a magyarok aránya még éppen eléri a 10%-ot, a további négy vajdasági NUTS 3 régió esetében azonban már jóval 10% alatti a jelenlétük. Nagyjából a tömböt is az Észak-bácskai és az Észak-bánsági körzetben található magyar többségű települések jelentik, a Dél-bácskai körzetben található Óbecse község magyar lakosságával kiegészülve.

Egészen a közelmúltig (még a 2011-es népszámlálás eredményei alapján is) nyolc magyar, pontosabban magyar többségű községről beszélhettünk, név szerint a következőkről: Ada (abszolút magyar többség), Csóka (relatív magyar többség), Kishegyes (abszolút magyar többség), Magyarkanizsa (abszolút magyar többség), Óbecse (relatív magyar többség), Szabadka (relatív magyar többség), Topolya (abszolút magyar többség) és Zenta (abszolút magyar többség). Az etnikai arányok (a magyarok számára kedvezőtlen irányú) eltolódásával 2022-re már csak hat magyar többségű község maradt, hiszen Szabadka és Óbecse községekben már a szerbek adják az összlakosság relatív többségét, míg a magyarok visszaszorultak a második helyre.

2.1. térkép: Vajdaság községei a többségi lakosság etnikuma szerint 2002-ben.

Forrás: a szerző gyűjtése

2.2. térkép: Vajdaság községei a többségi lakosság etnikuma szerint 2022-ben.
Forrás: a szerző gyűjtése

A 2.1. és a 2.2. térkép grafikus módon is ábrázolja a vajdasági magyarság térvesztését és a már a tömbben is tapasztalható szórványosodás folyamatát, amelynek eredményeképpen a korábban többségi területeken is kezdenek kisebbségbe szorulni a magyarok. Szabadka (Zenta mellett) továbbra is a vajdasági magyarság legfontosabb kulturális, oktatási és politikai központja, de a községben egyre kifejezettebb a szerb etnikai dominancia, ami természetesen észrevehető a településkép(ek)en, a helyi döntéshozás működésén, a községi vezetés összetételén és az általa kitűzött célokon is.

A következő három táblázatban azt láthatjuk, hogy a nyolc magyar többségű vajdasági község összlakosságán belül hogyan alakult a magyar, szerb és egyéb nemzetiségű lakosok száma és százalékos aránya 2002-ben, 2011-ben és 2022-ben.

	Összesen (fő)	Magyar (fő)	Magyar (%)	Szerb (fő)	Szerb (%)	Egyéb (fő)	Egyéb (%)
Ada	18 994	14 558	76,65	3 324	17,50	1 112	5,85
Csóka	13 832	7 133	51,57	5 205	37,63	1 494	10,80
Kishegyes	13 494	7 546	55,92	2 357	17,47	3 591	26,61
Magyarkanizsa	27 510	23 802	86,52	2 037	7,40	1 671	6,07
Óbecse	40 987	20 018	48,84	16 832	41,07	4 137	10,09
Szabadka	148 401	57 092	38,47	35 826	24,14	55 483	37,39
Topolya	38 245	22 543	58,94	11 454	29,95	4 248	11,11
Zenta	25 568	20 587	80,52	2 739	10,71	2 242	8,77

**14.1. táblázat: Magyarok, szerbek és egyéb nemzetiségűek száma és aránya
a nyolc magyar többségű község területén 2002-ben.**

Forrás: a szerző gyűjtése

	Összesen (fő)	Magyar (fő)	Magyar (%)	Szerb (fő)	Szerb (%)	Egyéb (fő)	Egyéb (%)
Ada	16 991	12 750	75,04	2 956	17,40	1 285	7,56
Csóka	11 398	5 661	49,67	4 437	38,93	1 300	11,41
Kishegyes	12 031	6 486	53,91	2 388	19,85	3 157	26,24
Magyarkanizsa	25 343	21 576	85,14	1 830	7,22	1 937	7,64
Óbecse	37 351	17 309	46,34	15 451	41,37	4 591	12,29
Szabadka	141 554	50 469	35,65	38 254	27,02	52 831	37,32
Topolya	33 321	19 307	57,94	9 830	29,50	4 184	12,56
Zenta	23 316	18 441	79,09	2 533	10,86	2 342	10,04

**14.2. táblázat: Magyarok, szerbek és egyéb nemzetiségűek száma és aránya
a nyolc magyar többségű község területén 2011-ben.**

Forrás: a szerző gyűjtése

	Összesen (fő)	Magyar (fő)	Magyar (%)	Szerb (fő)	Szerb (%)	Egyéb (fő)	Egyéb (%)
Ada	13 293	9 666	72,71	2 429	18,27	1 198	9,01
Csóka	8 556	3 835	44,82	3 470	40,56	1 251	14,62
Kishegyes	9 983	5 174	51,83	2 313	23,17	2 496	25,00
Magyarkanizsa	20 141	16 740	83,11	1 443	7,16	1 958	9,72
Óbecse	30 681	12 482	40,68	12 996	42,36	5 203	16,96
Szabadka	123 952	37 200	30,01	38 174	30,80	48 578	39,19
Topolya	26 228	14 599	55,66	8 185	31,21	3 444	13,13
Zenta	17 953	13 590	75,70	2 102	11,71	2 261	12,59

**14.3. táblázat: Magyarok, szerbek és egyéb nemzetiségűek száma és aránya
a nyolc magyar többségű község területén 2022-ben.**
Forrás: a szerző gyűjtése

A fenti három táblázatot összehasonlítva a tömbben is egyértelműen kirajzolódik a fogyás és térvész tendenciája, hiszen a bemutatott nyolc község szinte mindegyikére jellemző, hogy az összlakosság csökkenése mellett a magyarok körében gyorsabb a fogyás, mint a szerbek között, így az arányok is egyre inkább a szerbek javára változnak. Szabadkán és Kishegyesen 2002 és 2011 között például nőtt is a szerbek száma a magyarok csökkenésével egy időben, 2022-re pedig nem változott jelentősen az előző két évtizedhez képest. Magyarkanizsa pedig azért lóg ki némileg a sorból, mert ott a magyarok arányos csökkenése mellett a szerbek is egyre kisebb hányadát adják a község összlakosságának. Amennyiben szigorúan a táblázatban bemutatott nyolc községet tekintjük tömbnek, úgy 2022-ben a vajdasági magyarok 62,14%-a (113 286 fő) tömbben, 37,86%-a (69 035 fő) pedig szórványban élt. Két évtizeddel korábban, 2002-ben még 59,71% (173 279 fő), illetve 40,29% (116 928 fő), 2011-ben pedig 60,52% (151 999 fő) 39,48%-kal szemben (99 137 fő) volt a tömbben, valamint a szórványban élő magyarok eloszlása. Ezekből az adatokból az általánosan jellemző lakosságvesztés mellett az is kiolvasható, hogy a vajdasági magyarság egyre inkább a hagyományosan tömbnek számító területeken koncentrálódik, és a szórványban élők fogyása gyorsabb.

A tömb tehát a fent említett területeket jelenti, azzal, hogy ezeknek a közvetlen szomszédságában vannak még olyan községek, amelyekben a lakosság jelentősebb hányadát

teszik ki a magyarok, és a földrajzi közelség miatt erős a kapcsolatuk a tömbbel. Ilyen például Törökkanizsa község az Észak-bánsági körzetben vagy a magyar lakosság arányát tekintve már rosszabbul álló Szenttamás, illetve Temerin (Dél-bácskai körzet) vagy a Közép-bánsági körzetben Törökbecse. A Nyugat-bácskai és a Dél-bánsági körzetben már inkább szigetszerű szórványtelepüléseken élnek az ottani magyarok, míg a Szerémségi körzetben az előző két NUTS 3 régióhoz képest is elenyésző a számuk.

A következőkben két táblázat közül az elsőből azt olvashatjuk ki, hogy 2011 és 2022 között melyik volt az az öt vajdasági község, amelynek a lakossága a legnagyobb mértékben csökkent, kiegészítve a község magyar nemzetiségű lakosságának csökkenését illusztráló számokkal. A második táblázat azt mutatja meg, hogy melyik öt vajdasági községben öltötte a legnagyobb méreteket a helyi magyar nemzetiségű lakosság csökkenése.

	Összlakosság, 2011	Összlakosság, 2022	Változás (fő)	Változás (%)	Magyar, 2011	Magyar, 2022	Változás (fő)	Változás (%)
Csoka	11 398	8 556	-2 842	-24,93	5 661	3 835	-1 826	-32,26
Törökkanizsa	11 269	8 627	-2 642	-23,44	3 217	1 956	-1 261	-39,20
Zenta	23 316	17 953	-5 363	-23,00	18 441	13 590	-4 851	-26,31
Ada	16 991	13 293	-3 698	-21,76	12 750	9 666	-3 084	-24,19
Topolya	33 321	26 228	-7 093	-21,29	19 307	14 599	-4 708	-24,38

15. táblázat: A 2011 és 2022 között öt legnagyobb lakosságsökkenést elkönyvelő vajdasági község, a helyi magyar nemzetiségű lakosság csökkenésének adataival kiegészítve. Forrás: a szerző gyűjtése

A két népszámlálás között a legnagyobb lakosságvesztést elszenvedő vajdasági községek között Csóka került az első helyre, amelynek lakossága közel negyedével csökkent 2022-re a 2011-es állapotokhoz képest. Törökkanizsa, Zenta, Ada és Topolya is lakosságuknak több mint ötödét veszítették el a két összeírás között. Az öt község közül négy a szigorúan vett magyar tömbhöz tartozik, egyedül Törökkanizsán nincsenek többségben a magyarok. Utóbbi azonban földrajzilag nagyon közel van a tömbhöz (Magyarkanizsával átellenben, a Tisza folyó túlsó oldalán), aminek köszönhetően a két község (magyar és egyéb nemzetiségű) lakossága rendszeresen érintkezik egymással. Feltűnő továbbá, hogy a táblázatban felsorolt öt község mindegyikében a magyar lakosság csökkenése nagyobb mértékű, mint az összlakosságé. A különbségek kiugróan magasak Törökkanizsa (ahol az összlakosság 23,44%-os csökkenésével szemben a magyarok 39,20%-ot veszítettek a 2011-es létszámukhoz képest) és Csóka (24,93, illetve 32,26%-os csökkenés) esetében, míg Zenta, Ada és Topolya községekben „csak” néhány százalékpontnyi az eltérés a teljes és a magyar nemzetiségű lakosság csökkenésének arányai között. A 2011-es és 2022-es népszámlálás között eltelt tizenegy évben a lakosság létszámát illetően egyedül Újvidék büszkélkedhet pozitív mérleggel. Itt 8%-os gyarapodás figyelhető meg, hiszen a község lakóinak száma 341 625 főről 368 967 főre nőtt (a magyarok létszáma itt is csökkent, 26,22%-kal), ami leginkább a tartományi székváros regionális központként gyakorolt vonzerejének következtében a Vajdaság és Szerbia egyéb területeiről érkező betelepüléseknek köszönhető.

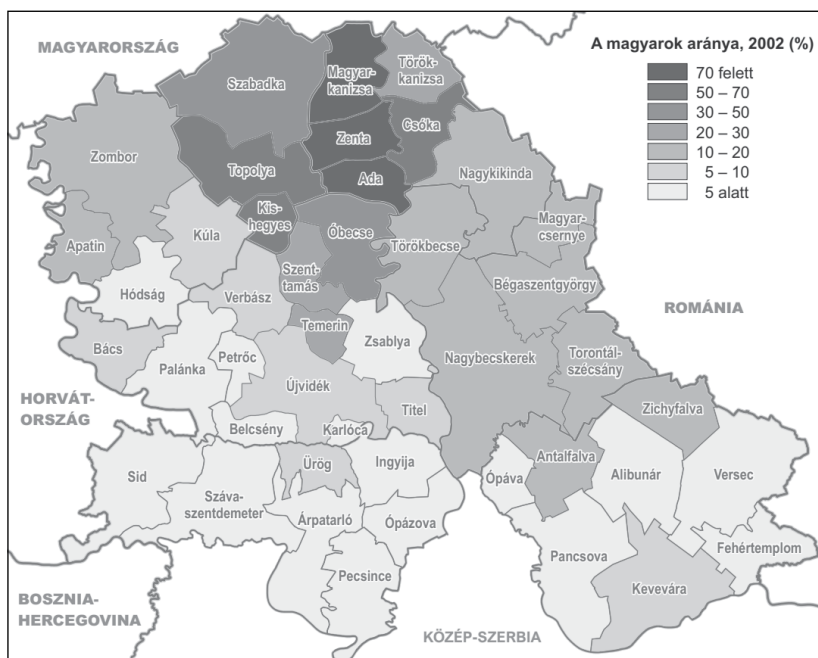
	Magyar, 2011	Magyar, 2022	Változás (fő)	Változás (%)
Kevevára	3 001	1 778	-1 223	-40,75
Apatin	3 102	1 870	-1 232	-39,72
Törökkanizsa	3 217	1 956	-1 261	-39,20
Antalfalva	2 522	1 597	-925	-36,68
Ópáva	54	35	-19	-35,19

16. táblázat: Azon öt vajdasági község, amelyeknek magyar nemzetiségű lakossága a legnagyobb mértékű csökkenést mutatta 2011 és 2022 között.

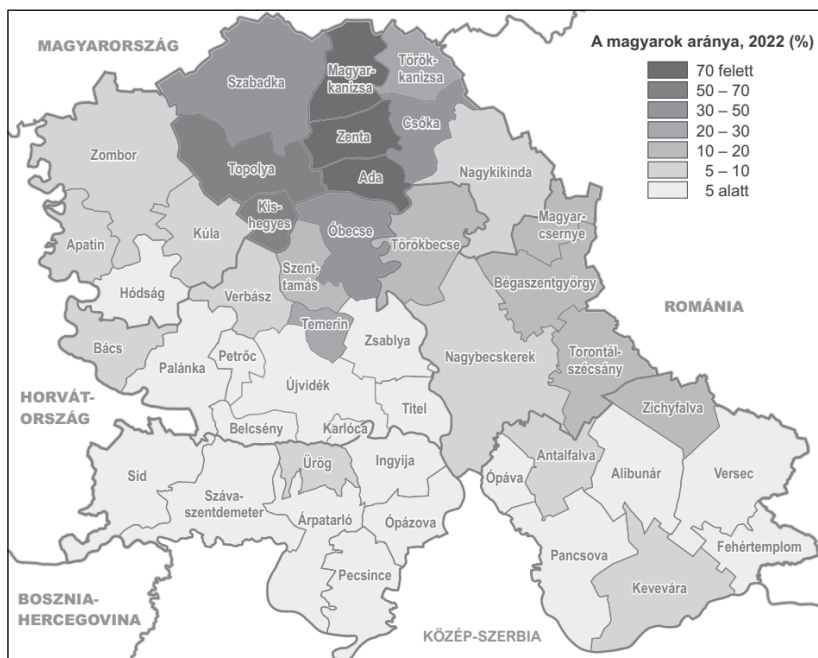
Forrás: a szerző gyűjtése

Ahogy a 15. táblázatból kitűnt, hogy abban többnyire a tömb községei szerepelnek, a magyar lakosság a legnagyobb veszteségeket a szórványban szenvedte el. A legnagyobb, közel 41%-os fogyás Kevevárán tapasztalható, de a 40%-hoz közelít a magyar lakosság csökkenése Apatinban és a már említett Törökkanizsán is. Tőlük csak alig marad el Antalfalva, ahol 36,68%-os, illetve Ópáva, amely községben 35,19%-os volt a magyar közösség fogyásának mértéke.

Végezetül az alábbi két térképen a magyar lakosság százalékos arányait láthatjuk Vajdaság községeiben 2002-ben, 2011-ben és 2022-ben.

3.1. térkép: A magyar nemzetiségű lakosság aránya Vajdaság községeiben 2002-ben.
Forrás: a szerző gyűjtése

3.2. térkép: A magyar nemzetiségű lakosság aránya Vajdaság községeiben 2022-ben.
Forrás: a szerző gyűjtése

A fenti térképek grafikus módon is jól bemutatják és érzékeltetik egyrészt azt, hogy Vajdaság mely részén mekkora volt a magyarok aránya 2002-ben, illetve 2022-ben, és képi formában is ábrázolják az ezekben tapasztalható változásokat, másrészt pedig összefoglalják annak az általános, minden szinten történő népességsökkenésnek és térvesztésnek a folyamatát, amelyet a tanulmányban táblázatos formában felsorakoztatott adatok segítségével részletesen is bemutattam.

Összefoglaló

A tanulmány elején a teljesség igénye nélkül a 2022-es szerbiai népszámlálás legfontosabb, országos szintű eredményei ismerttettem, illetve hasonlítottam össze a 2011-es lakosság-összeíráskor jegyzett adatokkal, ami azért fontos, mert így kontextusba helyezi a tanulmány központi témáját jelentő szerbiai, azon belül is a vajdasági magyar kisebbség statisztikáit, amelyek már részletekbe menően is foglalkoznak a tárgyalt csoport lakosságváltozását leíró adatokkal és azoknak magyarázásával. Az már a tanulmány elején kiderül, hogy Szerbia és Vajdaság lakosságával együtt a vajdasági magyar kisebbség is gyors ütemben fogyatkozik, de esetükben a létszámcsökkenés sokkal erőteljesebb, mint ami az államalkotó szerb nemzet körében vagy a teljes lakosságon belül megfigyelhető. Ugyanazon időszakokat és folyamatokat gyakran többféle adatsor több módon is bemutat, hogy minél pontosabban ábrázolja a vajdasági magyarok fogyásának mértékét, annak fokozódását és az ezekkel járó térvesztés mértékét a tartományon belül. Mint a lakosságfogyásért felelős három fő tényezővel, a tanulmány külön-külön is foglalkozik a negatív természetes szaporulat, a kivándorlás, illetve az asszimiláció jelentette demográfiai problémák kérdéskörével, amelyeket szintén számadatokkal érzékeltetek.

A tanulmányban bemutatott friss, 2022-es adatokhoz a korábbi évtizedek népszámlálásainak eredményeit bemutató számok szolgáltak összehasonlítási alapul. A vajdasági magyarság létszámának alakulását egészen a második világháború lezárását követő évektől napjainkig követni tudjuk, leggyakrabban azonban mégis a 2002-es és 2011-es népszámlálás eredményeivel hasonlítottam össze a legújabb, 2022-es számszerűsített állapotokat, mert az elmúlt három lakosság-összeírást már azonos módszertani elvek szerint végezte el a szerbiai Köztársasági Statisztikai Intézet, így ezek minden esetben összehasonlíthatók egymással. Az ezekből felépülő, ezekre alapozó tanulmány tartalmát és megállapításait talán úgy tudnám a legrövidebben összefoglalni, hogy a vajdasági magyar közösség évtizedek óta fogyatkozik, és e fogyás sebessége folyamatosan nő, a közelmúltra pedig már ugrásszerűen megnőtt. A súlyos demográfiai helyzetért az alacsony gyermekvállalási kedv, az egyre nagyobb és nagyobb méreteket öltő emigráció és az asszimiláció okolható. A vajdasági magyarság így nemcsak fogy, de rohamos mértékben öregszik is, ami a közösség számára kedvezőtlen tendenciák folytatódását és súlyosbodását vetíti előre. Amennyiben a felvázolt

kedvezőtlen demográfiai folyamatok belátható időn belül nem változnak, az a vajdasági magyarok (fizikai, politikai, gazdasági és szimbolikus) térvesztését eredményezheti a szerb társadalmon és leginkább Vajdaság Autonóm Tartomány határain belül. A szórványban élő magyarok száma gyorsabban csökken, és a még megmaradt magyar nemzetiségű lakosság egyre inkább a tömbhöz tartozó területeken koncentrálódik.

Irodalomjegyzék

Gábrity Molnár Irén: A vajdasági magyarok helyzetmegélése a migrációk közepette. In: Szónokyné Ancsin Gabriella: *Magyarok a Kárpát-medencében 2.* Egyesület Közép-Európa Kutatására: Szeged, 2017. 37–56.

Gábrity Molnár Irén: Vajdasági egyházak, vallásgyakorlási nehézségek. In: Gábrity Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa: *Közérzeti barangoló.* Magyarságkutató Tudományos Társaság: Szabadka, 2005. 91–106.

Palusek Erik – Trombitás Tímea: Vajdaság demográfiai és migrációs jellemzői. In: Ördögh Tibor: *Vajdaság társadalmi és gazdasági jellemzői.* Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete: Szabadka, 2017. 41–72.

Palusek Erik: Demographic Changes Among Hungarians in Vojvodina: Insights from Serbia's 2022 Census. *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2024. 7. 91–120. DOI: <https://doi.org/10.62152/hjms.2024.pe>

Penev, Goran: Vojvođanske migracije tokom 1990-ih godina: više doseljenih, manje odseljenih. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*. 2006. 12. 78–84. DOI: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0352-5732/2006/0352-57320621077P.pdf>

Szügyi Éva: Régiók és regionalizmus Szerbiában. *DETEUROPE – The Central European Journal of Regional Development and Tourism*, 2013. 5 (3). 97–130.

RECENZIO

LINC ANNAMÁRIA

KERESZTEZETT SORSOK: A MAGYAR–UKRÁN KAPCSOLATOK TÖRTÉNELMI PERSPEKTÍVÁBAN

Fedinec Csilla – Tóth Norbert: *Romantikus jog – fapados gyakorlat. A magyar–ukrán szerződéses viszony*. TK Kisebbségkutató Intézet – L'Harmattan Kiadó: Budapest, 2022. 224 oldal.

Amikor két nemzet sorsa összefonódik a történelem viharos sodrásában, ott a diplomácia művészete és a jogi finomságok keverednek a valóság rideg talaján. Fedinec Csilla és Tóth Norbert könyve alapos elemzésként és egyúttal történelmi utazásként tárja elénk a száraz jogi tények mögött rejlő államközi kapcsolatok mélyebb, emberi dimenzióit. Az államközi szerződések élő kapcsolatok, amelyekben tükröződnek a nemzetek reményei, félelmei és törekvései.

A *Romantikus jog – fapados gyakorlat: A magyar–ukrán szerződéses viszony* című könyv Fedinec Csilla és Tóth Norbert szerzőpáros műve, amely a TK Kisebbségkutató Intézet és a L'Harmattan Kiadó gondozásában jelent meg 2022-ben Budapesten. A mű a magyar–ukrán államközi kapcsolatokra és különösen azok kisebbségi vonatkozásaira fókuszál, elemzést kínálva a magyar–ukrán alapszerződés jogi aspektusaira és azok gyakorlati alkalmazására. E témakör különös jelentőséggel bír a kelet-közép-európai régióban, ahol a történelmi események és a nemzeti kisebbségek helyzete kiemelt figyelmet érdemel. A kötet a jogi és történelmi összefüggések mellett a gyakorlati diplomácia megvalósulásokra is rávilágít, ezzel betöltve egy eddig hiányzó szerepet a regionális kapcsolatok tudományos vizsgálatában.

A könyv aktualitását a kelet-közép-európai geopolitikai helyzet változásai is indokolják, különös tekintettel a magyar–ukrán kapcsolatok dinamikájára, a kisebbségi jogok és a bilaterális szerződések iránti növekvő érdeklődésre. A mű hozzájárul a nemzetközi kapcsolatok elméleti és gyakorlati megértéséhez. A szerzők a könyv bevezetőjében rávilágítanak arra, hogy az azonos nemzethez tartozó, de más államokban élők támogatásának elve megtalálható az országok alkotmányi dokumentumaiban, amely különösen fontos a kisebbségi védelem szempontjából a két ország tekintetében.

A kötet három fő fejezetből áll, amelyeket az előszó előz meg, valamint az összegzés és bibliográfia zár le. Az első nagy fejezetben a magyar–ukrán államközi kapcsolatok történeti hátterét és a két állam közötti kétoldalú szerződéseket tárgyalja. A következő fejezet a magyar–ukrán alapszerződés jogi tartalmának elemzését, míg végezetül a Magyar–Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottság munkáját mutatja be, elsők között publikálva annak jegyzőkönyveit. A szerzők multidiszciplináris megközelítést alkalmaznak, amely a történelmi, jogi és politikai analízisek széles spektrumát felöleli. A források között szerepelnek törvények, nemzetközi szerződések, politikai dokumentumok és akadémiai kutatások.

Az Átmenet évei című fejezetben a szerzők a Szovjetunió felbomlását, Ukrajna függetlenedését, a magyar–ukrán kapcsolatok megalapozását és az 1991-es magyar–ukrán konzuli egyezményt elemzik. A fejezet fontos szerepet tölt be a kötet egészének kontextusában, mivel alapvető háttértudást biztosít a magyar–ukrán kapcsolatok kialakulásának történelmi és politikai körülményeiről. A Szovjetunió felbomlása és Ukrajna függetlenedése kulcsfontosságú események voltak mind a régió, mind a két ország közötti kapcsolatok szempontjából. Ezek az események meghatározták a két állam jövőbeli kapcsolatrendszerének alapjait, beleértve a kisebbségi jogok és a diplomáciai együttműködés kérdéseit is.

A *Magyar–ukrán alapszerződés* című fejezet alaposan körüljárja a két ország közötti szerződés jogi aspektusait és tartalmát. A szerzők részletes elemzést nyújtanak az alapszerződés különböző cikkeiről. Először a szerződés területi klauzuláját veszik górcső alá, amely a magyar–ukrán határok stabilitását és a területi integritás elismerését rögzíti. A fejezet továbbá foglalkozik a történelmi múlt szerepével, különösen a két ország közötti történelem meghatározó eseményeivel. Ezen elemek vizsgálata fontos, mivel ezek a történelmi események jelentős hatást gyakoroltak a jelenlegi politikai és társadalmi viszonyokra.

A szerzők emellett elemzik az alapszerződés olyan kulcsfontosságú részeit, mint az együttműködés alapelvei, biztonsági elvek és garanciák, a katonai együttműködés, a fegyverkorlátozás, valamint a két ország nemzetközi szervezeteken belüli együttműködése. Ezek a részletek rámutatnak arra, hogy a szerződés mennyire átfogó és hogyan próbálja kezelni a két ország közötti kapcsolatok összetett jellegét. A fejezet különös figyelmet fordít a kisebbségi jogokra, különösen a 17. cikkre, amely a nemzeti kisebbségek jogait tárgyalja. Ez a rész kritikus jelentőségű, hiszen a kisebbségi jogok kérdése az országok számára kiemelten fontos, és a szerződés ezen része az egyik leginkább vitatott aspektusa a két ország közötti kapcsolatoknak. A szerzők a nemzetközi jogi szempontok mellett a történelmi és politikai kontextust is figyelembe veszik, így lehetővé téve a szerződéses kapcsolatok mélyebb megértését és értékelését. A fejezet azonban nem csupán a szerződéses jogi aspektusaira összpontosít, hanem a szélesebb geopolitikai és történelmi keretbe is helyezi azokat, rávilágítva a kétoldalú szerződések és a kisebbségi jogok összefüggéseire a posztsovjét térségben.

A Magyar–Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottság munkáját tárgyalják meg a következő fejezetben részletesen a szerzők, tovább folytatva az előzőkben már elkezdett jogi és politikai kontextust, valamint a magyar–ukrán kétoldalú kapcsolatokat érintő kisebbségi kérdéseket. Ez a fejezet rendkívül jelentős a magyar–ukrán kapcsolatok megértésében, különösen a kisebbségi jogok és diplomácia együttműködés szempontjából. A fejezet az intézmény alapításától kezdve annak működési mechanizmusán át a gyakorlati tevékenységéig terjedő elemzést mutat be. A Magyar–Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottság a magyar–ukrán alapszerződés alapján jött létre, amelynek célja a kisebbségi jogok biztosításának elősegítése és a két ország közötti kisebbségi kérdések megvitatása volt. A fejezet részletesen tanulmányozza a bizottság üléseit, döntéseit és a tárgyalási témákat, azok széles körű hatásait és a kisebbségi jogok védelmére irányuló törekvéseket. A szerzők bemutatják, hogyan próbálták a bizottság ülései kezelni a kisebbségi jogok védelmét, kiemelve az egyes ülések jegyzőkönyveit és az azokon hozott döntéseket. A fejezetben rávilágítanak arra, hogy a bizottság munkája hogyan tükrözi a két ország közötti kisebbségi jogok iránti elkötelezettséget és a diplomáciai együttműködés jelentőségét, valamint hogy hogyan próbálták kezelni az e téren felmerülő kihívásokat.

A fejezet a kétoldalú megállapodások fontosságát és szerepét hangsúlyozza a nemzeti kisebbségek védelmében és integrációjában. A stabilitás és béke elérhetetlen a nemzeti kisebbségek megfelelő védelme nélkül. Az anyaországok és kisebbségeket befogadó államok egyaránt igyekeznek magas szintű védelmet biztosítani a kisebbségeknek, ám utóbbi esetben gyakorta a kisebbségek teljes társadalmi integrációja a végcél. Ezek a szerződések klasszikus alapvető jogokat rögzítenek, mint például az identitáshoz való jog, a nyelvi jogok, a kulturális és oktatási jogok, a médiahasználattal kapcsolatos jogok, a véleménynyilvánítás és az egyesülés szabadsága, valamint a vallásszabadság és a döntéshozatali folyamatokban való részvétel joga.

A fejezet kiemeli, hogy a megállapodások gyakran keretszerződések, amelyeket konkrét jogszabályokon vagy meghatározott ügyekre vonatkozó kormányközi megállapodásokon keresztül kell végrehajtani. A szerződések végrehajtása két kérdést foglal magába: a feleknek tiszteletben kell tartaniuk a kölcsönösen vállalt kötelezettségeiket és kétoldalú tárgyalásokat kell folytatniuk azokról az ügyekről, amelyek a szerződések tárgyát képezik. Ugyanakkor a szerződések végrehajtása általában nincs alávetve semmilyen jogi ellenőrzésnek, a végrehajtásuk a közös kormányközi bizottságok feladata. Ezeket a bizottságokat rendszeresen össze kell hívni és fel vannak hatalmazva arra, hogy ajánlásokat tegyenek a megfelelő kormányoknak a szerződések végrehajtására vagy akár módosítására.

A Fedinec Csilla – Tóth Norbert: *Romantikus jog – fapados gyakorlat. A magyar–ukrán szerződéses viszony* című könyv kiemeli, hogy mind az ukrán, mind a magyar alkotmány hangsúlyozza a határon túli nemzettársakért viselt felelősséget. Magyarország az intézményesítésre törekedett, amit jól példáz a státustörvény, ezzel szemben Ukrajnában a belső nemzetépítés volt a fókuszban. A könyv rámutat, hogy a kisebbségek helyzete

aszimmetrikus a két országban: Magyarországon kisebbségi szórványközösségek élnek, míg Ukrajnában a magyar közösség tömbben él, ami különös jelentőséggel bír a két ország viszonyában. Továbbá a polgári és etnikai nacionalizmus közötti dinamika is fontos téma a könyvben. A munka fontos hozzájárulás a nemzetközi kapcsolatok és a kisebbségi jogok területén, rávilágítva a két ország közötti összetett dinamikára, valamint a nemzeti identitás és a geopolitikai változások összefüggéseire. Ezáltal a könyv értékes betekintést nyújt mind a szakértők, mind pedig azok számára, aki érdeklődik a régió történelmi és jelenkori folyamatai iránt.

RESUME

Gergely ILLYÉS

Parliamentary Elections in Romania: Far-right Advances While DAHR Enters Government

In Romania, the parliamentary elections were held on December 1, 2024. These were held under unusual circumstances just one week after the presidential election. After the adoption of the 2003 constitutional amendment, the presidential and parliamentary elections had not been organized in the same year, because the amendment extended the president's term to five years. For the first time in 20 years, in 2024 the two election dates coincided. The government decided to hold the two elections one week apart, with the second round of the presidential election taking place a week after the parliamentary vote. The interpretation of the election results cannot be separated from the first-round results of the presidential election. The latter election was annulled a week later. In this context, the traditional parties—which referred to themselves as pro-European in the week leading up to the election—considered it a major success that they secured the majority of parliamentary seats, paving the way for the formation of a stable government. At the same time, it is clear that extremist parties have significantly increased their support and parliamentary weight, holding more than one-third of the mandates and positioning themselves as strong contenders in the repeated presidential election. The Democratic Alliance of Hungarians in Romania (DAHR) performed well also in the elections, and in light of the government formation process, there is no parliamentary majority without it. These means the Alliance holds a strong position in Bucharest politics. It is also important to note that the national political situation provided an even stronger incentive for voter participation than any mobilization campaign. Hungarian voters felt justified in their concerns that Călin Georgescu and the unexpectedly strong far-right camp posed an unprecedented threat, leading to an exceptionally high Hungarian turnout at the polls.

László HORVÁTH

Ethnic Representation in the Parliament of Kosovo

The present paper describes the development of representation and the actual presence of national minorities in Kosovo's parliament. From the time (1999) when Kosovo was placed under provisional international administration to the present. The paper traces the changes in the legislation that shaped its electoral system, with particular attention to the specific aspects of their effect on national minorities. It explores how the provisions provided by the electoral system have been and are being reflected in everyday life and practice. Specifically, to what extent have the changes in the electoral system facilitated, supported or hindered the practical realisation of the representation of national minorities in the parliament of Kosovo.

Erik PALUSEK

Demographic Changes Among Hungarians in Vojvodina: Insights from Serbia's 2022 Census

The initial results of the 2022 Serbian census came as a genuine shock to demographers. They highlighted alarming trends of overall population decline and aging. This shock was even greater and more unsettling within the Hungarian community of Vojvodina, which experienced a significantly higher rate of population loss compared to national and provincial averages. By 2022, the number of Hungarians in Serbia and Vojvodina fell below 200,000 for the first time, marking a significant psychological threshold. The website of the Statistical Office of the Republic of Serbia has since published more detailed data, which this study analyzes to provide a comprehensive overview of the demographic situation of Hungarians in Vojvodina. The findings are compared with data from previous population censuses.

SZÁMUNK SZERZŐI

HORVÁTH László

Politológus, doktorandusz, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

ILLYÉS Gergely

Politológus, külső munkatárs, Nemzetpolitikai Kutatóintézet

LINC Annamária

Geográfus, doktorjelölt, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék; tanársegéd, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Földtudományi és Turizmus Tanszék

PALUSEK Erik

Szociológus, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Tudománysztratégiai Irodájának kutatási projektmenedzsere; a Kisebbségpolitikai Kutatóműhely tagja